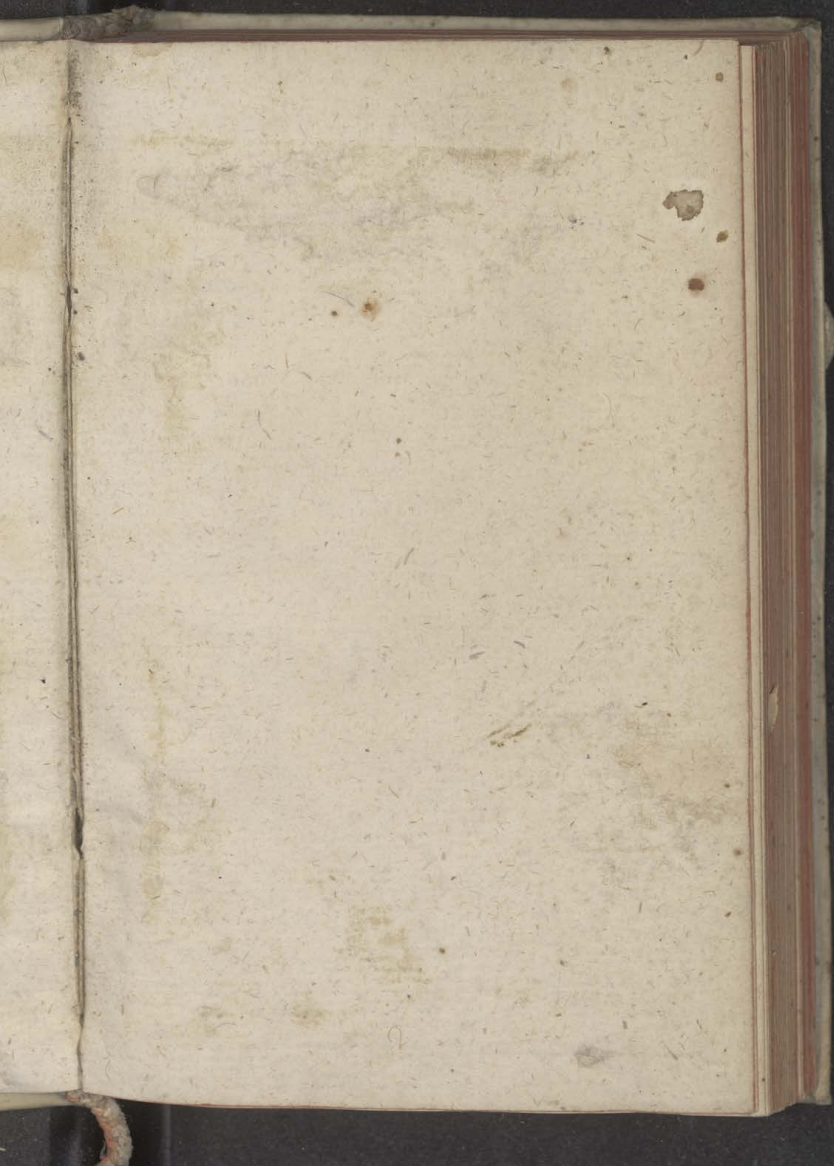
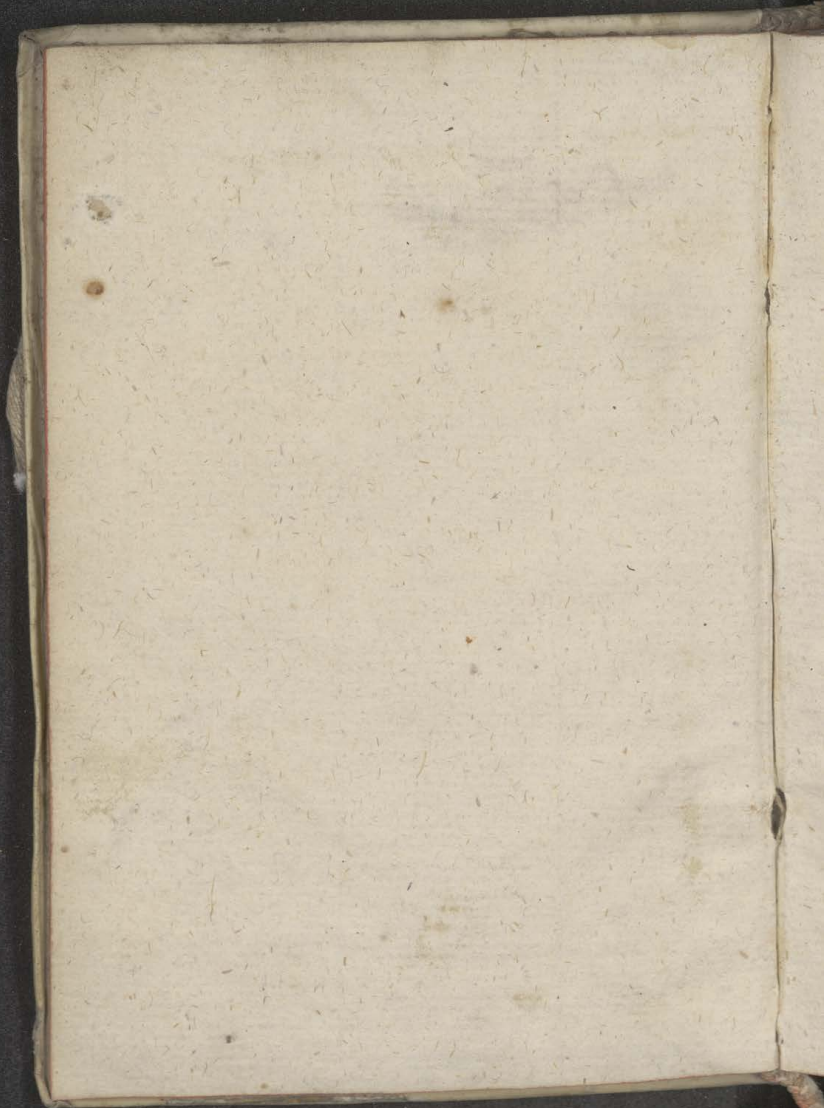
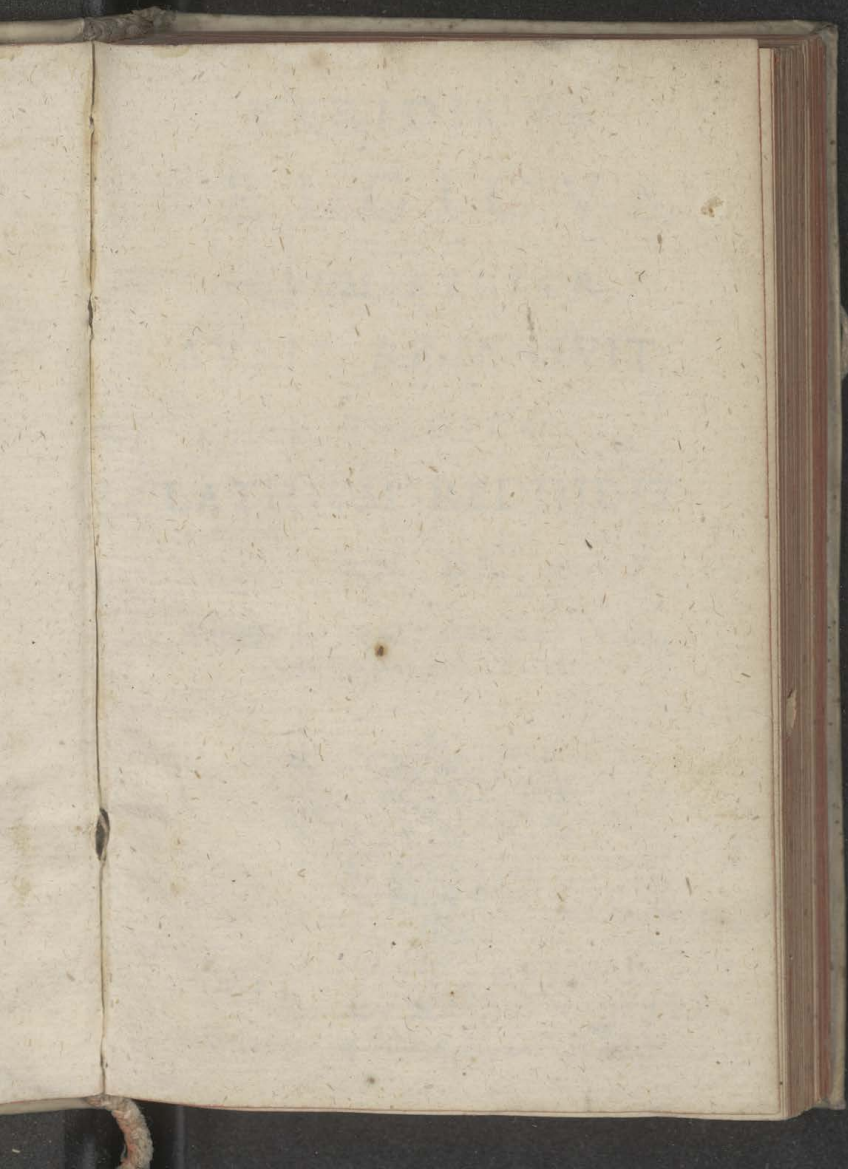
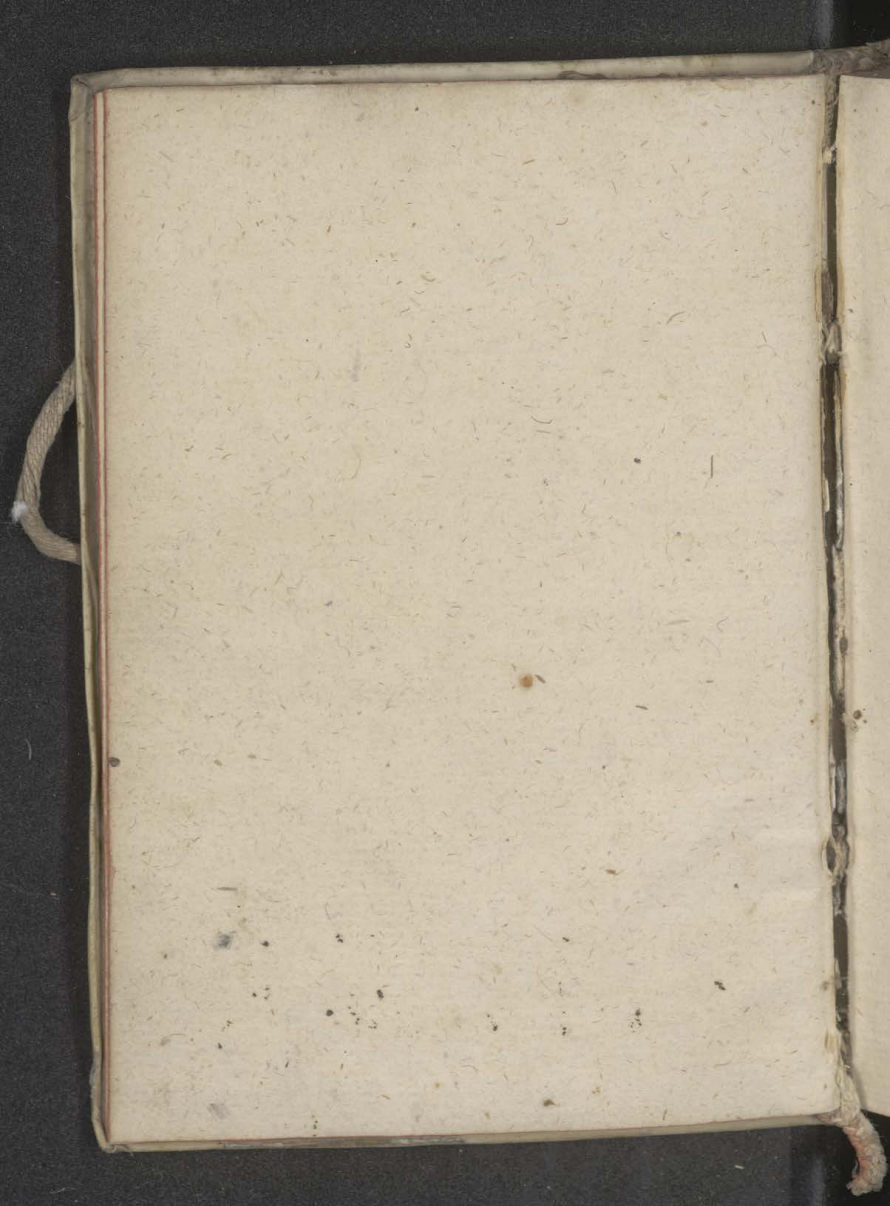

Bien. A. VII. 17

VERIDICVS
BELGICVS,
QVEM AVCTOR
AVXIT, RECENSVIT:
E BELGICO
LATINVM REDDIDIT
AN. DR.

Accessit APOCALYPSIS BATAVICA,
item auctior, emendatior.

*Eremitarum Camalid. Montis
Regij apud Venet. In legatis S. J.
Christoph. Gudwinski 1646*
Anno partæ salutis M. DC. XXVI.

VERIDICVS
BELGIVS
QVEM AVCTOR
AVXIT RECENSVIT
D. BELGICO
LATINVM REDDIDIT

A. N. DR.

Accedit AEGALITERS BATAVICAS
item auctor emendation

Handwritten text in a cursive script, likely a library or ownership mark, partially obscured by the emblem above. The text is difficult to decipher due to its cursive nature and fading.

Ann. M. A. VII. 17
Bibl. M. A. VII. 17

I
nos
uen
redd
ant
Inst
rele
cen
tes
Apo
iam
terp
gra

vt c
mic
ing

AMICE LECTOR,

INCIDIT non ita pridem in manus
 meas, institutum inter duos Hispanos
 Nobiles, Pelagium & Bona-
 uenturam, de rebus Belgicis, Belgico
 redditum sermone, Colloquium, nec non
 antè paulò APOCALYPSIS BATAVICA.
 Inspexi, legi; & , quia perplacebant,
 relegi, pretiùmque operæ facturum me
 censui, si Hispanos illos Latinè loquen-
 tes inducerem; ut, quæ tum ipsi, tum
 Apocalypsis illa, reuelant mysteria, et-
 iam exteris innotescant, quibus hac in-
 terpretatione mea non mediocriter me
 gratificaturum confido. Vale & fruere.

PÉLAGIVS.

VMMVM mihi, iam abhinc biennio
 & ampliùs, fuit tecum, clarissime Bo-
 nauentura, coràm agendì desiderium,
 ut quæ ad bellum resq̃ue Belgicas attinent, a-
 micè ac sincerè me edoceres: scio namque, à

nemine mihi aut fideliùs, aut certius, tum quæ iam antè toto Belgici belli tempore contigère, tum quæ adhuc futura imminent & expectantur, posse enarrari. etenim & ætas tua grauior, utpote iam annos octoginta transgressa, & summa rei bellicæ peritia atque experientia, mihi irrefragabilis instructoris instar futura sunt. Quis enim te potiùs, quoad omnes euentus & successus id ipsum præstet; utpote qui vnà cum Duce Albano ad bellum Belgicum ex Hispania profectus es, & annis plus quinquaginta, varijs muneribus bellicis cum laude defunctus, arma tractasti?

BONAVENTURA.

Hanc mihi voto desiderioque tuo vsquequaque satisfaciendi occasionem oblatam, non minùs sanè gaudeo, quàm ipse posses. etenim volupe mihi & honori futurum est, ad singula interrogata respondere; cum fide tamen, quantum in me erit; adeò vt nec gentis nostræ negligentiam propugnaturus, nec hostis generositati, & industriæ vel in minimo sim derogaturus. hoc quippe canos & annos dedecet meos; cum præter sempiternam apud Deum mercedem aliud mihi iam in vita expectandum non restet, nullumque, illo vno excepto, à cuius benignis manibus vita mea omnis dependet, me timere oporteat.

PELLAS. Non possum non ingentes de insigni

signi hoc tuo in me affectu tibi gratias agere. Vides namque ætatis meæ imperitiam, vt qui quartum & vigesimum necdum transgressus sum annum: aueo proinde, quàm fieri potest breuissimè, res Belgicas per te edoceri, vt, si fieri queat, vel horæ spatio ediscam, quod ipse vix quinquaginta annorum vsu edidicisti. Et, ne te verbis frustraneis æquo diutiùs morer, scire ex te ante omnia velim, in quo potissimum Dux Albanus deliquerit.

BONAVENT. Paucis verbis, multa à me tibi petis declarari: & quis ego, qui magni illius Ducis gesta factaque sugillum, aut eius errores alijs diuulgem? imò quis, eius loco si fuisset, in terra ignota non turpiùs impegisset? quis, vnde quaque ab hoste cinctus & pressus, semper ita sibi in omnibus fuisset præsens & circumspectus, vt non aliquando cespitasset, etiam cecidisset, aut à debito rationis tramite deflexisset?

PELAG. Non est quod timeas: solus hinc mecum es; abest hostis & æmulus, ac delator hinc nullus: ad postulata ergo mea respondeas, dubiaque mea dissoluas, obsecro.

BONAVENT. Nullatenus id tibi negare possum, imò nec aliud quidquam: dicam ergo de illo apertè, quod sentio, sine vilo, ne quis dicta carpat, obeaque diem mihi dicat, metu. Semper ergo mihi Dux ille visus est errasse

Primò, in Belgicarum conditionum ac pro-

ensionum ignorantia; quæ non paucorum, & quidem grauissimorum, plerumque esse solet errorum mater.

Secundò, in morum asperitate & duritie, quæ apud Hispanos fortasse non displicuisset, apud Belgas non item. Tot annorum namque vsu experientiaque comperi, Belgas moderatam quamdam in rectoribus suis ac Dominis requirere affabilitatem, præuenientem seseque vtrò offerentem benignitatem, facilem & beneuolum, atque ab omni verborum, animi, vultusque asperitate & acerbitate quàm remotissimum accessum. Non ducuntur nimia illà Germanorum, qualis patres decet, grauitate; vt nec nimia illà Gallorum, quæ matrum est, affectus profusione: verùm moderato quodam & amabili affectu ac beneuolentia, qui nec effundat se nimium, nec subducat quasi videri fugiens, latere gaudens. In quo, meâ quidem sententiâ, Dux errauit, dum prouincias has eodem prorsus, quo barbaros Indos bello subactos, & in seruitutem natos, modo regere voluit. Qui sanè, non minimus eius fuit error: cum nullam orbe toto reperire gentem sit, minus seruitutis patientem, quàm Belgas; vtpote quibus omnibus innatum est, vitam intolerabili huic dominatui posthabere, & mori malle, quàm foedè & turpiter cuiquam famulari.

Tertiò, in dissidentia de Belgis, quæ in ijs vicissim

zissim nouam de ipso Duce diffidentiam gignebat. Hinc sinistrae vtrimque pullulabant suspiciones, hinc alter metuebat alterum, hinc quoque mira animorum alienatio, & indiscreta nascebatur æmulatio, quæ omnia tum verba, tum facta quàm potest pessimè interpretari, bonamq; intentionem in deteriolem commutare gaudet. Vbi tabes hæc semel occupare animum cœpit, vix ei peritissimi medici medelam adferant: postquam enim diffidentia in hominũ animo semel dominari, & in intimis eius fibris radices agere cœpit, vix eas quis, nisi simul & vitam & animam, euellat. Quidquid enim promiseris, quidquid donorum æmulo contuleris, imò effuderis, sinistri quid moliri velle iudicaris; quoque se affectus amplius & cordialius effundit, eo etiam magis increfeit suspicio, vtpote semper verita, ne quis sub specioso hoc velamine lateat dolus, ne quod pretiosis hisce lancibus, & sapidis edulijis immixtum sit toxicum & aconitum. aded quidem, vt plerumque non aliter hæc exui ac seponi possit diffidentia, quàm vel insigni aliqua partis alterutrius oppressione, vel vniuersali exterminio & internectione, vel denique probrosa ab armis cessatione, aut pace satis infami.

Quartò, in nimia de se ipso fiducia: quòd videlicet nihil vsq; aded putaret arduum ac difficile, quod non se vel ingenij sui acumine ac

ſagacitate, vel armis ſuis victricibus, felicem ad exitum ſperaret poſſe conducere: cùm tamen conſtans ea ſit apud omnes orbe toto ſapientes viros opinio, nomen ſapientis non mereri, quiſquis ſuis in rebus vno ſui ipſius nititur iudicio, nec alienum dignatur inquirere.

Quintò, in hoſtium ſuorum contemptu & deſpicientia: atque hæc, vnica ipſorum corroborationis & incrementi fuit cauſa. Ac velut, dum quis paruum quoddam in corpore vulnus, exiguum initio morbum, pauculas in domo ſua ſcintillas loco indebito ignientes negligit; valetudinem, vitam, & fortunas denique ſuas omnes extremum in diſcrimen conijcit: ſic ſe periculo apertiffimo exponit is, ſuum qui hoſtem ob paruitatem deſpicit, eum que interea per otium increſcere ſinit, vſque dum numero & viribus cum contemnente conferri & pariari queat. Sapientis ducis non eſt, hoſtem non curare, aut deſpicere. etenim ecquæ bonorum iactura, honoris amiſſio, caſtrorum, agrorum, prouinciarum, regnorum euerſio ex hoſtium ſecuta ſint contemptu & vilipendio, omnium gentium tum veteres, tum recentiores hiſtoriæ ſatis loquuntur.

Sextò, in prouinciæ & locorum illius ignorantia. Taceo hîc autem, quàm irreparabile, varias apud gentes (vti domesticæ illarum prædunt hiſtoriæ) ſit è regionis, terræ, locorum que
pa-

patriorum ignoratione damnum consecutum, sempiterna plurimorum illustrium ac magnorum Imperatorum cum infamia ac probro. Iam liquet, nihil vsque eò Duci nostro nocuisse, quàm ciuitatum & arcium Hollandicarum ac Zelandicarum situm, oportunitatem, munitiorem, robora nesciuisse. Si enim sub aduentus sui initium, cùm primum hostium impetum feliciter satis copijs suis fregisset, primarias tam Hollandiæ, quàm Zelandiæ, vrbes maritimas inuasisset; facili negotio vniuersas hæc prouincias ad obedientiam reduxisset, earumque mansisset dominus, & anno vix vno res omnis, nemine obiicere se vel audète, vel valente, fuisset confecta, & prorsus debellatum. A quinque, aut summum sex, ciuitatibus vniuersa ea res dependebat; quibus ille occupatis, aut certè retentis, Hollandiam & Zelandiam, quæ leonis Belgici velut frænum sunt ac ferreum vinculum, æternum Regi parentem atque obsequentem reddidisset.

Septimò, in arrogantiâ & superbiâ, vtpote qui fusilem ex ære sibi Antuerpiæ statuum velut victoriarum testem ac monumentum, erigi iussit. Hæc lapis fuit, ad quem omnes vicinæ prouinciæ pedem offenderunt.

PELAG. Volupe sanè mihi est, vniuersa hæc ita singillatim ex te audire. non possum autem in tam illustri Imperatore ac Duce, post tantam

armorum scientiam, quam sub CAROLO V. Cæsare sibi parare potuit, hæc non summopere mirari.

BONAVENT. Verè ita de eo sentis: certum est enim Albanum primis, quos sæculum præsens habuit, ducibus & Imperatoribus, si non præstitisse & præcelluisse, comparari tamen posse & conferri. Habuit enim virtutes duci necessarias, non paucas, &

Primò, armorum scientiam & peritiam incomparabilem, vt qui sub summo Imperatore CAROLO V. varijs in prouincijs, nusquam non se virum ostendit.

Secundò, in omnibus expeditionibus erat interritus, immobilis & constans; in audacia autem prudens. nihil iuris vmquam hosti in suos & castra sua concessit; nihil quoque inconsultò, temere, aut è leuitate quadam est aggressus; numquam denique sese aduersario nudum ac feriendum præbuit.

Tertiò, etiam hoste procul agente, castra, prisorum Romanorum ritu, semper vallis & aggeribus communita vndique, nec non rebus omnibus necessarijs instructissima habebat, nihil omittens quod quomodocumque vsui esse posset. in illis verò dissoluendis mirè erat circumspèctus, loca omnia ad quæ profecturus erat, nec non vicina opida & pagos, per exploratores antè perspecta habens. Eandem & in
castris

castris locandis adhibebat prudentiam, cum quæ ad suorum tum tutelam, tum alimoniam oportuna erant, semper loca deligeret.

Quartò, disciplinæ militaris diligentissimus erat obseruator: quam apud eum si quis infregisset, impune non habebat, & qui vel pullum à rustico sustulisset, mox furtum luebat. Hinc fiebat, vt necessariorū nihil vquam ei in castris deesset, & illo cum copijs transunte, rusticorum nullus, maleficium veritus, fuga sibi ac rebus suis consuleret; imò in felicitatis parte non parua ponerent, illius copias apud se habere; quòd magno cum compendio, at paruo cum labore, ijs diuenderent, quæ, non nisi magna cum difficultate, ad vrbes vicinas vendenda conuehere solerent.

Quintò, in suis ad altiora munia euehendis non tam generis nobilitatem ac splendorem, aut commendantium amicorum merita interuentionemque, quàm vnicam spectabat virtutem, & cuiusq; promerita; etiam infimos quosque, & genere obscurissimos, ad Centurionum, Chiliarcharum, Legatorum castrensiū (quos vulgò *Maestros del campo* vocitamus) dignitatem euehere solitus, cum eam virtute & fortitudine iam commeruissent. Addebat hoc animum militi, cum videret etiam sibi ignobili & gregario, per virtutem & robur, aditum ad eminentissima in castris munia patere, seque pro

virtute præmiandum ; atque adeò in oculis se certare eius , qui nullum facinus abire sinebat irremuneratum. Hinc nata , hæc illius axiomata & apophthegmata : Si , vt oportet , castigaris delinquentem , præmio affeceris bene meritum ; fortissimis castra tua viris redundabunt. Rusticis , etiam in hostili agro , si parcas , semper tuis de comætu abunde erit prospectum. Mensura militi si numeres stipendia , in omnibus eum habebis obsequentissimum ; nec vsquam ei tunc parce delinquenti . at castigare , & quod debes non exsoluere , nec remunerari , non hominum est , sed belluinum & barbarum.

¶ Sextò , ad dona omnia corruptelasque munerum erat inuictissimus , multò minùs cedens auro , quàm marinis fluctibus cautes , atque ab omni eius acceptione quàm remotissimus , imò & omnium munera accipientium hostisiuratus : hinc suo eos arcebat cõtubernio , quos illis norat illaqueari solitos . Regi quoque suo fidelem vbique præstabat operam , nusquam sibi in eius causa parcens .

¶ Septimò , consilia sua & cogitata mentis tam alto premebat silentio , vt sæpè antè res confecta appareret , quàm cœpta aut incipienda sciretur . Vidisses in viro cogitationes profundas , verba rarissima , & mirã in omnibus sibi fideique suæ concreditæ taciturnitatem & silentium , vt subinde nec bellico imperio , nec

Regum consilij, nec rerum magnarum executioni eum diceret admouendum, qui linguæ nesciret imperare. adhæc numquam ignoscendum in viris delictum esse, tacere non posse; ad omnia eum munia, & præsertim castrensia, ineptum censens, qui linguam non posset moderari. Hæ sunt primariæ, quas in ipso notavi, virtutes, quas ea quæ commemoravi vitia non nihil inobscurant, ne dicam imminuunt. Sed noris oportet, vix vllum iam inde ab orbe condito, quantumuis magnum, ducem fuisse, in quo non semper ij quibuscum egit, aliqua defecerint, & non paucos, magnas inter virtutes, defectus obseruarint.

PELAG. Summopere gaudeo hæc ex te audivisse, quæ mihi suo tempore etiam vsui futura sunt, vt horum quædam imitari, alia studeam evitare. Porro, quid de Magno Commendatore Ludouico Requesencio tibi videtur?

BONAVENT. De hoc, quòd quàm breuissimo tempore summæ rerum præfuerit, pauca dicenda sunt: hunc tamen omnes passim, vt virum bonum, Dei timentem, atque in omnibus sincerè sine fuce & vllò humano respectu procedentem suspexere. Quod enim animo sentiebat, hoc lingua promebat: neminem quoque circumueniebat, sed aiens aiebat, negans negabat. Omnium adhæc virtutum cultor erat ac fautor; supra modum affabilis, nulli loquenti

aurem non accomodans, & ad audita quàm humanissimè respondens, bonis item desiderijs plenus. Qui si maiorem in aduersis cōstantiam, & infractum animi robur, æmulatorum quoque, detractorum, ac maleuolorum, qui illum cū in Hispania apud Regem, tum in hisce imperio suo concreditis prouincijs malignè traducere satagebant, contemptum maiorem prætulisset; nã ille inter optimos atque illustrissimos, quos vñquam habuit Belgium, Gubernatores numerari potuisset. At præpropere & inuida Belgio mors, omnes eius præclaros conceptus & molimina præcidit ac subuertit.

PELAG. Quid autem de Ioanne Austriaco censes? quod ducum, qui sub eo militarunt, de illo iudicium?

BONAVENT. Nulla dotes eius verba satis queunt exprimere: nescio enim, num magno celebriq̃ Imperatore digna virtus, vlla ei defuerit. Animositate enim præstabat quàm qui maximè, vti & munificentia & humanitate, nulli cedebat labori; at prouidus, circūspectus, gnauus, impiger, nullius item erat occasionis negligens, at in omnem excubans; consiliorum quoq; deliberatorumq; seruantissimus, in promissis fidus, eloquentiã præstans, ingenio simul & memoriã magnus (quæ duo rarò in vno simul reperias) in expeditionibus suscipiendis fortunatus; consulta antè, quàm executioni

man-

mandaret, maturè examinans, & omnem in partem versans; in illis autem peragendis fortis, & infractus. Consulentes alios haud inuitus audiebat, alienumque consilium melius, suo postposito, sequi non pudebat. Militem fortem non secus ac fratrem complectebatur: hinc nulla eius benefacta indotata sinebat. disciplinam autem militarem legesque castrenses exactissimè seruabat, benemeritos præmians, & in delinquentes animaduertens; ita vt sub illo nec virtus vlla indonata, nec crimen esset impune. In bellis denique indefessus erat & martialis, at extra arma placidus, & in contubernio iouialis.

Nihil autem in eo culpandum inuenio, quàm quòd, dum primùm Belgij gubernacula capeffit, Pacificationi Gandensi subscripsit, ab Ecclesiasticis quibusdam viris ad illi subscribendum inductus. Factum hinc, vt, fortissimo milite aliorum iam ablegato, nudum se & inermem armatis hostibus exposuerit. In quo cùm non multò post se peccasse videret, Bruxellâ & Mechliniâ fugere coactus, quò vitæ consuleret, insigni astu & arte, per speciem instituentis venationis egressus, in Namurcensem arcem, vnicum vitæ tuendæ præsidium, sese subduxit, & amandatū extra Belgium militem reuocare compulsus fuit. Video cum præterea, ob confictam ab æmulis calumniam, qua apud Regem fratrem

fratrem tamquam Belgico inhians imperio infimulabatur, plus æquo animum deiecisse. quâ cum nonnullos, ad sinistrè de eo sentiendum, inductos vidisset, in morbum, præ mœrore sensim contabescens, incidit; à quo etiam, haud multò post, incredibili & irreparabili orbis Christiani cum damno, in florenti ætate, ex hac vita sublatus est.

PELAG. Inauditum id hæctenus mihi fuit; gaudeo proinde rei veritatem ex te, simul & magni huius Imperatoris virtutes ac dotes audiuisse; adhæc, quàm pestilentes & noxij in Regum ac Principum aulis sint detractores, & alienæ virtutis & gloriæ corrosores; quàm denique, apud nullum non Principem, sit vel nudum arrogati imperij nomen odiosum, & variarum suspicionum seminarium; atque adeo nullum cuiuspiam oculum tam ad rei de foris accidentis contactum indolere, seseque contrahere, quàm cor Regis ad minimam regni ab alio inuadendi suspiciõnem. hæc etenim, vtcumque parua, vtcumque cassa & falsa, semper aliquam in eo diffidentiam generat, & plagam infert. è qua mox innumera sequuntur mala, quæ extremam florentissimis etiam regnis perniciè attulerunt. At quid de Duce Parmensi, qui potissimam Belgij partem Regis ad imperium reduxit, & sub quo varijs ipse muneribus castrensibus perfunctus es, sentis?

BONAVENT. Multum Parmensi debere me fateor, non tam ob accepta ab eo beneficia, quam ob insignes & heroicas quæ in eo eluxere virtutes; tum verò ob eam, quæ illius operâ & industriâ, Regis nostrî imperio facta est, nemini non notissimam, accessionem: vt primarijs qui orbe toto, & omni ætatè fuere, ducibus meritò eum censèam annumerandum & comparandum; præsertim, si locorum Belgicorum, illò gubernacula capeßente, statum, munitiõnem, hostiũ multitudinem; Regum, Principum, ac Rerum publicarum exterarum auxilia, qui hostem tum milite, tum auro identidè clam & aperte iuuabant, consideremus, & quòd in Belgium primùm ventens, præter Luxemburgensem & Namurcensem agros, vix locum haberet, cui tutò militem concederet. Prætereo, vno eum tẽpore iussum à Rege fuisse, in Gallia simul & Belgio bellum gerere; & non rarò tãto rei nummaria cum defectu, vt vix quisquam credat, nec solùm annuos suos proventus soluendo militi insumpsit, verùm & paternas possessiones, ære alieno intolerabili grauatas ad filium transmiserit. Illustria illius facinora orbi quâ patet notiora sunt, quàm vt referri conscribique opis habeant.

Nihil in eo desiderasses, quod in magno illustriq̃ Imperatore quis requirat. In penè omnibus namque expeditionibus fuit felix, mu-

nificus in obuios, humanus etiam in minimos, prudens, sagax, sollers, & placidus quàm qui maximè; ad clementiam propensus, in periculis intrepidus, in quæ tamen nec se, nec suos, temerè & inconsultò conijciebat; in omnibus agendis cautus ac circumspectus, exigente necessitate interritus & infractus. in cunctis operibus, in mensa, aula, supellectile, familia, comitibus, regiam magnificentiam ac generositatem spirabat. nullus eum fatigabat labor, nulla deiiciebant pericula. vidisses in aduersis patientem & sperantem meliora, in bonorum iactura constantem, & velut sensus expertem. De generositate quid dicam? vt etiam mortuam proximam, imò mortuo quàm viuo similior, nouam in Gallos expeditionem Rege iubente moturus, equum conscenderit. Demum in omnibus suis consilijs, iam antè maturè excussis, exequendis fuit immobilis, in omni verò conuersatione subtiliter acuteque inuentis insignis; nullum denique nationum agnoscebat discrimen. Inter hæc tamen, fuere nonnulli, qui suæ gentis hominibus plus nimio eum credidisse censeant. & ob falsas de luxata nonnihil illius in Regem suum fide, in Hispaniam missas delationes & calumnias, plus quàm par erat sese deiicisse; atque hinc eum, contractæ tabe, mortem sibi accelerasse, communis multorum est opinio.

PELAG. Recreant hæc me, & in magni huius Alexandri virtutum gestorumque admirationem rapiunt; simul & stomachum mihi mouent, cum tantum virulentis illis ac perfidis suffronibus, in inuidios illos Heroas, quos nulla frangere, aut de statu mentis deicere potuerunt arma, nec vis hostilis, iuris esse video. At Archiducem ERNESTVM quem fuisse dicis?

BONAVENT. Merito hic cum Poëta exclamæ:

*Ostendent terris hunc tantum fata, neq; ultra
Esse sinent.*

Heu pietas, heu prisca fides!

Indignæ sanè prouinciæ Belgicæ fuisse videntur, quæ tanto bono ac viro diutius fruerentur. Erat enim in moribus maturus, in consilijs solidus; in verbis & operibus serius, in promissis fidus; virtutum omnium, & pietatis in primis, cultor, orationi mirè deditus, vitæ integer, ab omni mulierum familiaritate alienus; in verbis brevis quidem, sed profundus; iuratus mendacij hostis, adultores, suffrones & detractores eane penus & angne detestans; diuinissimi Altaris Sacramenti cultor & venerator assiduis; in clientibus, fidos tantè & probatos, effusus & propè prodigus, nullum obsequium virtutemque in donatum passus; in pacem denique quam bellum propeasior, hoc tamen non minus sedulo curabat atque illam. Multa quidem ad Belgij bonum salutemque spectantia exequi

decreuerat vtiliter ; sed, dum commodam ad eadem efficienda oportunitatem præstolatur, Deus cum è vitæ statione euocans, bene cœpta abrumpit, vt ei pro virtutum merito coronam, ac beatæ æternitatis lauream apud superos pararet, illius in locum ALBERTVM Magnum, qui post Fontanum Comitem res Belgicas, primò vt alienas, dein vt proprias, curaret ac regeret, succedurus.

PELAG. Deplorandum fanè ac miserum, magna non diu stare, sed ilicò interciderè; quasi si magnitudo & diurnitas simul stabulare & agere nescirent. De Fontano ergo Comite ecquid videtur?

BONAVENT. Fuit is haud dubiè inter omnes Principes & Magnates, longè felicissimus: breue namque imperium bene gestum, omnes bene de eo sentire fecit. Generosus erat vt pauci, & fortunatior quàm vulgò militares solent; infractus & interritus, nullas difficultatum aut discriminū remoras exhorrens, periculaq; tam intrepidè deuorans, quàm alius pultes sacharatas. alloquio accessuq; erat facilis, in alijs audiendis comis ac blandus; in tentanda fortuna effusior, quàm retractior; in aggrediendo audax, in vrgendo promouendoque etiam audacior. Regi suo fidelem per omnia operam præstitit. In reos sine vllò personarum discrimine, pro delicti grauitate, animaduertebat, iustitiamque

tiamque tam in castris, quam ciuitatibus, tam domi quam foris, exactissimè seruari volebat. quòd autem feliciter satis habenas Belgicas sit moderatus. hinc bonam apud omnes Europæos Principes de se opinionem concitauit, & optata pauculorum annorum felicitas magni illi & fortunati ducis nomen orbe toto peperit. Hæc sunt, quæ mihi in præsens de Comite illo dicenda occurrunt: credo equidem, si diutiùs imperio præfuisset, non benigniùs illi à pestilentibus æmulorum linguis futurum, quam fuerat superioribus, & in eadem qua illi, amaritudine & luctu eum vitam terminaturum fuisse. Hæc namque ordinaria, & penè communis, omnium Rectorum & Imperatorū est merces.

PELAG. De ALBERTO Archiduce, qui per nuptias Belgicarum prouinciarum Dominus ac Princeps factus est. quid opinaris?

BONAVENT. Non sunt hæc huiusmodi, vt tribus ea verbis tibi queam exponere: qui enim Magni illius ALBERTI virtutes enarrare tentet, is maris quàm profundissimum est, fundum bolide explorare contendat; cum nulla sit virtus, quam non in Principis illius pectore sedem sibi delegisse vidisses. Etenim singularis illius erat castimonia, ne vel indecentius verbum ferens; sui ac suorum omnium custos erat integerrimus, & iuratissimus omnis fœditatis hostis. Liberalitas eius, maximè in res pias & pauperes,

tanta, vt centena per annos singulos millia in illas erogaret. Piam in Deum diuinaque mentem nullus exprimat calamus, lingua nulla; quâ etiam Regibus ac Principibus omnibus vt fax præluceat: quotidie enim multas orationi horas impendebat, etiam tum cum in castris ageret; sacrificio quoque Missæ singulis diebus intererat, cum valetudo permittebat: adhæc Virginis-Matris cultor erat indefessus, illius nomini dicata loca & oratoria tum precibus suis, tum regijs donarijs honorans; nulla penè vt esset ædes atque altare, quam, in Matris suæ gratiam, singulari miraculorum prærogatiua honorabat Deus, quam non suis ALBERTVS muneribus honoraret. erga sanctissimum denique Eucharistiæ Sacramentum ita afficiebatur, vt, quoties illud gestans sacerdos ei per viam occurreret, semper illum, ad infimorum etiam domos, sequeretur; in quo magni illius RVDOLPHI Austriaci, qui ob delatos sacræ huic hostiæ honores, primum inclytæ & perillustri Austriacæ domus potentiæ fundamentum posuit, super quod duodecim continua serie Imperatores, vt innumeros taceam Reges ac Principes, inædificati orbem gloria & triumphis repleuerunt, exemplum est secutus.

Potest, præter hæc, non sine ratione, omnium suæ ætatis Principum sapientissimus nominari, vt qui vniuersos Consiliarios suos acumine, ma-
turi-

tuitate, prudentia, ingenij dexteritate longo interuallo præcurreret; quæ post futura erant, eminus præuidens & subodorans, quin etiã necessaria, in tempore, priusquã esset seriùs, remedia obiiciens. In verbis ita erat breuis, vt tamen nec necessariorũ aliquod omitteret, nec frustra vllum proferret, vtpote sententiarum vberior quàm verborum. Memoria ita tenacis, nihil vt illum fugeret, & ad triginta, etiã quadraginta, maximi momenti postulata. eodẽ tempore proposita, singillatim eo prorsus quo petita erant ordine, nonnumquam responderit. In conferendis dignitatibus tam ciuilibus, quàm Ecclesiasticis, ad stuporem vsque prudens, & quod rarissimum, supra modum felix. Virtutum omnium vti cultor erat, ita fuit & admirator, & quo virtute quapiam nosset eminere, eos pro ratione status euehere ante alios studebat. Iudicij aced erat perspicacis & lyncei, vt vel semel visum hominem ita intus & in cute nosset, ac si decennium illo familiariter esset vsus. Innata ei licet esset Regia vultus & verborũ grauitas, comis tamen in primis erat & affabilis, & quos ab emicante maiestate veluti sideratos & consternatos cernebat, suo ipse alloquio recreabat, ac velut ibi reddebat. In promissis erat constans, neminem fallens, nihil cuiquam quod non præstaret, dicens. Ingruente de subito difficultate nequidquam de sedẽ mentis mouebatur.

tur, sed quæ facere decreuerat, intrepidè perurgebat. incidentia pericula, inopinatum damnum, graues aliorum minas, & arma intentata, non secùs despeçtabat, quàm si leoninum illi, non hominis, cor fuisset. Nihil vt fuerit vmq̃, quod illum aut ab addicta fide, aut verbo dato, aut eo quod rationi foret consentaneum, dimouerit; quòd illius constantia & mens esset immobilis, & rupem quis antè, quàm ratione nitentem illius animum, de loco mouisset. Hoc persèpè ei in maximi momenti rebus vsu venisse vidimus, quarum etiam felix & optatus fuit exitus: magis vt vno illius verbo, & nuda sponcione, quàm validissimo propugnaculo niti quis posset.

Vultus illi semper ad placidam lenitatem, ad iracundiam, feritatem aut toruitatem nunquam compositus. sic & verba semper æquabilia, matura, & in rebus aliunde incidentibus lætis, tristibus, paruis iuxtà ac magnis solita temperie referta fluebant; semper vt su esset similis, nec verba, nec colorem subitè casibus mutaret, vultumue contraheret, ac si prorsus sensus fuisset expers. In sermone ita sedatus apparebat & compositus, quæsi verbo octiduo antè esset præmeditatus, vnde fiebat, vt & nullum proferret non necessarium, & necessariorum nullum prætermitteret. Omnia denique illius tum dicta, tum facta, ex arte composita di-

dixiffes, quibus, nisi omnem sensum illorum peruertere velles, nihil addi, dēmi nihil debere videbatur.

A mendacio ita erat alienus, numquam vt illud protuliffe auditus fit, & Principis esse diceret longè supra omne mendacium eminere; ipsum, euidentis animi timidioris, etiam perfidi, ac fallere cupientis, (quod Principis magnitudine nimis quàm indignum est) signum esse existimans. hinc vniuersa eius verba ab omni erant mendacio fūcoque aliena, ac sincera, & cum eo quod pectore claudebat, mirè colludentia.

Nemo illum, aut ob prospera plus æquo gaudentem, aut ob aduersa vultu deiectionem vidit; nemo quoque vlli præterita præsentiaque exprobrantem beneficia audiuit. In morbis omnibus (quos habuit multiplices) tantam prætulit constantiam, vt supra hominem ea esse videretur: hinc cum nemo in torminibus aut cruciatibus audiuit queritantem, nec vultum vidit solito contractiorem; nemo oculos dolorem testantes, nemo frontē rugatam, nemo os contortum, nemo colorem natiuum immutatum, aut vultum præ pallore luridum conspexit, ne quidem in supremo vitæ articulo, cum iam intaminatum in summi Iudicis manus spiritum esset emissurus.

In bellis porro, media inter arma ita agebat

interritus, & in castris vrbiumq; obsidijs aded securus, tamquam si per amœnissimum domi hortum satellite multiplici cinctus obambulasset; centuplo plus animi præferens, quàm corporis vires paterentur. tam quoque intrepidus vera inter arma, eorumq; discrimina versabatur, atque aliquis domi inter picta in aulaeis bella, & maris tempestates, nullum deforis casum extimescens, agit; tamquam si vitæ auctor Deus aliunde incidentium malorum eum securū esse iussisset, & ipse plures Bruxellæ in arca reclusas habuisset vitas, quas, vnâ sub armis amissâ, redux ex ordine reassumere posset. Si vidisses illum equo insidentem, de priscais aliquem heroibus (adedò scitè & decorè eum moderabatur) videre te putasses: & quia scientiarum omnium, ac Matheseos inprimis & Geometriæ, gnarus erat inter paucos, hinc munitionibus castrensibus coram inspiciendis, tum veris, tum vmbriticis, summopere capiebatur. Ne verò te diutiùs verbis detineam, ita vniuersa illius vitæ ratio, ad instar horologii temperata erat, vt etiam in cibo, potu, somno, omnibusq; homini necessarijs exercitijs eo nemo posset esse moderatior, & magis ad normam compositus: vt omnis illius vita portentum esse potiùs, quàm hominis vita videretur; simul & omnium virtutum prototypon, ad quam non Reges solùm & Principes, sed

& Religiosi, qui se à rerum mundanarum turbis & strepitu Dei causâ sequestrarunt, vitam componant suam. Ita quippè seruiebat Deo & virtutibus, tamquam si non aliud tota vita fecisset; ita omnibus prouinciarum suarum commodis & necessitatibus consulebat, ac si nullis præterea rebus intendisset.

Quantus omnium sæculi huius magnitudinum atque honorum fuerit contemptor, tum liquidò testatus est, cum oblatum secundo ab Electoribus Imperium, antè quàm & frater illius MATTHIAS, & FERDINANDVS ad id assumerentur, inusitato & sæculis omnibus penè inaudito exemplo, repudiauit. Quàm enim paucos reperire est, qui oblatos sibi vel fasces, vel scepra, & diademata generosè reiecerunt! quàm pauci, etiam eorum qui omnem sæculi fastum & pompam perosi, vni Deo seruire se velle aiunt, sublimiores gradus subterfugiunt, cum ad eos capeffendos, non dico compelluntur, sed tantùm deliguntur aut inuitantur!

PELAG. Postrema hæc longè me, quàm priora, magis recrearunt. Sed quid tandem Belgio huic fiet? quàm diu omnes suos Rex noster thesauros illi iuuando infumet? quàm diu annuas auri messes, quas illi profert India, vni huic frustra impendet? Supra centum auri milliones bello Belgico Reges nostri insumpserunt; & cum ante bellum vix vllè in Belgica essent opes,

iam passim omnes auro & argento abundant, crediderim nostris omne, quâ patet, Belgium ducatis propè posse cõsterni; & interim Hispaniâ totâ aurum & argentum exulat, illiusque in locum ærâ de Belgicis cacabis procusa pecunia successit: sæpè vt mihi satius & consultius facturus Rex noster visus sit, si hæc prouincias repudiando desereret, quàm vniuersum thesaurum illis tam irritò euentu prodigè impenderet. Hac ille sibi pecunia vniuersæ Africæ imperium haud ægrè parasset, & varios illos per Indiam regulos Hispanico sceptro vectigales fecisset. Quod verò maximè deplorandum, nondum belli finis, nondum prouincia aliqua de hostilibus Regi accessit. hodie enim Regij urbem aliquam occupant, cras aliam rebelles, in orbem velut vices alternando; & post tot annos vix vllus, ecce, fit progressus, nulla notabilis obtinetur victoria. Nec solius Hispaniæ, sed & omnium ei subiectorum regnorum, exhauriuntur opes, incolæ, potentia, nerui; idque irritò semper conatu, & orbis totius cum explosione, cum vniuersam cum suis opibus & regnis per orbem sparsis Hispaniam, duabus tribusue prouincijs, sexaginta propè annis iugum imponere non potuisse videt.

BONAVENT. Erras, mi Pelagi, erras, & quidem grauissimè, dum Belgicas hæc prouincias tam parui facis, sed ignoscendus error illas

noranti. Etenim non semel, sed sæpius, non ultimos gentis nostræ proceres & nobiles. qui Belgium frequentarant, audiui, dicentes, si sibi aut Hispaniæ, aut Belgij possidendi optionem regnorum dator faceret Deus, illam huic se postposituros. Nec id tute miraberis, si vniuersum Belgicarum prouinciarum corpus iunctū consideres. Fōrs Murcia, Valentia, Cantabriæ, Aragoniæ, aut alteri cuiquam Hispaniæ regno Belgium par existimas. Plures sanè id ambitu suo non magno vrbes elegantes, magnas & copiosas complectitur, quàm vniuersa Hispania simul & Lusitania, quàm etiam tota aut Italia, aut Gallia, aut Germania. Illius, & ciuitatum eius, ea est munitio & potentia, nullum vt in orbe regnum habeat munitiores. Agrorum & nemorum amœnitas, eorumque diuersus aspectus, nullo satis exprimi calamo, nec verbis potest, ea quoque maris, ac fluuiorum, quibus passim ceu venis corpus hoc Belgicum interfecatur, est oportunitas, vt nulla ei quoad hoc regna paria sis visurus.

Terræ totius is est proventus & vectigal, vt, si vni vniuersa Principi parèret, & Bataucarū quæ modò est formâ regeretur, octonos auri milliones & amplius in annos singulos ei penderet. Belgis ad victum & vsum necessaria, præter salem, oleum, vinum, domi omnia nascuntur, nullum tamè reperias regnum, quod plura,

aut

aut magis varia, habeat vina; etenim Hispanien-
 se, Germanicum & Gallicum, tam in Belgio re-
 dundat, quàm in terris vbi natum, & sub tor-
 culari gemuit. Ipsius quoque flumina ita piscu-
 lenta sunt, & omnigenis piscibus abundant, vt
 hinc quaquauersum ad exteros euehantur.
 Veruecina & bubula mirè hîc sapit; vti & aui-
 um tam altitium, quàm siluestriû genus omne,
 quarum maxima hîc est vis. butyri denique &
 casei ea est copia, vt butyro, caseo & lacti propè
 tellus omnis innatet, & nonnemo non sit veri-
 tus dicere, tantû vnicam Hollandiam suis dare
 lactis, quantum suis Gallia vniuersa dare solet
 vini. Lineo Belgium panno ita abundat, vt vni-
 uersum propè orbem eius faciat participem;
 vti & lanei, & aulæorum scitè textorû, quæ per
 omnia Europæ regna ac prouincias, etiam Tur-
 carum imperium, & vsque in Sinas & Iaponios
 vltimos, & alio sub sole calentes Americanos
 auehantur. Pictores habet & arte præstantissi-
 mos, & numero plurimos, vt vnica Antuerpia,
 vrbs non adèo ampla, plures pingendi artifices
 alat, quàm vniuersa simul Germania, Gallia,
 Italia, Hispania. Quæ verò hîc sunt opificia
 mechanica, opera & instrumenta, omnia terra-
 rum exterarû opera elegantia & arte superant.
 Incolas videbis linguarum peregrinarum, etiam
 diuersarum, ita peritos, vt in alienone quàm
 materno idiomate versatiores sint addubites;

& non rarò , etiam mulieres , quinque diuerſis
linguis loquantur ; paucos quoque reperias , qui
non ſaltem binas ternasue calleant.

In ſtudia & litteras naturã propendent , &
laborem eorum quàm aliã nonnullã gentes,
ferunt facilius : quod quæ longè pulcherrimum,
nulli non arti ſcientiãue ſeſe applicant, Iuriſ-
prudentiã , Theologiã , Philoſophiã , Mathe-
ſi, litteris humanioribus. Linguarum Græcã,
Hebraicã & aliarum externarum , quibus do-
ctrina traditur, cognitione, & inprimis Latinã;
ita excellent, vt hanc quis ijs ratiuam exiſtimet:
Latinè autem dum ſcribunt, eam ſpirant ele-
gantiam, vt ſtupori ſint omnibus. adeoq; nulla
aut ars eſt, aut ſcientia , quam ignorent. Inna-
tum quoque illis dicas, cum omnibus exteris
ſine difficultate, ſaſtidio & diſſenſione conuer-
ſari, illorum genio ac moribus quàm ſcitiffimè
ſeſe accõmodando. Iouiales vt plurimum ſunt,
in amicitia fidi, colore vultus eleganti, nec con-
temnendo; indole, complexione & ſtaturã bo-
nã; robuſto , vegeto, & bene cõpoſito corpore.
Quid de deteriore feminarum ſexu dicam? a-
cupingunt propè omnes, & in omni panni ge-
nere; in cultu & nitore corporis, domuſque
ſupellectile, ad ſtuporem, ne dicam ſuperſtitio-
nem, nitidã; quod quæ mirere magis, non mi-
nùs ſolenter & indiſtriè omnia mercimonio-
rum genera tractant, quàm viri.

Mari-

Maritimæ & navalis rei cognitione quæ Belgicam gens superet? iam orbem terræ enavigasse, apud eos ludus est. Qui vbiuis gentium, in exercitiis robore & audacia præstant, Belgas esse comperies. Wallonicus peditatus audacia, generositate, constantia, & omni quæ militem decet dote, inter omnes gentes fert primas. Equitatu quoque valent & præstant Belgæ, maximè Geldri, Campinieneses, Transmosani, & illis vicini. In arcibus vrbibusque cõmunien- dis nullos eis habebis pares, vti nec in operibus navalibus, maritimis, & aquaticis. In inueniendo indagandoque videbis solertes, in exequendo constantes & nauos, mille per artes & vias ad præfixum sibi scopum peruenire conantes.

PELAG. Quid audio? propè sum vt menteni & conceptũ de Belgio iudicium mutem. Numquam enim mihi hæc in mentem, ne ad aures quidem venerunt.

BONAVENT. Vix mediani eorum quæ præfens apud eos vidi, partem tibi commemoro. Quod regnum aut prouincia, quæ gens, sexaginta propè annis intestinum & ciuile bellum ferat? & cum summa illius moles penè semper Brabantia ac Flandria incubuerit; illas tamen si inspicias, ita opulentas & feraces videbis, ac si hostem nullum, exercitus nullos sensissent. Incendio integri absumentur pagi, & quidem millenarum familiarum, anno, vel certè dimi-

dio

dio vix elapso, ita videbis omnia instaurata, nul-
 lum vt deflagrationis appareat vestigium. In
 quo incredibilis Belgarum solertia & indefa-
 tigabilis animositas ejuget, quam sæpè mecum
 ipse tacitus sum demiratus. En tibi aliud animi
 Belgici argumentum. Tentarunt (intentatum
 id hætenus iam inde ab orbe condito) per Bal-
 ticum Arctoæque glacie conctetum pelagus
 (quis credat?) in Orientem penetrare, securi-
 bus sibi ac nauibus suis per glaciales illos mon-
 tes, iter parantes ac secantes, identidè noctu &
 interdiu, tractus illius feris ac belluis epibatas
 infestantibus. Repete deinde tecum quidquid
 tam orientis, quàm occidentis Solis per Indiam
 & gesserint & tulerint, & nullos id Reges ten-
 tasse, aut fecisse hætenus deprehendes; mille
 per discrimina tam intrepidè ac securè nauig-
 antes, ac si epulas adissent.

Intuere adhæc animositatem hanc in causa
 non bona, etiam prudentiâ, versutiâ, simul & in-
 dustriâ succinctâ. An non Bataui ita rem suam
 egere, vt cum omnibus propè orbis Regibus &
 Principibus societatem aut fœdus inierint? Sic
 Gallorum Regum auro & milite bellum susti-
 nuerunt: sic Angliæ Regis, & omnium propè
 Germaniæ Principum suppeticas annis singulis
 impetrarunt. Sic & per vniuersam Germaniam
 turbas concitarunt, incolas ad iugum Impera-
 torium & domus Austriacæ excutiendum in-
 sti-

stigando: sic Gaborem ad res nouas moliendas, Turcam ad bellum Cæsari mouendum missis legationibus impulerunt: sic Palatino Bohemię coronam imposuerunt, Danum in Germaniam euocarunt, Sabaudō & Venetis auxiliarias copias miserunt; Rupellenses & Hugonottas Gallos ad Regi suo rebellandum animarunt. & ipsi interea, Gallorum socij, amici & clientes (in quō sanè magna opus dexteritate fuit & calliditate) mansere.

En tibi aliud insuperabilis illorum animi exemplum. Hi ipsi Bataui, tribus iam proximè elapsis annis, centum & ampliùs præsidarias & onerarias, omnibus necessarijs rebus, armis, & in triennium duraturo comœatu optimè instructas naues, varijs sub ducibus, in Occiduum orbem, incomparabili dispendio emiserunt, quarum pars potissima nostras in manus incidit, pars tempestate iactata disperijt. Quarum impendia si subduxeris, & unicuique naui triennali suo comœatu instructæ, centum florenorum millia assignaris, vix decem florenorum millionibus classes illas parari potuisse comperies. Apud Orientales quoque Indos, non exiguam, sed, prout æstimarunt nonnulli, non minorem quàm apud Occidentales, nauium iacturam sunt passi. Quod verò à Dunkerkanis tam in nauibus, quàm hæc cum piscatu disturbato & intercepto, tulere damnum, quinque
flo

florenorū millionibus vulgò æstimatur. Viginti
millionum, Bredanæ obsidionis causa, quod
fecere impendium, nec ipsi quidem dissimu-
lant, sed euulgant. Nondum tamen animo ca-
dunt, sed terra marique ad nos oppugnandos
se communiunt; vt taceam, illos Dano in singu-
los menses noua aduersus Cæsareanos, tum mi-
litum, tum pecuniarum, subsidia mittere;
nouas quotidie naues instruere. & ad nuperam
illam Britannia Regis aduersus Hispanos, &
Gallia aduersus Rupellanos, comparatā clas-
sem suas cum Admiratio suo naues addidisse;
alijs denique Protestantibus Principibus auxi-
lio venisse.

PELAG. Meritò sic censes: at mihi numquam
id in mentem venerat. Verum, cur tibi Belgicae
hae prouinciae Hispano Regi adeò necessariae
& vtilis videntur, vt nulla ob impendia, opum
patriarum euersionem ac labores, easdem sibi
ille deferendas ducat?

BONAVENT. Intuere primùm illarum situm.
Galliae, Angliae & Germaniae conterminae, illa-
rumque velut frænum sunt: vt quisquis has
possidet, multum ille in vicinos omnes iuris, &
penè imperium habeat.

Secundò, prouincias has ipsiusmet Hispania
teu vallum esse, & munitissimum aduersus om-
nes, à quibus impeti posset, aduersarios pro-
pugnaculum: sunt enim solae per se plusquam

fatis ad omnium Hispani nominis hostium impetum aut infringendum, aut excipiendum.

Tertiò, quamdiu harum prouinciarum Rex noster dominus erit, non est quòd aut Galliam, aut Angliam, aut Germanos metuat. aduersus Hispaniam enim insurgere qui audeant, cum timent, ne à Belgis, quorum is situs est, vt nullo non tempore in vicina regna impetum facere possint, domi inuadantur, & irreparabile damnum patiantur?

Quartò, vbi plenum Rex Belgij imperium habebit, habebit & maris, atque in eo orbis totius: & nullius Regis ea tunc erit potentia, vt Hispanum, quamdiu mari imperabit, inuadere audeat.

Quintò, putasne, si hasce prouincias à se Rex abdicaret, fore vt, quos ipse habet æmulos & hostes, eum Hispania sua quietè frui sinerent? Si, cum Regis exercitum propè intra viscera sua habeant, Hispaniam nihilominus atterere & arrodere iam tentent; quid facturos putas ab hac timendi occasione iam liberos? Ergo vides, longè satius, securius & consultius esse, procul à sua Regem Hispania bellum alere, quàm id domi & in visceribus regni experiri.

Sextò, verissimum esse deprehendes, quàm rarissimè ea quæ latè patent regna, ab armis quietem habere, & non semper aliquos eis aduersarios exoriri. cum ergo alterutrum necessario

fariò deligendum fit, præstat haud dubiè, foris & procul à sede Regia, quàm domi, belli palæstram statui.

Septimò, prudentissimè sanè magni Reges, quibus numquam magni desunt æmuli, agunt, dum continuò ad omnem inopinatū hostium incursum, exercitatum in armis militem, & varias peditum & equitum copias alunt, quas, cum opus fuerit, in aciem aduersus aduersarios educant. Regni quippe totius salus in discrimè adducitur, & periclitatur, cum repentinis in casibus in exercitatos nouus è tifocinio miles educitur. Regis ergo nostri permultum interesse puto, quòd in armis natum & adustum, & belli peritum militem sub signis continenter habeat, quem, quocumque libuerit, mittat pro Rege suo vitam exponere promptissimū. Ut taceam, per assiduū hoc armorum exercitiū & vsum non paucos duces & Imperatores poliri, & velut exsculpi, quorum Rex operā varijs in prouincijs, pro vario euentu, suum in obsequium vti valeat.

PELAG. Bene quidem prudenterque tu hactenus; at quomodo has sub imperium suum prouincias Rex redigat? quis facere se posse dicat, quod ne primi quidem orbe toto duces, Albanus, Ioannes Austriacus, & Parmæ Dux, ne ipse quidem Magnus ALBERTVS facere vquam potuerit? quæ ergo nobis, post tantum

tantorum conatum, spes reliqua? nonne stultum, felicem aliquem post tot irrito euentu labores, exitum sperare velle? Nihilominus quidnam hac de re, ipse sentias, scire è te velim, vt qui iam inde à belli Belgici initijs ad inducias vsq; , omnibus vrbiũ oppugnationibus & prælijs pro Rege susceptis interfuisti. Si enim fieri non posse putes, vt rebelles hi subigantur, & in Regia iura armis compellantur, cur tantas Rex noster sine vlla profectus spe impètas subeat? quis suas inirrecuperabilia & impossibilia opes effundat? non satius, aurum & militem suum domitenerè, quàm ipsum sine omni rebellium horum subigendorum spe, profunderè, ne dicam prodigere?

BONAVENT. Bene dicis: stultum siquidem est, volantes per aëra aues velle coëmere; stultum, impossibilia sperare; stultius, illis acquirendis thesauros, honorem, vitam & sanguinem insumere; multo verò consultius, pecunias arcâ continere, quàm temerè in minimè parabilia expendere. At numquam impossibile putavi prouincias has sub Regis nostri iura posse redigi; etiam, post tam præstantes ac magnos Imperatores, desperare hîc nolim; & quamquam id arduum fore non diffitear, non is tamen rerum mihi videtur esse status, vt omnem penitus spem abiicere, animumq; despondere nos oporteat. Quis vñquam credidisset fore,

fore, vt Augustus meliùs ac securiùs Rom. Imperium, quàm qui ipsum condidisset Iulius Cæsar, possideret? quis, vt Martius, duorum profligatorum exercituum Romanorù collectis reliquijs, ijsq̃ue perexigujs, duos Pœnorum, victorijs prioribus etiam inflatos, exercitus cederet? quis, vt Numantia, non ita magna Hispaniæ ciuitas, viginti ipsos annos varijs Romanorum exercitibus non resisteret modò, sed & sæpè in fugam pelleret ac profligaret? Quis credat, Hollandiam ac Zelandiam, de septemdecim provincijs duas, sexaginta ferè annis, aduersus potentissimũ orbis totius Monarcham, terra mariq̃ue bellum gerere potuisse? nec sua solùm defendere, sed & terras Regias, varijs orbe toto locis, ad Orientem æquè atque Occidentem, imò & in ipsomet Hispaniæ corpore, bello agredi ausas fuisse; quin hoc belli incendio etiamnum durante, sua in Germaniam, Bohemiam, Italiam, Galliam arma intulisse, & per vniuersum propè quà patet orbem eadem circumtulisse? Nihil vt sit, quantumuis arduum, quod, cum animosè, prudenter, sapienter, constanter vrgetur, non optatum ad exitum possit conduci. Quis item credidisset fore, vt Ioannes Austriacus pugillo militum validissimas instructissimasq̃ue Ordinum copias ad internecionem deleret? quis, vt MARCHIO SPINOLA Bredam obsideret & expugnaret, penè ad dena

passuum in circuitu millia ipsam vallis & aggeribus circūcingeret, ac ducentis castra sua propugnaculis communiret, hoste permittente, nec se mouere auso? cumque hac in obsidione omnis castrensis apparatus & commeatus per octo menses continuò, terrestri octo leucarum itinere, & quidem curribus & carrucis, conuehi deberet; & ipso exercitu hostili, Gallicis ac Britannicis auxilijs suffulto, & Gallica, Britannica, aliarumque potentium Rerum publicarum, Principum ac Statuum pecuniâ collecto inspectante; quis credat, toto illo tempore ne vnum quidem nostrorum comitatum ab hoste aut tentatum, aut inuasum? & Mauritium, post tot annorum vsum militarem, post tot felices expeditiones, tot illustria stratagemata, non semel tum suis, tum Regum sociorum armis, quibus cum potestate præerat, aggeres nostros, & in illis erecta propugnacula, tam latè diffusa potentiaque, aggredi ausum? cumque MARCHIONEM SPINOLAM paulatim copias colligere, vrbi que ad mouere propius cerneret, suæ (qua valebat plurimum) prudentiæ oblitum, de omnibus ad obsidionem tolerandam necessarijs rebus vrbi suæ non melius prospexisse? & cum omni Batauica solertia, omni sua maritima potentia, omnibus acutè adiuuentis alibi felicissimè sapius probatis, omnibus suis nauibus, & hinc per fractis alibi oppositis aggeribus,

ne

ne hilū profecisse? & ore tenus iactatā, sed numquam re ipsa tentatam opidi vnus obsessi liberationem, Batauis vicenis florenorum millionibus & ampliū, (ac quidem frustra) stetisse? Mauritium verò, cū sciret in quōt menses de com meatu Bredæ esset prospectum, alias interim Regias vrbes, quibus vsque ad eò prouisum non erat, non tentasse, quò SPINOLAM à Breda auocaret, aut eius saltem copias distraheret? quis credat, hunc ipsum SPINOLAM, cū valis & propugnaculis de sufficienti milite prospexisset, cum reliquis copijs Mauritium ac Mauritanos vndiquaque communitos, aperto in campo expectare, quin & ad prælium in eundum laceffere ausum fuisse? hunc verò, tot copijs instructum, suis se castris continuisse, ne leui quidem, vt illustre nomen suum quiescendo non inobscuraret, velitatione tentatā? Mira hæc sunt, & propè fidem superatura, nisi passim editis libris omnium in ore ceu certa verarentur.

PELAG. Verè quidem tu hæc; sed scire ex te peruelim, qua Rex rebelles via edomare, suisque iuris facere possit?

BONAVENT. Viam quidem & modum ignero, non tamen penitus impossibile id esse duco.

PELAG. Sententiam tuam tantum audire volo, quemque commodissimum modum exi-

frimes, mihi proponi: cùm illum aperiendo, nullum aut honori, aut facultatibus tuis damnatum creaturus, at tibi me quàm deuinctissimũ, beneficij quæ huius perpetuò memorem, & quàm potero remuneratorem, redditurus sis.

BONAVENT. Cùm tam studiosè hoc à me ipse efflagites, liberè candide quæ mentem tibi meam aperiã; at magis, vt tibi gratificer, quàm vt quæ dicturus sum, ceu oracula & notatu digna haberi velim. Scias ergo, non aliter hæc à me dici, quàm vt tuæ curiositati nostræque necessitudini morem geram, cùm noris, nihil esse quod tibi amicorum intimo negem. Aures igitur ad temerarias opiniones has meas arrige, & audaciam meam vni tibi, qui ad hanc me compulisti, imputa.

I. Primum ergo sibi locum vendicat amor & timor Dei, à quo vno omne descendit bonum, & à cuius invincibili manu omnis expectanda victoria est. Varijs hoc tam è veteri, quàm nouo Testamento depromptis exemplis possem confirmare. In nouo quidem Constantini Imperatorum Maxentio & Licinio, Heraclij cum Colrhoë, Theodosij cum Eugenio, Ioannis Comneni cum Scythis, Henrici Aucupis cum Hungaris, Boleslai & Ladislai cum Russis, Wenceslai Bohemiæ Ducis cum Radislao, Ramiri, Alfonso, Ferdinandi Hispaniæ Regum cum Mauris, Belisarij cum Wandalis, Narsetis cum To-
tila,

tila, Cataculi cum Saracenis bellantium ; & aliorum plurimorum :

Et non ita pridem FERDINANDI Imp. contra varios exercitus , & infinitas propè copias diuerfis sub ducibus collectas decertantis ; & quidem vno simul tempore ; Ottomannicæ enim ducebat Gabor Bethlinus , Protestantium Iagerendorffius , Calvinianas Palatinus & rebelles Bohemiæ Ordines in Bohemia, Hungaricas Hungarus Palatinides , & alij proceres ; alias in Palatinatu Durlachius , alias Brunſuico-Halberſtadiensis , alias Mansfeldius : ſeptem inquam exercitus aduerſus paucillam militum manum , quos cùm BAVARIÆ Dux , tum BVRGUNDIÆ Comes ſubſignis , nomine Cæſaris habebant . Quis autem vſque ad eò cæcutiat , vt non videat , ſolùm victrice Dei dextrâ , hunc victorem euaiſſe , hoſtes verò fuſos , & omnem potentiam aduerſariam fractâ concidiſſe ? Quiſquis ergo FERDINANDVM paulò antè à tot copiis hoſtilibus cinctum , & Hungaria , Bohemia , Sileſia , Luſatia , Morauia , Austria quoque ſua , & omnibus prouincijs hereditarijs pulſum (vt ſola propè Vienna illi reliqua eſſet) vidit ; at non multò poſt , pulſis aduerſarijs , abſolutum harum omnium prouinciarum videt dominum conſtitutum ; non Dei opt. maximi , ſuos numquam deſerentis , abiectum ſuſtollentis , oppreſſum eruentis , contemptum & deiectum exaltantis ,

&

& aduersus omnem sæculi potentiam in se sperantes protegentis, se inuocantes exaudientis, denique in se confidentes neutiquam destituentis, magnalia obstupescet, & victricem ac beneficam illius dextram agnoscet? Antiqua miracula prisca è monumentis hinc arcessere haud est necesse, cum nostri temporis FERDINANDVS omnium Dei mirabilium sit mirabilissimum, summum miraculorum miraculum, potentiae diuinæ speculum, & euentissimum Domini exercituum, contra omnem hominum potentiam, & præter omnium huius sæculi sapientium & politicorum opinionem, suos exaltantis exemplum.

At in veteri occurrent tibi Moses, Iosue, Gedeon, Machabæi, Dauid, Iudith, & sexcenti alij, quos tædij & prolixitatis vitandæ causâ non refero; quibus non tam propria industria, robur, animositas, copiae, quàm Dei nutus & dextra victoriam peperit.

Videbis vice versa, impios & scelestos nunquam non Deo vindici suæ pœnas impietatis dedisse; vti olim quidem, Pharao, Antiochus, Sennacherib, Nabuchodonosor, Timotheus, Nicanor, Holofernes, Apollonius, Abimelech, Achab, alij. Post Christi verò tempora, Valens, Zeno, Basiliscus, Anastasius, Heracleon, Phocas, Philippicus, Michael, Maximus, Leontius, Murzophilus, Andronicus, & alij non pauci

Byzantini Imperatores; nec nō Cosrhoës, Totila, alijque Reges & bellici Imperatores; quibus, quia in Deum impij, in Diuos iniurij, caro sua stetit impietas. Et quamuis initio subinde impune habeant, & prosperos expeditionum suarum successus experiantur; vt plurimum tamen cum impijs Impp. Iuliano, & Constantino Copronymo infeliciter & tragicè vitam finiunt.

Quocirca minimè dubito, quin, cum Regem nostrum Dei timentem, ac feruentissimum Catholicorum & Catholicæ religionis, zelatorem & defensorem videam; iusta illius arma Deus ter maximus felicitaturus, atque è contra inimicos fidei dissipaturus, illorum vnionem scissurus, potentiam protriturus, mentem erepturus, astum & artes elusus, audaciam repressurus, vim denique & arma euersurus sit. Vnde si, vitæ correctione præuiâ, vnâ cum Rege, spem omnem & fiduciam in Deo collocemus; insignem mox, Deo dante, rerum mutationem, & fortunantem Dei dexteram videbimus: si modò, à parte nostra fecerimus, quidquid humanitus loquendo, facere valemus, nihil inquam negligamus, quæque ipse nobis contulit subsidia, quâ possumus, adhibeamus. Peccata nostra, quæ per omnem Hispaniam inualuere, enormia & magna, fateor, sunt; sed spero vt superioribus hisce diebus nobis euenerit id, quod

oliva

olim Dauidi, cùm ob præuaricationē, vlticenā Domini manum, non hostium suorum furorē, sensit. Etenim ipse, ceu benignus & placabilis Pater, flagitia nostra insolitā & mirabili illā aquarum inundatione eluit & expurgauit, sed ab immitibus & inmanibus hostium nostrorum nos manibus liberauit; vnde spero fore, vt eos ceu Absalomum & Achitophelē humiliaturus, ceu Sennacherib dissipaturus, ceu Holofernem pudore repleturus, ceu impium Nicanorem & Iulianum castigaturus sit.

II. Secundò, necessarium cum primis disciplinam & ordinem militare quàm accuratissimè tueri: hæc enim vbi frigescit & negligitur, omnis militum perit generositas, animus ac robur; & in armorum, animositatis, fortitudinis, vigilantia, audacia, honoris & prudentia locum veniunt ignauia, tædium, mollities, ebrietas, negligentia, inertia, impudentia; & virtutibus omnigena succedunt vitia. Exemplo nobis fit miles Romanus contra Iugurtham & Numantinos, ducibus Albino & Metello, & idem ducibus Mancino & Scipione e ductus. quantum enim distat ortus ab occasu, tantum fuit inter illos dum Metellum & Scipionem duces habebant, & dum Albinum & Mancinum, discriminē.

Iam, quid aliud à milite, qui nullā legum seueritate coercetur, & disciplinam omnem nefcit, speres, quàm latrocinia, rapinas, agrorum

depeculationem, cædes, furta, feminarum ac virginum oppressionem, & viso eminus hoste trepidationem, metum, inobedientiam, atque inde probrosam fugam? Magni sanè duces semper omnimodis curarunt, militaris vt disciplina inter suos quàm exactissimè seruetur, cum maximam victoriæ partem ab ea nossent dependere; & illius è contrà neglectum, apud nullam non gentem potissimam cladum, totalis exercituum dispersionis, & regnorū ac prouinciarum euerisionis causam extitisse.

Nisi enim militem seueritate coërceas, & suppliciorum intentandorum metu refrænes; omnes rurales præ damni metu in fugam ages. quod vbi fit, de necessarijs alimentis quomodo castris tuis prospicere possis minimè video: cum hæc à rusticis petantur & habeantur necesse sit. Hinc fiet, vt vel omnis exercitus fame intereat, vel ad hosti resistendum, armauè tractanda impotens reddatur; beneuoli quoque & amici tui à te tuisque alienentur, hosti verò faueant, & cum opus erit, eius partem foueant, omnium quæ eius scire interest, certiorum rem faciant; te verò prodant, & quoscumque tuorum tam benè quàm malè valentes, à comilitonum turba sequestratos nancisci possunt, clam de medio tollant. Quid autem cum refractarijs, insolentibus, cõtumacibus, ducum iussa explodentibus, & proteruè in ea peccantibus
(quales

(quales sunt omnes, quos suppliciorum metus non continet) militibus dux agat? Morigerum, intrepidum, impavidum, & hostes audacter simul & prudenter adorientem, & antè mori quàm pedem referre paratum militem cupis? peccanti ne parcas, at delicta singula castiga, nullumque in disciplinam militarem quocumque modo peccatum tibi sit impune.

Sed ut inculpatè & tutò in delinquentes animaduertas, in menses singulos addicta stipendia ut soluantur, erit curandum. Castigare enim, & malignè illa numerare, ferinum est, non humanum; bene numerare, ac tum delinquentium rapinas vindicare, dominorum est. nec promeritum miles supplicium recusabit, si menstruum illi exsoluas, quod cum feceris, nullum is subterfugiet discrimen, nullum adire verebitur periculum, hostem non formidabit, quin vltro in mortem ruet. Vis ergo disciplinam militarem sacrosanctam & integram, vis castris de omni re necessariè bene prospectum, vis fortem, impavidum, tibi que in omnibus parentem militem, non contumacem, refractarium, sed nulla iussa, ne mortem quidem, detrectantem? debita consuetaque pendi in menses singulos stipendia persolui curato. tunc enim nihil erit ei graue, cum sibi stipendium soluendum, ac generosè factis præmia, & meritis mercedem certò nouit rependendam. Aurum enim, simul & spes maiorum,

rum, mortem facilem, imò dulcem & optabilem faciunt.

Pudeat rios Christianos, Turcis in disciplina & ordine militari concedere. cum enim illorum castra vt plurimum trecentum bellatorum millia contineant; nullus tamen in ijs auditur clamor, tumultus, blasphemia, sacrilega verba, nulla denique iurgia; vt quisquis illa videt, Religiosam se familiam intueri putet. Quæ autem illa interfecant viæ, ad eò sunt mundæ, vt ne minimum immunditiæ in illis cernere sit vestigium, quin & humanæ sordes omnes terrâ adobruantur & lateant. Exulant illinc alea, chartæ lusoriæ, ebrietas; at tanta in illis viget sobrietas, vt etiam in generali totius exercitus macello vix viginti iugulatas pecudes venum expositas videas: cum omnis penè miles ad multos menses vsui futuram annonam, allia, cepas, rapa, cucumeres, raphanos, aliaque id genus olera, sale & aceto condita secum conuehat. siti verò sedandæ sufficit aqua. **D**ælla, digladiationesque numquam, aut rarò admodum, ibi videre est: vnde etiam magni Solimanni tempore, in Welibegum summi inter ceteros Turcas nominis & roboris, quòd se Arssambegum, qui totius exercitus fortissimus & valentissimus habebatur, ad duellum secum ineundum prouocasse palàm iactaret, Bassæ & præfecti castrenses grauiter animaduenterunt, & ali-

quot eum mensibus carceri manciparunt, alijs-
 que infamiae apud vniuersum exercitum notis
 affecere; quasi inexpiabile piaculum foret, cum
 tam multi Christiani hostes forent, contra quos
 vires exerere, & fortitudinis specimen edere
 posset, Turcam ad certamen prouocasse. Vt
 verò disciplina hæc melius apud eos constet, &
 ad hostem impetendum nemo non animetur;
 non nisi pro meritorum ac virtutum ratione, &
 nullo stirpis nobilitatisue patriæ habito respe-
 ctu dignitates conferri solent. Atque hæc est
 ratio, cur vt plurimum Turcorum primores ru-
 sticum, plebeium aut mechanicum patrem ha-
 beant, qui per robur & heroica facinora, pau-
 latim ad amplissimas dignitates & magistratus,
 prout meritus quisque est, ascenderit. Imò lau-
 di sibi ducunt & honori plebeio & abiecto sibi
 ad altius fastigium aditum patuisse. Videre hinc
 est, quantum nos ab illorum disciplina militari,
 norma castrensi, in victu potuque moderatio-
 ne, continentia, quiete, parentia, prudentia, ac-
 curata in dandis bellicis muneribus disquisitio-
 ne, castrorum munditie, duellorum pœnis,
 blasphemiarum, conuitorum, alearum, charta-
 rum, ebrietatis, aliarumque illecebrarum vires
 destruere natarum proscriptione, absumus &
 illis concedamus.

III. Tertiò, vt autem disciplina hæc commodè
 seruetur, Regiæ pecuniæ prudenter, & non nisi
 in

in res necessarias erunt expendendæ. cui rei cumprimis vtile futurum arbitror; duplex Regiarum pecuniarum ærarium constitui, cui & duplices custodes præficiantur. Priori eas asseruari vellem, quæ militi præsidario, in bellum necessario, & pugnanti; in stipendium sint exsoluendæ. stipendia autem singulorum, quantum commodè fieri posset, æquari, vt nec huic maius, illi minus persoluantur. peditum quoque omnium non nisi duos constitui ordines & genera, sclopetarios videlicet & hastarios; & illis eiusdem omnes capacitatis & magnitudinis sclopos, vt glandes omnes quadrent omnibus, dari; hisce verò æqualis longitudinis hastas. vtrisque autem menstruè duodenas; equitibus, cuiuscumque demum generis sunt, tricenos (exceptis ijs qui aliquo funguntur munere) florenos Brabanticos stipendij loco numerari; idque certò, ne quam miles aliena rapiendi, dux verò delinquentibus ac rapinæ reis necessariò parcendi occasione habeant. Si nec negentur, nec prorogentur stipendia, non est quòd vllas militum seditiones Rex vereatur; quæ sanè in Belgio aut amissarum vrbiùm ac regionum, aut non relatè de hoste, cum referri commodè potuisset, victoriæ causa potissima fuere. Sic Ziricseam, Goesam, & Tolam, simul & in quibus singulæ sitæ sunt insulas amissimus, atque earum incolas ad indignationem, & à Rege suo auer-

tionem concitauimus. His quoque Frisæ totius, & aliorum plurimorum opidorum & arcium, à quibus totius rei salus & incolumitas dependebat, amissio ascribenda. Sic & primariæ Hollandiæ ciuitates, ob malignè numeratum præfidiario & castrensi militi stipendium, Regi sunt ereptæ, & hosti se submittere coactæ. Ac iam pridem pacificum Belgij totius imperium Rex noster habuisset, si, quod debebatur in menses, militi exsolutum fuisset. Cuius rei mecum testes esse queunt, qui iam inde à tumultuum initio bellum tractarunt & viderunt.

Alterum dein ætarium, alio sub præfecto, eas contineat pecunias, quæ in honorarias quorundam pensiones, & occultas impensas annuè expendendæ sunt; in eos nimirum, qui post longa & multa Regi præstita obsequia, tum ob decrepitam ætatem, tum ob vulnera & detruncata membra, bello posthac inutiles esse deprehenduntur. Inde quoque petantur donaria, quæ varijs de causis, tum bello, tum domi bene merentibus, aut etiam è priuato erga quempiam affectu, Reges pro solita & innata sibi munificentia erogare consueuerunt. Hinc quoque depromunt tam occultas, quam notas, in loca sacra & egenos, eleemosynas, & in splendorem superuacuum, oblectamenta, palatiorum horumque Regionum structuram, & alios id genus vsus necessariam pecuniam. At si vtrique
 ætario

æratio locupletando prouentus non sufficiant, secundum tantisper quiescat, & primo succurrat, donec vberior nummorum sit prouentus, qui necessarium æratio vtrique sanguinem & succum subministret.

Quartò, cum primis vtile erit, nulli militum aut propter generis splendorem, aut etiam parentum propriamq; virtutem ac merita, stipendia adaugere. Promeritus quis virtute sua maiora est, ad altiorem dignioremue gradum euehatur, è gregario milite Signifer, è Signifero Centurio, è Centurione Tribuus (Sergantum Maiorem vocamus) è Tribuno Chiliarcha & Colonellus constituatur. Ita fiet, vt in digniore gradu positus auctius habeat stipendium, cum vnà cum dignitatibus crescant stipendia, quibus hæc annexa sunt. Etenim ob priuata amicorum merita, alienam commendationem, generis claritatem, aliaue de causa, stipendia alicui adaugere; vt plurimum ignauia, inertia, inuidia, contumacia, & murmurationum multarum causa esse solet: cum, qui amicis & Procerum commendatione destituuntur, sese iacere obscuros, nec promoueri altiùs; ineptissimos verò, ignauissimos & inertissimos quosque stipendio donari vident ampliore. & quod deterius, hos non tam promeritis, & bene factis, quàm muneribus & aureis pontibus ad illa viam sibi sternere, & quidem adhuc imberbes & ad-

oleſcentes; ſe verò & ætate & meritis graues negligi, neue vllam ſui apud duces rationem haberi. Hinc belli in iſtis naſcitur incuria, concidit animus, exoleſcit audacia, & ardor omnis intepeſcit.

V. Quintò, non antè ad magiſtratus aut dignitates caſtreſes promoueri vllos velim, quàm triennio quadriennioue gregarium militem egerint; neminem ad Centurionis munus aſſumi, qui Vexilliferi partes non implevit; neminem ad Chiliarchiam vel legionis præfecturâ, qui Centurionatu probè functus non fuerit. Alijs enim quî imperabit, qui recens ab aula, aut ludo litterario? armorum peritus quomodo erit, qui numquam hoſtilem vidit enſem? quò urbem modo obſideat, qui nulli obſidio interfuit, nec eius pars vlla fuit? armatos adoriatur hoſtes, qui arma hæcenus nulla geſſit? prudenter ac ſapienter quid armatis imperabit, qui nullius armati armatus iuſſum vñquã exceperit? Vnde efficio, hanc belli inexpertorum ad caſtrenſia munia euectionem, certiffimam totius exercitus, atque adedò regnorum, peſtem & interitum eſſe.

An non temerarius & fatuus ille audiet, qui quam nec didicit, nec vñquã vidit, artem docere & exercere præſumet? qui domos ædificare; calceos, veſtes, naues parare, pingere, agros colere; cùm nullum in fabrili, ſutoria, ſartoria, nau-

nauegia, pictoria & agricultura habuerit magistrum? nã longè stultius, atque etiam damnosius, est, aliquod armorum imperito, & tironi nupero, in bello munus concedi. Quid? Reges ac Principes tanti momenti negotia, à quibus regionum ac regnorum salus aut iactura non rarò dependet, rerum imperitis palatinulis, imò penè pueris, committere? vicennis aut octodecennis adolefcens militibus quomodo imperet & regat, qui numquam arma tractauit, aut castra coràm inspexit? Omitto, hacce in exercitatorum tironum promotione, veteranis omnibus animũ concidere ac frangi, simul & spem emergendi adimi. Cordati proinde ac prudentis Principis erit, in castrensibus muneribus conferendis, non tam amicorum commendationem, aut naturæ dotes, quàm armorum peritiam, exercitia & vsum, generositatem, virtutem, priora facinora & merita suorum intueri; nullam verò generis, parentum, aut consanguineorum rationem habere.

Sic ad Imperium orbis, vilissimos & abiectissimos quosque, etiam de triuio, peruenisse, prisca historiarum monumenta testantur. Ælius Pertinax libertino natus est patre: Macrinĩ parentes qui fuerint nescitur: Maximinus ab ouibus ad Imperium ascendit, Pupienus ab incude paterna, Philippus à latrocinio, Aurelius ab aratro; Diocletianus è seruis prognatus; Ma-

ximianus, agricolam; Valentinianus & Valens, funarium; Iustinus, bubulcum & deinde carpentariū; Iustinianus, porcarium, patres agnoscunt: Mauricius antè notarium egerat: Basilus Macedo parentes ignorauit, utpote bello captus & in seruum venundatus: Michaelis Calaphatæ pater nauibus piceandis victum compararat. Et hos omnes aut Roma, aut Byzantiū Imperatores vidit. Romulus inclytæ gentis parens & auctor, parentem quem habuerit, ipse nesciuit; Tullus Hostilius in agresti patris tugurio primū lucem aspexit; Seruium Tullium serua mater genuit & vberè lactauit. Atque ad eò potissimam Rom. Imperatorum partem ex infima plebe natam, armis, virtute & robore ad Imperium venisse notissimum est.

Et certè, quisquis in re bellica, præter virtutem & armorum peritiam atque vsum, aliud quid spectat, seipsum ac sua omnia certissimo discrimini exponit. Vnius quippe ductoris aut Centurionis, tam peditis quàm equitis, fuga reliquorū omnium conciliat fugam. Testis Gemblacensis conflictus, in quo Centurio equestris, nescio qua de causa, in fugam se conijciens, alterum; hic tertium & reliquos omnes, in fugam pellexit: quam fugam conspicati pedites, ita etiam se fugiendo distraxere, denuo vt recolligi & coalescere non potuerint. atque hæc vnica, illustris illius victoriæ, quam exiguâ militum

litum manu, præter spem omnium, Ioannes Austriacus retulit, post Deum fuit causa. Quæ cladis apud Neoportum & fugæ nostrorum fuerit causa, norunt illi, qui post insignem peditatus nostri victoriam, fugientem ac cedentem turpiter equitatum conspexere. Paria, in omnium gentium historijs, exempla non pauca occurrunt.

Sextò optarem, omnes turmæ pedestres, cuiuscumque demum sint gentis, non pauciores trecentis milites complecterentur; equestres, non pauciores ducentis. Regio hinc ærario plurimum emolumenti accedet: carebit enim hac ratione Rex non modica Præfectorum copia, in quos non parua pecuniæ Regiæ portio infunditur & effunditur. Si enim singulis legionum præfectis (Colonellos vocant) cuiuscumque sint nationis, tria militum millia assignentur, & unicuique Centurioni ac Capitaneo treceti; incredibile, quantum per hoc Regio ærario sit accessurum.

Septimò, nulla omnino legio exauctoretur, vel emori sinatur, nisi militum numerum minui expedierit, aut necesse fuerit. sed veteres turmas exauctorare, & novas instituere, quid aliud est, quàm duplici & non necessaria impensa Regem grauari, & peritorum, vtilium, veteranorum in locum, imperitos inutilesque tirones, ingenti cum dispendio sufficere? si qua fortè le-

gio notabiliter decreuerit, nouis (quod factu haud difficile) capitibus erit instauranda, & suæ restituenda integritati.

Adhæc expedire censeo, nulli vt Centuriones, Vexilliferi, aut alijs castrensibus muneribus fungentes, emeriti censeantur, vel (vt dicunt vulgò) reformentur; sed tamdiu suum quisque munus fungatur, quoadusque per virtutem ac merita dignus iudicetur, qui ad altius fastigium & dignitatem euehatur. Etenim per hanc munerum reformationē immensum crescunt stipendia, & pecuniæ plurimum in perpauca capita effunditur; cùm his emeritis eadem stipendia numerentur, quæ, dum mererentur, quod profectò cum primis noxium est, pecuniarum vorago, & ærarij ærugo.

Meritus quis est munere suo priuari? suo quoque meritis est priuari stipendio. inutilis redditus quis, diutius vt operam suam Regi præstet? (quod rarissimum est) de honesto ei prospiciatur, pro meritorum pensatione, ad alimoniam stipendio. Atque hæc omnibus cuiusuis gentis militibus, tum ad æmulationem tollendam, tum quòd Regis hoc intersit, concedi prærogatiuam velim. Rationi quippe consentaneum est, vt qui vni Regi merentur, pariatur, quòd maiore vnione & concordia, animis maioribus, suam Regi operam nauent. Etenim vni concessa, alteri negata, prærogatiua, cui-

euidens odij & inuidiæ seminarium est. Si enim neq; promeritis, animo cadunt; & fiet non raro, vt in necessitate destituant quos sibi immeritò præpositos vident. Scio non deesse rationes, quibus vna gens alteri, quoad emeritationem, præponenda videatur: sed, re omnem in partem librata, optarem omnes eodem sub Rege merentes nationes, in stipendijs, prærogatiuis, & emeritatione æquari.

Octauò. perutile quoque foret, electiui militis, sacramento Regi non adstricti, sed patriæ stipendijs militantis, cohortes adaugerentur: Flandria senas, Brabantia totidem, Transmontana, Limburgensis, Falcoburgensis ditio ternas; Gelria ternas, & Transsylvaniæ vicinus ager binas aleret; trecenta porro capita cohors vnaquæque complecteretur. Quòd enim hi capti, auro (vt alij milites solent) irredimibiles sint; hinc pro vita tuenda pugnant acrius, hinc hosti terrori sunt, eiusque excursiones nimium quantum remorantur: quin imò plus ei damni inferunt, cum eius agrum intrepidè depeculentur. denique sunt in proposita militia constantiores, probè gnari aut moriendū sibi, aut vincendum; medium nihil dari. addit hoc animos, adauget audaciam; & dictu incredibile, ad quæ non strategemata, & generositatem adigat desperatio. Quod verò illis persoluendum erit stipendium, nec non reliqua necessaria impendia

dia ex hostili forſitan agro poſſent peti. haec-
 nus enim is, cùm tamen facillima noſtris ad
 eum pateat accessio, graſſationem, capturam,
 rapinam & depeculationem noſtratum, men-
 ſtruâ pagatim ac vicatim ſolutâ pecuniâ non
 redemit; adeò vt vnicuique electiui militis du-
 ctori quidam hoſtium aſſignandi ſint pagi, è
 quibus is menſtrum militi ſuo ſtipendium, per
 modum contributionis, educere poſſet.

IX. Nondò, numerum eorum qui in caſtris à ra-
 tionibus ſunt, calamoque rem agunt, minuen-
 dum cenſeo. Eorum ergo qui nunc præſunt,
 nec non ærarij Regij præſectorum, tertia, imò
 & quarta, ad vniuerſo exercitui commodè ſa-
 tisfaciendum, pars nimis quàm ſatis foret. Octo
 Commiſſarij, luſtrationi militari præſecti, etiam
 plus quàm ſatis eſſent, ad vbiuſ luſtrationi præ-
 ſidendum. E qua numeri imminutione tam ho-
 rum, quàm illorum, ærario Regio maxima fie-
 ret accessio; præſertim ſi ad ea munia aſſume-
 rentur viri quorũ virtus & probitas antè pro-
 bata foret, vitæ integri, ab omni munerum &
 auri acceptione remotiſſimi, quorum vitæ ratio
 inculpabilis & ſupra omnem maledicorum lin-
 guam, qui que nullam iniuſtitie, aut alterius
 grauioris flagitij notam aut contraxere, aut in
 illius vñquam ſuſpicionem incidere, boni de-
 nique apud vnumquemque nòminis & famæ,
 & in quibus ne momus quidem, quod reprehē-
 dat

dat inueniat. Quales non deerunt, si sua bene-
meritis præmia non desint. qui si vel in mini-
mo suo defuisse officio & æquitati comperian-
tur, grauiter, sine vlla indulgentia aut dissimu-
latione, cuiuscumq; demum gentis, status, con-
tionis sint, castigentur; nullus autem habeat im-
pune, delatori verò sua stet merces & honora-
rium.

Decimò, vt intolerabili propè sumptu, quem X.
tolerauit hætenus, Regem exoneremus, non
incommodum aut inconsultum foret, (& fieri
commodè posset) si, quæ Regi adhuc parent in
Belgio prouinciæ, è suis ipsæ quos habent pro-
uentibus, omnibus omnium ciuitatum, castello-
rum, arcium, propugnaculorū præsidarij sti-
pendia persoluerent. Sed hac seruata ratione.
Primò, vt vnaquæque ante omnia nosset pro-
uincia, quænam ad se præsidia spectarent, & sui
oneris essent. Secundò, ipsamet per delegatos
& deputatos suos, necessariâ in stipendia men-
strua pecuniam numerarent & mitterent. Ter-
tiò, nemini obolum dare tenerentur, quàm re-
ipsa militantibus, & operâ præstantibus. Quod
certè prouincijs adeò non erit graue (cùm om-
nes vbiuis locorum præsidarij vix vndecim
hominum millia expleant) vt etiam vltra præ-
sidiarios hos, simul bis mille quingentos equi-
tes Regio in exercitu alere possent, quibus per
delegatos suos mensuatim stipendia persol-
uerent;

uerent; aut, quod præstabilius & compendiosius foret, horum bis mille & quingentorum equitum loco, viginti præfidiarias omnibus rebus instructas, in mare naues emitterent. mensura enim harum impensa ad centum florenorum millia non ascendet. Cederet hoc in magnam indigenarum quietem ac tutelam, commerciorum maritimarum prosperitatem & securitatem, & incredibile ærarij Regij subsidium.

Vt autem aliquod prouinciæ & prouinciales suo in onere subsidium sentiant, & annui earum prouentus incrementum; certè non erit abs re si suæ iurisdictioni addictorum pagorum titulos & dominia Rex, in auctione plus offerentibus velut in pignus addicat. Equa oppignoratione quantum annuè auti redigendum sit, vix quisquã credat. Etenim in prouincijs Regium imperium etiamnum agnoscentibus, plusquam quinque pagorum millia censentur: quorum circiter millia quatuor ad Regem spectant. horum si is solum titulum varijs oppignorare velit, vniuscuiusque titulus quingentos annuatim florenos (æquatione pagorum facta, cum hic pauciores, plures ille daturus sit) haud dubiè pendet; quorum summa capitalis & fors ad vigesimum nummum reducta, nonnisi ad decem florenorum millia perueniet. Annuus autem omnium titulorum oppignoratorum prouentus faciliè duos florenorum miliones efficiet.

In pagorum numero si fortè errarim, parum refert: etenim certus eorum haberi numerus facili negotio potest. Adhæc, si non titulum tantum ac nomen, sed & iura & iurisdictionem, pagorum alijs in pignus dare Rex vellet, longè sanè plura incredibili annuorū suorum prouentuum cum incremēto, inde conficeret: cum iam propè omnis cunctorum illius pagorum reditus, in ministrorum, curatorum, receptorumque stipendia, aliosque sumptus depereat & euanescat; vt me puderet aperire & euulgare, quàm, vltra necessarias impensas, parum inde ad ærarium Regium deueniat.

Neque verò hæc pagorum oppignoratio Regis magnitudini & nominibus quidquam adimit aut deterit; neque enim is vlla à pagis cognomina aut titulos vsurpat. Quin & hos tunc rursus sibi ac iuri suo arrogare potest, cum annuo illo prouentu quem hæc oppignoratio illi pendit, carere lubebit. Interea temporis prouentus & reditus suos immēsūm augebit: vt, cum hodie per annos singulos, omnibus necessarijs sumptibus deductis, nonnisi vnum recipiat, per oppignorationem hanc quinquaginta, imò centum & amplius, sine vllò omnino onere & impèdio, annuatim percepturus sit. Spondere tamen nolim, ex vnoquoque ei pago tantum quantum dixi, prouenturum; sed ex hoc pauciora, ex illo plura, pro loci situ, commodis,

&

& magnitudine. Et esto, non nisi mediam horum partem reciperet, prouentus tamen ille modernum quinquaginta & amplius partibus excederet. Possent præterea sylvarum, calaminaris lapidis fodinarum, & aliorum Regionum iurium redemptiones carioris æstimari & in augeri. Quæ vniuersa, ærarij onera mirè subleuabunt, & militarium stipendiorum numerationi magno futura sunt subsidio.

XI.

Vndecimò non inutile foret, si quadraginta peditum, & tria equitum millia, suo Rex ære in Belgio aleret, eisque menstruatim additum stipendium penderet. Non graue id ei aut incommodum erit, si (quod num. 4. seruandum præscripsi) nulli quidquam præter consuetum stipendium erogat, idque omnibus æquale; si nulli stipendiū adaugeat, nulli denique nisi arma tractanti & re ipsa militanti, id soluat. Hoc ego exercitu sperem, Regem quidquid bello volet effecturum, quo sibi aduersarios edomiturum, ac vicinis Principibus ita terrori futurum, ut illum armis suis nec impetere, nec perterritere ausuri sint: neque eum hosti animum ac vires futuras, huic ut sese exercitui, dummodo prudens & peritus armorum dux ei cum imperio præficiatur, opponat. Sex enim & quadraginta armatorum millia, menstruè stipendiata, quid non perfringant aut edoment; si præsertim seuerè & sine vlla in delictis conuenientia,

uentia, militaris disciplina seruetur?

• Duodecimò, si fortè Regi, post tot annorum **XII.** bellum, post ducentos & amplius auri milliones huic infumptos, graue sit tantum ære suo exercitum alere; aliam tibi, qua sine vllò ærarij sui grauamine aut imminutione, non dico sex & quadraginta, sed centum & plura, militum millia in aciem producat & sustineat, rationem suggeram. Regna illius omnia, Hispaniam, Lusitaniam, solis Occidui & Orientis Indiam, Neapolim, Siciliam, Mediolanum, & alias prouincias tibi propone. in his ducenta & amplius locorum & oppidorum millia, in quibus centum familiæ censeantur, reperies. Horum locorum singulis si, præter ordinaria Regi pendendi solita vectigalia, vnus, aut etiam medij, militis stipendium persoluendū assignes; plusquam ducenta, ad minimum vltra centum, armatorum millia sub signis habebis. Vt taceam, etiam in hisce regnis plurima locorum millia reperiri, quæ centum familias non numerent. his ergo erit medium militis vnus stipendium, vel tertia, aut etiam quarta pars, iuxta domorum aut familiarum numerum, assignandum. Non, quasi copiosa & opulenta, plurimorumque incolarum ciuitas, non plus contributura sit, quam vix centum familias recensens pagus; sed vt pro familiarum multitudine, loca singula militum viginti, decem, sex, quatuor, vnus, dimidij, aut

E

etiam

etiam minus, stipendia contribuunt. Et spondere ausim, Regem centum quinquaginta, imò etiam ducenta, nullo suo impendio, militum millia sacramento sibi deuincta habiturum. Nec nimius aut fidem excedens cuiquam hic militum videri numerus debet, cum Ferdinandi III. Regis tempore, Hispanicarum prouinciarum non maxima, Bætica, ducenta & amplius opida, & centum pagorum millia numerarit. Etsi non ignorem numerum hunc iam satis imminutum esse; hinc tamen haud ægrè colligas, quanta extra Belgicas prouincias, per omnia Regis nostri dicto parentia regna & regiones, cogi multitudo queat. imò, si penitiùs & accuratiùs rem inspicias, me in minuendo potiùs, quàm exaggerādo peccasse comperies. Ac non ita pridè à probatæ fidei viro, cui proinde credo, mihi significatum est, in solo Castellæ regno plusquàm octoginta baptisteriorum millia censei; Madritum tamen pro vno duntaxat baptisterio numerando. è quo ipse colligas, quàm multa in Lusitania, Aragonia, Catalaunia, Valentia, Nauarra, Sardinia, Corsica, Balearibus, Neapoli, Sicilia, Mediolano, & vtraque in India numerari queant. Ex vnoquoque autem baptisterio stipendium in militem vnum, aut sanè medium tantum, educito, & videbis quàm potētè Hispanica regna, sine vllò regijerarij incōmodo, exercitū sint productura.

Ne-

Neque verò id mihi persuadeo Regijs vasal-
 lis vsque aded graue futurum: bonâ enim lo-
 corum & familiarū omnium initâ distributio-
 ne ac diuisione, ad illius sanè stipendia nonnisi
 exiguum quid domus vnaquæque, ac ne sen-
 tiens quidem, erogabit. Neque etiam perpet-
 tuum id onus futurum; sed bello finito habebit
 finem. *Quæ* quo commodiùs, minoreque inco-
 larum cum sensu peragantur, posset, Rege an-
 nuente, modicum & tolerabile in vnoquoque
 loco vectigal, constitui, ijs potissimùm è rebus
 colligendum, quæ ad aduenas potiùs & pere-
 grinos, quàm locorum incolas pertineant; aut,
 si indigenæ grauandi, ita modicum addi gra-
 uamen, vt qui illud pendit se ne pendere qui-
 dem sentiat. Neque etiam omnem hunc mili-
 tem, vno simul tempore colligi aliue necesse
 est; sed pro rei belliq̃ necessitate plures pau-
 ciore sũe. Vt, si nonnisi quadragenis aut quin-
 quagenis Rex bellatorum millibus indigeat,
 horum stipendia vnictique regno aut provin-
 ciæ possent, pro cuiusque potentia, aut fami-
 liarum multitudine, persoluenda æqualiter de-
 signari.

Posset & alio modo hæc stipendorum per-
 soluendorum ratio iniri: nimirum vt Castella
 Vetus, dena; Noua itidem, dena; India Castella-
 nâ detectionis & iuris, dena; Lusitania cum sua
 India, duodena; Aragonia, octona; Valentia,

terna; Catalaunia, dena; Bætica, quindena; Neapolitanum regnum, duodena; Siculum, septena; Mediolanensis Ducatus, octona; Cantabria, Nauarra, Galecia iunctim, nouena; Granatense & Murcianum regnum, quatuor; Mediterranei maris & Oceani insulæ, etiam quatuor; Belgicæ prouinciæ Regiæ, sexdecim peditum millia alant. Equitatus illa è gente & prouincia petatur, quæ lectissimos submittere equites consuevit; quos quæ dabit, ei peditum minor numerus assignabitur. mille porro equitum, binis peditum & quingētis æquualet, aut circiter.

Qua in re quædã necessariò velim obseruari. Primum, vt vnaquæque prouincia præscriptum sibi militem colligat & conscribat.

Secundum, si quæ prouincia tot in militiam capita è suis indigenis emittere nequeat, reliquos in supplementum aliena è prouincia eam colligere fas sit.

Tertium, omnes imperium & dignitatem castrensem habentes ex ea assumantur gente, quæ stipendium persoluit; tametsi fortè miles, quòd indigenæ non suppetant, sit ex aliena.

Quartum, vnumquodque regnum aut prouincia, militi sub ductoribus suis agenti, per delegatum & designatum aliquem, à se ad hoc muneris sigillatim assumptum, stipendium adnumeret.

Quintum, isthæc militum conscriptio, non-
nisi

nisi necessitate fiat exigente, & cùm eam cuique Rex prouinciæ imponet.

Sextum, pro necessitatis ratione maior aut minor numerus conscribatur. maior siquidem, bello varijs simul in prouincijs exorto (putà in Italia & Belgio) quàm dum in sola Italia, militum copia requiritur. Tum etiam maior, cùm tria aut quatuor regna & prouincias Regias belli flamma corripuit.

Septimum, bello aliqua in prouincia excitato, miles in alijs, pro necessitatis magnitudine, prouincijs conscribatur. ad cuius conscriptionem & solutionem quæque suam, iuxta assignatum priùs vnicuique numerum, symbolam conferat.

Octauum, vt in omni armorū motu & bello, præter eas quas prouincia bello ardens colligere copias iubetur, triginta peditum, & quinque equitum millia, prouinciarum à bello immunium stipendio, ad Regij iuris tuitionem, conscribantur; vnaquaq; pro numero antè singulis indicto, ad triginta hæc quinque millia concurrente. Si verò maioribus Rex copijs (quòd fortè maior sit necessitas) egeat, tot ei singulis tunc indicere milites liceat, quot ad hoc periculum auertendum opus habebit.

Neque recens id inuentum est. etenim idem olim Augustum Imp. factitasse, Rom. loquuntur historiæ: cùm enim à Marcomannis bello

peteretur, nec militi conscribendo publicum ærarium sufficeret; pop. Romanus, pro facultatum ratione, militem vnum, aut duos, aut etiam plures, suo quique ære conscriptum ei submiseret. quo vltroneo populi subsidio Marcomanis subactis, Imperium Rom. ab instante Augustus ruina vindicauit.

XIII. Decimò tertio, cùm omne hostium robur & potentia mercimonijs contineatur, rebelliumque prouinciarum opes è negotiorum & merciorum tractatione potissimum proueniant; ante omnia, & quàm maximè necessariū censeo, omnem illis negotiandi viam præcludere & succidere. sic enim fiet, vt omnes sibi neruos præcidi existiment. Iam cùm belli neruus sit pecunia, & sine hac illud omnino geri nequeat; sequitur, omni ab hoste abactò commercio, & qui ex illo sequitur prouentu, tolli quoque vnicam eius qua militi satisfaciatur, rationem. Notissimum adhæc, omne illius commercium in mari, & varijs per Europam fluminibus potissimum agitari. Illi ergo neruos si incidere vult Rex, maris & fluminum vsus ei auferat, & eneruis concidet. Fiet hoc Primò, si fluminum, quæ Regij iuris sunt, & à Regijs propugnaculis insidentur, vsus ei adimat; & imprinis Scaldis, quo Antuerpiam & aliò sua conuehit, & alia euehit; Mosæ, quo Traiectum & Venlonam; Rheni denique, quo Rinbercam & aliò. Secundo,

do, Visurgim & Albim primaria Germaniæ flumina, aut per se, aut per Cæsarem, qui illorum varijs in locis potestatem habet, illi occludat. hacque ratione, omne ei cum Germanis commercium, à quo potissima annuorum eius proventuum pars dependet, præscindetur. Ipsa denique cum Gallis negotiatio aut eripi, aut periculosa admodum reddi poterit, per eam quæ Flandrico in littore Rex instructam habebit classem.

In quam (vt Regem non nihil exoneremus) vicenas hæ provincie cōtribuere naues (quemadmodum num. decimo tetigi) possent: Flandria quatuor, Brabantia cum Mechlinia tres, Fannonia duas, Artesia duas, Insulana ditio duas, Namurcensis vnam, Cameracensis & Tornacensis vnam, Geldria vnam, Luxemburgensis agr. duas; Limburgensis, Falcoburgensis & Daemensis vnam; Lingena, Grolla, Oldenselia & vicinus ager vnam. Præter has, Præsules Artesia duas, Hannonij duas, Flandrici vnam, Brabantini vnam, Cameracenses cum Tornacensibus vnā; Luxemburgenses & Namurcenses simul vnam, & reliqui omnes iunctim item vnā. quæ simul omnes vndetriginta nauium classem constituent. Addi his possenteæ, quas suo hinc inde priuati ære & opibus parare vellent. Prædan autem, quam ab hoste in mari referent, rē naualis præfecti, pro impensarum cur-

iusque portione & magnitudine, inter singulas (Regio fisco solum decimâ eius parte assignatâ) ex æquo dispertiantur. Nullum verò in hac naues prouincijs ius & auctoritas sit; solum sua tam epibatis, quàm socijs naualibus ac militibus stipendia mensibus singulis submittere, & suas singulæ rebus necessarijs naues instruere procurent. Huic prouinciali classi si Rex aliam viginti nauium addere de suo vellet; resistendo hostis non foret, & omnis illius cum Gallis negotiatio penitus corrueret.

At ne fortè noua hæc nauium adornatio Belgicas prouincias nimio opere grauaret; possit, Rege annuente, commoda hæc iniri ratio. V:

Primò, vnaquæq; vnus camini domus in Regio imperio parentibus locis sita decem quorū annis stuferos penderet; duorum caminorum, florenum; quatuor, duos; sex, tres; octo, quatuor; denum & amplius caminorum, sex.

Vel quarumlibet ædium, per iuratos rerum æstimatores, pretia pensarentur, & , pro pretij quantitate, vnaquæque aliquid annuè perderet. Quod aliàs factum non rarò. anno namque MD. LXXXIV. septingentesimū, anno MD. LXXX. quingentesimū, anno MD. LXXVI. trecentesimū, anno MD. LXX. centesimum, anno M D. LVIII. & LXXI. & alijs vicesimū, imò annis M D. LXVII. LXXXI. & LXXXIII. decimum, domorum ad valorem taxatarum, nummum tributi romine datum

datum fuisse constat. Quod & à rebellibus sæpius est vsurpatum. Ad eò vt Regi subditæ prouinciæ nullam de grauamine hoc conquerendi occasionem habeant, dum in bona, pia & iusta causa conferunt id, quod hostiles in mala, impia & iniqua non illubenter & contribuerunt, & etiamnum contribuunt, non è domibus solum, sed & vniuersis possessionibus immobilibus, pro taxatione à superioribus ad rerum valorem facta. Pudeat, prouincias Regias minorem in vera Religione promouenda, & patriæ salute & incolumitate quærenda zelum & affectum ostendere, quàm hostis in falsa fide, & noxia libertate sua tuenda ac constabilienda, libenter & sine vlla repugnantia indies ostendit; dum & ducentessimū bonorum nummum, & singularum domorum tributum non inuitus pendit; idque præter alia noua & penè incredibilia, animalibus, rebus ad victum necessarijs, & penè omnibus vsu consumptibilibus imposita vectigalia. Quin imò virorum fide dignorum relatione accepi, nuperrimè ac recenter domorum singularum possessores septimum, agrorum quintum nummum iussos pendere. Quod sanè intolerabile est grauamen.

Secundò, in singula hominum Regi in Belgio parentium capita, annuus trium stufserorum census imponeretur; ab hoc tamen soluendo pauperes & truuiales exciperentur: heri autem

& heræ pro famulis cum penderent, ita tamen, vt ex addicta in annum mercede nihil his dederet.

Tertiò, singula agrorum iugera binos quotannis stuferos exfoluerent.

Quartò, nullæ à Tabellionibus, Secretarijs, alijsue scribis tabulæ instrumentaue, in quibus centum florenorum res agitur, conficerentur, quin Regi pro ijs florenus persolueretur: in quibus verò plusquam mille florenorum res ageretur, sex. ac simul indiceretur, nullum instrumentū ratum & legitimum fore, aut robur habiturū, quod Regio non fuerit sigillo, hunc in vsum sigillatim cuso, signatum & munitum, quod valoris munimen habere qui vellet, præscripto id ære redimere deberet.

Quæ omnia si per prouincias executioni mandentur, & exactè seruentur, non viginti modò, sed & quadraginta, vel etiam quinquaginta, naues rebus necessarijs instrui, stipendia menstrua ijs persolui, & amissarum in locum aliæ non incommodè substitui poterunt. Hoc pacto fiet, vt omne in mari commercium securè tutoque exerceatur, nec ab hostilibus nauibus inturbetur; omnis quæ patet regio mirum in modum locupletetur; omne mercimoniorum & opificiorum genus ad obediens Regi prouincias ex hostilibus traducatur; denique summo Rex grauamine exoneretur, hosti
verò

verò omnis penè lucrandi materia & occasio eripiatur.

Quis hoc prouincialibus graue fore dicat, cum tam exiguo, & propè nullo, & quem ne sentiant quidem, censu centuplū sint lucraturi?

Ab hoc autem onere nullus, quocumque tandem colore & specie exemptionem prætendat, eximendus esset; non palatini, non Consiliarij, ne quidem Velleris aurei Equites; soli illi, qui sub Mendicantibus Ordinibus censentur, & palàm pauperes.

His adiungere possumus & alium auri parandi modum. quotquot alteri litem, in qua de centum & amplius florenis controuertetur, intentare volent, sex prius florenos pendant oportebit illi, qui singulis in opidis & pagis hunc in vsum constituetur; in quos, lite demum peracta, condemnabitur quisquis causâ ceciderit. Hoc si fiat, litigantium & actionem nulli non intentantium prurigo non nihil comprimetur, & ad classem prouincialem bonum patrium insigniter promouere natam maximopere conducat.

Neque verò singula hæc re ipsa executioni mandanda sunt; sed vel simul omnia, vel potior illorum pars, prout reip. expedire Rex iudicabit, & prout maiorem aut minorem subditorum erga eadem propensionem, pro temporis oportunitate videbit.

In singulorum capitum censu maximam fore credo difficultatem. Minimè tamen recens inuentum id est, sed ipsi etiam hosti hodie vsurpatum, & olim in Palæstina Regibus Israel; nec vllus è filijs Israel vmquam ei legitur refragatus, cùm tamen didrachmum vel semisiclum, id est duos regales, annuè singuli capitatim penderent.

Quod ex agris & iugeribus petendum monui tributum, quamquam ipsum perexiguum, Principibus ac Magnatibus vsque ad eò gratum non existimo futurum; quòd hi sese ab omni agrorū onere & grauamine immunes iactent. At viso, quod hinc consequetur, emolumento, & incredibili reip. totius bono, nullus dubito, quin oneri huic etiam vltro & quàm libentissimè sint subscripturi, quò tandem aliquando belli finem videant, quem certè numquam sunt visuri, nisi maris imperium occupemus; quod hisce, & alijs id genus modis haud ægrè parabitur. Neque verò perpetuum id onus futurum est, sed quamdiu bellum durabit: illo enim finito finientur & grauamina.

Vnde in spem venio, fore vt etiam Ecclesiastici & Præsules Religiosi huic rei non inuiti sint assensuri, viso quod per bellum suis in prouentibus & fructibus patiantur dispendiū, & quod, illo sublato, in ijsdem sperare debeant compendium. Ac quemadmodum è bello hoc

in nullos maius quàm in Ecclesiasticos damnũ redundat, ita nec ex armorum cessatione, aut pace maius vllis accedet è prouentibus commodum quàm Ecclesiasticis. Æquissimum ergo & par est, exiguo huic eos tributo quàm libentissimè assentire, è quo tam immensum indubitatè ad ipsos commodum deriuabitur.

Optarem porro, naues hasce bellicas in maritimis Flandriæ opidis stationem habere, vt omne rebellium cum Gallia & Britannia commercium & negotiationem, quantum fieri potest, disturbent & frustrentur. Ceterum isthæc nauium communibus prouincialium sumptibus parandarum ratio nuperum non est inuentum; sed iam olim etiam apud Romanos rerum dominos vsurpata, cum singulæ, pro potentia & opum ratione, prouinciæ suo classem ære instruerent, fouerent, & per quæstores quæque suos menstrua stipendia adnumerarent. Hæ verò naues numerosissimam certè constitutebant classem, qua orbis sibi imperium populus Romanus vindicauit. ac si quam harum aut tempestate mergi, aut ab hoste intercipi, aut alio incommodo perire contigisset; illius mox loco aliam prouincia, cuius nauis perierat, sumptu suo sufficiebat; vt nec nauium vnquam numerus imminueretur, nec maritima populi potentia decreferet.

Decimoquartò, mirè ad rem faceret, si Rex, XIV.
quò

quò aliquam Belgicis suis prouincijs locupletandi & lucri comparandi materiam suggereret, mercatoriam quamdam viginti, aut plurius etiam, nauium societatem erigi permitteret. in quarum instructionem varij promiscuè, tam Ecclesiastici quàm sæculares, tam nobiles quàm plebeij, ac potissimum mercatores, vltro nec & sponte symbolam conferrent; & pro impensæ & contributionis ratione, oprati quisque lucri particeps fieret.

Vt autem in hanc quisque societatem sortem libentius conferat, necesse eam foret quibusdam à Rege priuilegijs & immunitatibus donari. Atque in primis, vt omnes hisce nauibus impositæ merces, tam ex Hispania in Belgium, quàm è Belgio in Hispaniam vehendæ, vltiori inquisitioni non subiacerent.

Secundò, hæ tam euectæ quàm inuectæ, è consuetis Regi pendendi vectigalibus minus (videlicet è quatuor partibus tres tantum) persoluerent, quàm quæ alijs nauibus ad societatem hanc non spectantibus imponerentur. Quæ vectigalium detractio adeò ærarium Regium & proventus non imminuet, vt insigniter etiam sit adauctura. Hinc enim consequetur Primò, vt plures longè vltro citroque merces inuehendæ euehendæue sint. Secundò, Hispanæ merces in Galliam, Britanniam, Germaniam, & alias prouincias minore sint copia exportandæ. illa quippe

pe regna & prouinciæ, quò huius vilitatis pretij aliquam ad se partem deriuent, è Belgio potius, vt duobus aut etiam vno in centum minoris eas emant, quàm ex Hispania has petent. Vnde maximum Reginum vectigaliũ & portuorum consequetur augmentũ. etenim cum ex emptis in Hispania, indeque in Galliam, Britanniam, Germaniam, & alias regiones sibi non parentes auhendis, mercibus nonnisi vnicum, in euectione, Rex vectigal percipere soleat; ex omnibus Belgium petituris duplicatura id percipiet; primum in Hispania cum exportabuntur, alterum in Belgio cum importabuntur. Vtque res exemplo notior fiat, fingamus Hispanas merces cum inde aliò exportantur, duodecim in centum pendere. ex omnibus ergo quæ in Galliam, Angliam, Germaniam, & alia loca auhentur, nonnisi semel duodecim in centũ Rex recipiet: inuectæ enim in terras quæ illi non parent, quidquã vt ei pendant, non est quod expectet. at ex ijs quæ ex Hispania in Belgicas emittuntur prouincias, bis portorium percipit, primum in Hispania, alterum in portibus Belgicis. Ac licet è duodena illa parte nonnisi nouenam percepturus esset, ob duplex tamen iam vectigal, duodeviginti in centum illi cedent, cum è mercibus aliò exsportandis nonnisi duodecim. Iam cum merces, aliò auhifolita, in Belgium sint, quò in amissionem illam

Iam vectigalis sentiant, auhendæ; fiet, vt Regio ærario, ob geminatum vectigal, multum hacratione accedat. Gallis quoque, Anglis, Germanis compendiosius erit, Hispanientes merces è Belgicis portibus & emporijs auhere, perfolutis hîc vectigalis loco decem aut vndecim in centum, quàm in Hispania duodecim; partim ob hoc quod dixi compendium, partim quòd regnis illis commodius multò sit, illas è Belgio quàm Hispania petere, sumptu quoque & periculo minori.

Tertiò, vt omnes Hispanas merces, in Galliam, Angliam & Germaniam auendas, nouo vltra consueta & prisca vectigalia, Rex onere grauaret, alia inquam quinque in centum illas pendere iuberet; à nouo autem hoc onere exciperet illas, quæ ex Hispania in Belgium Regium dictæ societatis nauibus importarentur. Erit hoc dictæ societati cum primis lucrosum, & in causa, vt quæ ex Hispanicis opus habebunt exteri, è Belgio petaturi sint, quòd grauamen hoc vel totum, vel in parte effugiant. Neque insolitum ac nouum hoc est, nec etiam exteris graue aut insolens videri poterit, cum & alij Reges & Principes, quoties eis visum fuerit, & expedire iudicauerint, suorum regnorum merces ad aliorum Principum prouincias conuehi solitas, nouis tributis grauare pro more habeant, nemine aduersus illa reclamante, aut ipsos

iplos iniustitię damnante; quòd Reges ac Principes ius habeant domi suę nata, & ad alienos auhenda, cùm placuerit, grauari.

Quartò, vt omnia opera mechanicæ, quę in Regio Belgio aut modò fiunt, aut olim fieri solita erant, at modò in rebellibus, aut extra Regium imperium sitis locis fiunt, prohiberētur, capitis poenâ inuidenti propositâ; nulla verò alia permetterentur, quàm quę in Regio Belgio facta, dictæ societatis nauibus vehentur. Vnde fiet Primò, vt hostis aut tota, aut potissima opificiorum ac manualium operum negotiatione priuandus sit, ideoquę plusquam octoginta familiarum millia, hisce operibus tantum victitantia, Hollandiam desertura sint, omni propè horum operum ad exteros auhitione, hoc edicto Regio, exclusâ aut prohibitâ. Erit hoc in causâ, cur annuus rebellium prouinciarum prouentus incredibile passurus sit detrimentum & imminutionem. hisce enim mechanicis & opificibus, qui numero plurimi, migrare & alias sedes querere compulsis, non modica prouentuum Hollandicorum qui è rerum comestibilium & consumptibilium emptione & vsu colliguntur (in quibus tamen annui eorum prouentus pars potissima sita est) portio annuatim deperibit. Hoc autem Regium edictum non est quòd alię prouincię aut regna carpent, cùm alia id genus edicta decretaque

apud ipsas etiam in vsu sint. Sic enim Anglorū Rex omnem externam lanam, stannum, plumbum; Francorum, diuersa exterorum opera, atque in primis adamantes sculptos & politos, in regna sua inferri vetant.

Vtque apertiùs rem tangamus, & ad particularia descendamus, prohibere & excludere Rex posset, 1. omnes eos pannos laneos, nigros & albos, quos vocant *Hollantsche saeyen*, Hispano vocabulo *Xergas*, vel *Anascotes*: qui Leydis aut Delfis vt plurimum conficiuntur, cum Honschotanorum, Brugenſium & Ipreſium mercatores ea sit propria. 2. Telas lineas, tum albas, easque partim subriles, & arctè complicatas & constipatas, partim spissiores in longum expositas, ac diductas; tum etiam crudas & naturales, nec soli expositas: quas Harlemium potissimum suppeditat, cum tamen apud Siluæduceses, Gandenses, Endouienteses, & alios non minore industriâ & arte parentur. 3. Omnia mapparum & mantilium lineorum floribus in-textis genera, Cortracensium opus & artem. 4. Telas gossipinas albas, quas Brugenſes submittere solent. 5. Varia Antuerpiensium opera, putà pannos sericos floridos, holosericos villosos, damascenos, & alios id genus; alios item è lino & serico, alios è serico & lana diuersimodè, cum floribus & sine floribus opere phrygio textos; rasos alios, alios non rasos; alios auro falso

falso in speciem intertexto (quos propriè dicunt *smallekens van garen*, *syde ende valsche goudt*, *boeren-kaffien*, *garen-damaskens*, *ghenopre*, *burattè*; vel *telillas de hilo*, *dichas de seda*, y con oro falso, *telillas de borlilla*, o *motillas*, *caffates de hilo*, *damasquillos de hilo*, *fileyles de todas suertes*.) item aciculas, acus, vncinulos, zonarum æreas & ferreas fibulas, lineas omnis coloris ligulas, denique omnis coloris filum lineum. 6. Tapetia, quibus texendis Bruxellenses, Antuerpienses, Aldeyardenses, & Angianenses excellunt. 7. Eos pannos laneos, quos *cangeanten*, *baracanen*, *pluymkens*, *ghefigureerde trÿpen*; aut *lanillas negras y de color*, *baracanes* à *albornoses*, *telillas de morte*, *tripillas terciopeladas*, vocitant; quos, vt proprios, sibi Insulenses & Tornacenses vendicant. 8. Filum candidum & sole dealbatum; hoc sibi Gandenses. 9. Tibialia lanea, varijs è filamentis texta, & alias id genus vestes, vt interulas, & foccos pedales, quæ Bruxella & Tornaco peti solent. 10. Omne filamentum lineum textum, quod Bruxellis & Siluæducis parari textique consuevit. 11. Texturam muliebrem & puellarum, tam è filo lineo quàm serico textam (nomine *Breynaet*, vel *punteria*) & alias id genus minutias, quæ in varijs Belgij Regij locis ac ciuitatibus confici solent: denique omnia manualia opera, quæ hisce in prouincijs aut olim fieri solebant, aut etiam modò fieri possent. 12. Pan-

nos illos lanceos leuidenos (quos *Baeyen*, vel *Bayetas* vocant) quos iam Anglia in copia submittit, & olim Poperingæ locisque vicinis incomparabili compendio parabantur, & quorum in Lusitaniam, indeque in Indiam, multa millia submittuntur.

Secundò, Regijs in Belgio prouincijs hac ratione insigne accedet compendium & emolumentum, tum ob innumeram operarum multitudinem, quæ vndiquaque ad hæc prouincias, quò solita sibi arte victum comparét, confluent (quod rerum comestibilium venditioni, & in ea annuis nostris prouentibus, tantum adferet accrementum, quantum isthæc opificiorum ablatio Hollandicis pariet decrementum;) tum etiam, quòd omnia hæc opera per societatis huius naues non magno molimine alias in regiones distrahenda sint. è quo ad prouincias hæc Regem adhuc agnoscentes non contemnendum deriuabitur lucrum.

Peroptandum quoque foret, si insignem suo ex ærario, ad intolerabiles propè classis huius sumptus, tum in nauiculariorum, epibatarum ac militum in ipsa merentium stipendiatione, tum in consuetis & ordinarijs nauium impendijs, consistentes tolerandos, auri quantitatem Rex ipse annuatim contribueret. Quamuis enim non alius harum nauium futurus esset vsus, quàm varias aduehere & euehere merces; quia
tamen

tamen non raro à piratis imminebunt pericula, hinc omnibus ad incursum hostilem propulsandum necessarijs rebus, etiam milite, tum ad sui tutelam, tum ad nauium inimicarū, si quando in eas incident, inuasionem, quàm optimè instructæ sint oportet. quas si expugnent, in societatis huius commodum omnis præda cedit, utpote quam incredibiles cum in instruendis, tum sustentandis viginti & ampliùs nauibus, impensas subire oportebit. Viginti namque nauium sustentatio, & ijs necessaria impensa multis centenis in annos singulos aureorum constabit millibus, ut taceam imminetia à tempestatibus maritimis, piratis, atque hostibus pericula. hinc, licet mercium hisce nauibus aduectarum nulum permagni futurum sit proventus, uti & prædicta Regij vectigalis decurtatio, nec non grauamen quo merces hæc, bona Regis cum venia, societatis huius membra in emolumentum suum grauare possent; quæ tamen assiduè in eam infumendæ sunt impensæ, accidentibus etiam quæ à mari & tempestatibus, atque à piraticis nauigijs impendent, periculis, immanè quantum annuè socios grauabunt. Ad hæc autem auertenda, in quo potissima sita difficultas est, minimùm triginta prædiarias, optimeque ad bellum instructas naues, freto, per quod solum enauigare hostis potest, oportebit insistere, ipsiusque ibi excursiones impedire.

dire. Etenim fieri posset, vt tres quatuorue naues, pretiosis tum ex Hispania, tum Belgio petitis, mercibus onustæ in hostiles myoparones inciderent; quarum amissio duodecim aut quindecim centenis florenorum millibus vix pensaretur, irreparabili societatis huius cum damno, & incredibili hostium compendio. Superiore anno satis id ipsum in Anglis experti sumus. Vt hæc ergo pericula euitentur, plures in freto naues & milites, quàm hostis, Rex habeat oportet, tam ad omnem, vel partem saltem, negotiationem Hollandorum cum Gallis & Anglis disturbendam, quàm ad nauibus hisce socialibus securitatem & præsidium præstandum.

Non me fugit, quod ab ærea Hispanorum pecunia (*quartos* vocant) societas hæc accipere damnum queat. mercibus enim Belgicis in Hispaniam, vt ibi venundentur, appulsis, & argenteæ pecuniæ defectu, æreâ diuenditis; sequitur, vendentem, si aureâ vel argenteâ sibi solui velit, aut quinquaginta in centum perdere debere (quod malum vt euitet, necesse habebit merces suas dimidio plus grauare; quod in graue plebeculæ dispendium cedit:) aut, si æream recipere non abnuat, quam dein cum argentea commutet, eum, quò fœnus illud collybisticum euadat, merces suas antequam distrahat, grauare; aut, si æreâ suâ alias Hispanenses emere cupiat, putà oleum, salem, vinum,
&

& alias huiusmodi ibi natas, has ideo illum em-
 pturum carioris, quòd pretium illarum æræ sit
 persoluturus. Hispaniensis enim venditor tan-
 tum suas grauat merces, quanto æs argento
 est vilius & pretij minoris. vnde emptorem,
 cùm hæc in Belgium inuehet, vicissim eas gra-
 uare oportebit, ne quod in ijs detrimentum ac-
 cipiat. Quod nimis quàm graue onus est. imò,
 nisi aliqua æræ huiusce pecuniæ Hispaniã
 proscribendæ incatur ratio, fiet breui, vt, quod
 ex permutatione apud nummularium æris in
 argentum sequitur dispendium, ad centesimũ
 in centum adscendat. Misera sanè res, à qua to-
 talis regni opulentissimi ruina dependet. Et ea
 nostra est cæcitas, vt malum in quo versamur,
 minimè videamus, & vltro nos in pecuniarias
 hæc voragines præcipites demus; aut simpli-
 citas & vesania, argentum vt æri postponamus;
 aut arrogãtia, vt toties nobis proposita remedia
 vsurpare nolimus; aut denique tam iurati pa-
 triæ sumus hostes, & singulares iuratissimorum
 hostium nostrorum amici, vt dextra illorum
 propinatum aconitum vini instar sapidissimi,
 obbibamus, totali patriæ nostræ cum destructi-
 one & interitu, & orbis totius ludibrio, vt qui
 aurum omne & argentũ à nobis proscribimus,
 quò æra redimamus; & quotquot Europã sunt
 gentes auro nostro diuitamus, quò ipsi adino-
 piam redigamur. Itane nos cæcutire ac desipe-

re, & non videre, omnium nos gentium hac ratione ludibrium fieri & opprobrium? Nupera & inopina illa aquarum nos inundatio mire afflixit; turbauit quoque, non immeritò, inexpectata illa Anglorum in agrum nostrum suscepta expeditio; hinc totà Hispaniâ concitatur, & identidem arma procudimus. & iure merito, neque enim vlla in hac re diligentia & vigilantia esse nimia potest. Et interim æreo hoc diluuiò libenter, & vltro, obrui gaudemus, & per vniuersum regnum nostrum æra spargimus, decuplo nocentius paritura damnùm, quàm decem Anglicanæ Batauae quæ classes.

XV Decimoquintò, vt propè omne maritimum ac nauale hosti eripiatur commercium, opus, meo iudicio, foret

Primò, freti Gaditani angustias illi præcludere, eoquæ illum, quâ licet, excludere. hoc si fiat, nullum ei in Mediterraneo, Ligustico, & Adriatico mari, nullum cum omnibus Italis, Massiliensibus, aliisque in Gallicana illa ora gentibus, supererit commercium. Fiet hoc, si angustias illas quindecim triremes, & totidem naues, armis & milite instructissimæ, insistant, quæ vicinis in portibus, Gibraltariensi & Alybenfi (Ceutam vocant,) quorum hic in Africa, ille in Hispania, stationem ordinariam figant. Has suis Bæticis sumptibus instruant; ea tamen conditione, vt quas de hoste referent manubias

nubias & prædas, ipsis ad impensam commodius sustinendam cedant. Nullum tamen aliud in hæce naues illis ius & imperium sit, quàm eas fouere, in socios nauales, militem & epibatas menstrua stipendia curare, & rebus omnibus necessarijs instruere, decimâ tantum de hoste relatæ prædæ parte fisco Regio in iuris recognitionem referuatâ. Quid porro facilius, quàm freti huius fauces & angustias communire, & illis hostem depellere, utpote quæ varijs in locis vix tres in latitudinem leucas patent? Mirificè porro huic intento deseruiet, si decem in Sardinia instructissima nauigia, Sardorum & Corsorum impensâ, parentur, & passim per Mediterraneum mare prædas agant. quod illos haud illubenter facturos autumo, si captam ex hoste prædam Rex illis concedat.

Secundò, Orientalis Indiæ nauigatione hostem excludere; cui ille supra sexaginta vertente anno naues nongentis viris instructas, vltro citroque commeantes dedicat, quæque ei modò tres, modò quatuor, modò quinque, & interdum etiam sex, florenorum milliones, æquat inter se annis, annuatim parit. Hæc porro nauigatio à nouem aut decem onerarijs, optimè instructis, in insula à S. Helena cognominata stationem habentibus, (ad hanc enim hostem ex Oriente domum redeuntem necessariò oportet appellere, ad nauigia instauranda, & æ-

gros, quos habet plurimos, recreandos & curandos) tolli & impediri potest. Adeò vt quæ recenter à statione prodit, & à nauigando hactenus cessauit, nauis vna duas tales, vtpote laceras & præfidiarijs exhaustis defensionì inuiles, facillè superatura sit. quod eo factu facilius, quòd hostis vt plurimùm non nisi tres ad summum naues domum amandet, quas Rex, vtì & omnes quas conuehunt merces & pecunias, haud ægrè sibi vindicet.

Tertiò, cum commercio cum Guineensibus priuare. huic ille nauigationi supra viginti naues, quadringentis hominibus infessas, impendit. quod autem ex illa annuè prouenit lucrum, vnum florenorum millionem, in Occidentalis Indiæ societatis emolumentum cedentem, excedit. Quæ naues, quòd in opidis maritimis & in littore potissimùm, viginti aut triginta leucis ab inuicem remotæ suas merces distrahant, & alias coëmant, à viginti armatis & optimè instructis, paruo molimine subigi expugnarique possunt. Ad hanc rem necesse foret, naues nostras Februario mense in Guineam appellere; quòd hostis non nisi circa Aprilem discessionè in Hollandiam parare soleat.

Quartò, commercium Groenlandicū, quod potissimùm in balenarū captarum adipe, muria & ossibus cōsistit, & cui annis singulis quindecim sedecimue naues applicantur, & è quo
plur-

plusquam octingenta florenorum millia quotannis proueniunt, intercipere. quod sanè disturbatu facillimum est, cum naues eò proficiscentes vix armatae, & paucissimis epibatis sint instructae: tum verò, quòd Holladi nostris Vasconibus transfugis, quos auro sibi pararunt, & iam inde à Cantabria & Biscaia ad se pellexerunt, destituti balenas capere nequeant. Vnde si Rex his sine vlla exceptione delicti veniam indulgeret, & alijs promissis & sponsonibus ad obsequium suum, hostique valedicendum pelliceret, in causa esset vt, transfugis domum redeuntibus, mare Boreale balenarum ergò hostis nauigare cessaret.

Quintò, nauigationem in Moscuiam, vnde pelles ferinas, ceram, & alias id genus merces petunt. lucrum huius quotannis ad sexcenta propè florenorū millia pertingit. octo ad summum huic destinantur nauigia: quae non difficile foret intercipere aut disturbare, quòd à defensoribus & armis non satis sint instructa.

Haec sunt praecipua loca, ad quae Hollandi merces deuehunt & auehunt, quibus per pauculas Hispanorum naues excludi & impediri possent. Et sanè probrosissimum, turpissimum, & numquam ignoscenda negligentia est. Hispaniam omnium harum nauigationum dissipationem & exclusionem in manu habere, nec vnquam eam tentare, cum tamè tot florenorū mil-

milliones hosti ex illis annuatim proueniant, sempiterna gentis nostræ apud omnes cum infamia & opprobrio : quibus proinde persuasum est, nos studio bellum hoc alere, & illo velut delectari, dum hosti materiam vltro quodammodo ad bellum hoc sustinendum suppeditamus. Hoccine quis sibi persuadeat? hoccine cuiquam in mentem veniat? vbinam nostra sapientia? an non meritò nos gentes omnes explodant? sexaginta ipsos annos, nos hoc tolerare potuisse? quàm intolerabile hoc Hispanorū est phlegma & morositas? quis hūc nobis errorem condonet? tametsi lapidei essemus & bruti, cæcitatem sanè hanc videremus. *Vala me Dios!* Ignosce; Hispana enim cholera & bilis mihi mentem propè eripit.

XVI.

Decimosextò, quò maris sibi Rex imperium vindicet, potentem in eo classem instrueret necesse foret, quæ per varia dispersa loca hostem vndiquaque mari excludat, & plenum eius dominium Regi suo consignet. Quod vt sine Regij ærarij sensu & damno fiat, omnia regna & prouincias naues quasdam adornare, & impensas earum sustinere oporteret; Castellam Veterem sex, Nouam item sex, Lusitaniam sex, Aragoniam quatuor, Catalauniam sex, Valentiam & Murciam quatuor, Granatensè regnū duas, duas item Galæciam, & duas Cantabriam, totidem Nauarram, Neapolitanum regnum sex,
Sicu-

Siculum quatuor, Mediolanensem denique Ducatum quinque; vniuersum duodeſexaginta naues.

Magnates porro Hispaniæ, quos *Grandes* vocant, quiq̃ue ibidem & domicilium ſtabile, & facultatū ſuarum prouentus habent, quorumq̃ue annuus reditus duos & dimidium auri milliones exſuperat, & quidquid ſunt omnemq̃ue magnitudinem ſuam Regi debent, non pauciores quàm ſex, pro rerum ſuarum magnitudine, inſtruere nates par eſt.

Alios verò Duces, Marchiones, Comites Hispaniæ, quorum prouentus tres auri milliones excedit, non pauciores ſex.

Archiepiſcopi quoque & Epifcopi Hispaniæ, qui ſuam à Rege promotionem accipiunt, non etiam pauciores quàm ſex, rebus omnibus neceſſarijs inſtruere naues debent, cū tres ferè auri milliones ſuis è prouentibus annuè recipiant. Non pauciores item Abbates, Præſules, Canonici, quorum reditus non cedunt prioribus, imò & ſuperant non parum.

Militarium Ordinum collegæ, quorum prouentus annuus in auri millionem & amplius excreſcit, duas etiam Regi naues adornent, cū nonniſi Rege donante, ſacræ illi militiæ inferantur.

His adde Indiam Orientalem: non enim poſteſt hæc pauciores ſex, rebus omnibus inſtru-

ctas,

ctas, Regi suo naues submittere. Quid verò America, Perùaua, Mexicana, Brasilia, & omnia ei vicina regna, Regi suo minus dare possunt, quàm decem instructissima nauigia, eisq̄ue de annua impensa prospicere? Itaque nullo suo impendio, & sine vlla ærarij imminutione, centum nauium, de rebus omnibus prouisarum, classẽm Rex habebit; quarum epibatis & militibus ea, quæ diximus, regna ac prouinciæ, Ecclesiastici & Magnates, stipendia menstrua de suo numerarent.

Non potest autem hoc cuiquam videri graue: impensis enim pro facultatum vniuscuiusq̄; magnitudine diuisis & distinctis, onus hoc & grauamen nimis quàm exiguum, neu dignum vt id quisquam suscipere detrectet, esse deprehendetur. Hoc tamen Regi non mediocri erit subsidio, & pleno maris imperio parando, pacificeq̄ue semper possidendo, peropportunum. quod vbi habuerit, non est quòd vlla cuiuspiam arma metuat, cum, ad omnium Regum potentiam infringendam, mare liberum ei velut viam aperiat. Etenim nauium suarum commoditate, potentiâ & adminiculo, ad ferè omnium Regum oras maritimas appellere, easq̄ue infestare poterit.

Cui classi voluntariæ si quinquaginta suo ære paratas adiungere & sustentare Rex naues vellet, centum quinquaginta nauium staret classis:

classis: quæ vniuerso mari occupando, æmulis omnibus edomandis, rebellibus suis haud ægrè compescendis, & vicinorum Regum ac Principum armis, vt nec se mouere, nec prouincias Hispano Regi rebellantes auro & milite iuuare auderent, retundendis, nimis quàm abunde sufficerent.

Decimoseptimò, non inconsumtum foret, **XVII** Antuerpiæ, & in nonnullis oræ Flandricæ locis ad hoc peroportunis, minora nauigia, vti actuaris, celoces, liburnicas, dromones, & minoris formæ triremes parari; quæ Zelandicas insulas excursionibus suis fatigarent, & exscensione subinde factâ agros depecularentur, neque vllum domi suæ tutum ac securum esse sinerent; vt bellum re ipsa sentiant, & non velut in tabula depictum videant, aut libris descriptum legant. Quod si fiat, mirabilem mox in harum insularum incolis mutationem videbis; quorum modò ea est arrogantia, vt se ipsos non noscant, cunctis insultent, Regum omnium potentiam eludant, inuincibiles se esse rati, quòd quid bellum sit, factò non experiantur; eorum denique superbia etiam nubes transcendat, quòd à nemine sibi damnum aut vim inferri posse, & omnium sese armis & potentia superiores esse existiment. Sentiant tantum nauium harum adminiculo, Regis sui arma, & ipsis noctu diuque non quietis, non tutis domi esse liceat, longè

gè aliter sentient ac loquentur, & elatus eorum animus longè infra aggeres & aquas subfidet.

XVIII

Decimooctauò, optandum esset, omnia portoria, quæ *Licentias* passim dicimus, terra marique penitus inhiberi: his enim qui hostem priuat, è quatuor & viginti, quos habet, dentibus sex ei quodammodo eripit, cum duos florenorum milliones, id quæ nullo cum labore, *Licentia* ei quotannis indubiè pariant. Eadem quoque operâ esset vniuersum inter rebelles, & obediens Regi prouincias, commercium inhiendum, nulla vllis in rebus cõmunicatio permittenda, acri in delinquentes propositâ pœnâ; vt hac ratione, omnis mercium propriarum venditio, nec non emolumenta è vectigalibus, quæ tum inferendis, tum efferendis mercibus imposita sunt, prouenientia, hosti eriperentur.

Prohibendos quoque censerem libellos illos, quibus vltro citroque cõmeare liceat (quos *passportas* vocamus) qui non exiguum hosti compendium annis singulis adferunt; cum singuli ad annum duraturi libelli sex & triginta florenis redimantur. & quia plures id genus libellum à suis, tum à nostratibus peti solèt, magnâ auri vim inde redigit. Si enim verum, quod vulgò fertur, quinque aut sex huiusmodi libellorum millia, pauculis abhinc annis, ab hoste petita fuisse; inde efficio, horum annorum singulis hac è pecunia & redemptione, supra
du-

centa & viginti florenorum millia eum con-
 flasse. tantum quippe circiter in annum effi-
 cient sex libellorum millia. Est hoc in sine ini-
 mico ad sumptus extraordinarios tolerandos
 subsidium; quod non sine magno sensu, & cum
 notabili annuorum prouentuum decremento
 illi eripietur.

Decimononò, Regio Belgio commodum, re- **XIX**
 belli autem (eius omnis vis & potentia in mer-
 cimonijs ac nauigatione sita est) in cōmodum
 foret, & securitati, tutelæ, munitiōi patriæ pa-
 randæ perutile, si Mosâ in Demeram flumen
 vel aliorsum, Antuerpiam vt decurreret, deri-
 uaretur, Rhenus verò Mosâ influeret. quod
 parua sâ satis peragi potest impensâ: etenim vix
 quatuor leucarum vtrîmque ducendus & effo-
 diendus est riuus. Incredibile dictu, quantum
 per horum fluminum concursum & connexio-
 nem mercimonia florerent, vectigalia Regia
 crescerent, & omnis quâ patet regio omnige-
 nis mercibus abundaret. Hinc enim fiet, vt om-
 nis ad Belgium Regium cum Colonienſibus, Iu-
 liacensibus, Cluijs, Marcanis, Montenſibus,
 Westphalis, Treuirensibus, Moguntinis, Pala-
 tinis, Francofurtensibus, atque ad eò Germanis
 omnibus, negotiatio & correspondentiâ sit cō-
 migratura: omnes quoque Leodiensium mer-
 ces vilioris multò sint pretij futuræ, vtpote ab
 immenso, quòd curru vehantur, sumptuum o-

nerciam liberæ. Augebit hoc immensum mercinonia & negotia: nam vna triginta tonnarum (vt vocant) naus non plus merces, & earum vecturam aggrauabit, quàm modò duo currus; qui tamen simul non plus quàm tonnæ vnus onus vehere possunt. Adhæc, horum fluminum adminiculo, omnia Rhenana & Mosellana per vniuersam prouinciam vina commodè conuehi & traduci poterunt, vti & omnigenæ Belgicæ Hispanæque merces per vniuersam Germaniam longè lateque diffundi. Hinc quoque fiet, vt, quod è Licentiarum inhibitione Germaniæ Principes passuri sunt detrimentum, (vtpote quos propter eam multis exteris carere mercibus, & non modica mercium patriarum distractione frustrari oportebit) minus & tolerabile visurum sit; quòd, horum fluminum oportunitate, quascumque è Belgio nancisci iam poterunt.

At dici non potest, quantum hinc hosti oriturum sit damnum: omnes enim merces, ac præsertim aromata, quas, horum & aliorum fluminum oportunitate, in Germaniam magnâ copiâ numquam non conuehere solet, apothecis suis reclusas tunc seruare cogetur; quas diu seruatas multorum annorum fitus deteriores reddet, & pecuniariû scenus aggrauabit & demum consumet. Cogentur præterea opifices, præ mercium distractionis, venditionis, operum

defectu, aut inopiam pati, aut patrijs sedibus relictis, aliò commigrare. Ligno quoque & omni fabrili materia, quod horum fluuiorum aqua potissimum ad illum conducebatur, necesse eum erit destitui; nos vice versa eo abundare. quod in causa erit, vt, quod modò caro apud nos venditur, vilioris veneat; apud hostem verò pretium illius multò futurum sit grauius. Adcò vt ei tunc nauis quadruplo maiori constituta sit pretio, cum fabrillem materiam è Suedia & Dania intolerabili cum impensa; & ferrum, quod nunc Germania ei suppeditare maximè consuevit, è Suedia (esto Suedicum hoc, dimidio quoad valorem minùs valeat) petere compelletur. Idem de sclopetis, plumbetis, alijsque bello seruientibus rebus esto iudicium: quæ horum & aliorum fluminum interclusione, itinere verò terrestri iam præpedito & ablato, dimidio pluris ei haud dubiè stabunt; imò quibus, (quod maius:) horum fluminum vsu intercluso, penitus eum carere oportebit. Hæc denique fluuiorum diuersio agrum Transmosanum, Limburgensem, Falcoburgensem, & non parua Iuliacensis, Cliuensis, & Brabantini, partem à contributione hosti pendit solita eximet; Luxemburgenses verò à prædonibus & volonibus fatis tutos reddet, itaque à magnis pecuniarum impendijs immunes præstabit.

Non foret item abs re, si Scaldis Antuerpiensium

flum flumen in vicinum Netham deriuaretur, quod sine vilo propè impendio fieri potest. Non minus ad rem faceret, si Hulstani per Stekenam pagum riuum effoderet, per quem tum Antuerpiâ, tum Gandauo sua peterent, & conducerent. cuius ad spiculo Hulstum mirum in modum communiti, ei que de omnibus rebus necessarijs commodè prospici, & vniuersus Wasianus ager non mediocre percipere posset emolumentum.

Neque recens est hæc fluminum aliò conducendorum abducendorumque ratio, sed & olim à Regibus, varijs in locis vsurpata. Sic lego Xerxem Persarum Regem Athon montè maximum perfodisse & velis peruium fecisse, ut commoda ex vno mari in aliud per eum omnigenis nauibus esset nauigatio, & qui ob eum nauigantibus faciendus erat, circuitus euitaretur; etenim ad mille quingentos passus Rex eum à mari præscidit.

Ptolemæus; Ægyptiorum Regum non possemus, iam inde à Pelusio ingentem effodit fossam; quam, cum tellus vniuersa aquarum laborabat penuriâ, laxabat; cumque inundationis nimie periculum imminebat, catarractis occludebat.

Sic & Myro, Ægypti item Rex, fossam iugeri latitudinè habentem è Nilo ad nouena passuum millia effodi, & ad lacum, quem prius

parari

parari iufferat, ad trecēta septuaginta in circui-
tu milliaria patentem, vsq; conduci mandauit.

Sesostris *Ægypti* quoque Rex, hunc ipsum
Nilum, iam inde à *Memphi* vrbe regia prōcur-
rentem, in plures deriuauit alueos: cum vt ager
omnis aquis hisce quaquaversum irrigaretur,
& ad ciuitatem regiam nauibus, ac prōinde mi-
nore cum sumptu, cōmeatus varijs è locis con-
duceretur; tum etiam vt *Ægyptus*, hostili ex-
cursionī vndique patens, hisce interfectarijs,
ab eadem aliquatenus foret immunis.

Eandem ob causam *Perſarum* Rex *Cyrus*
Gindin flumen in quadraginta & amplius am-
nes distinxit.

Nec viris solū id fuit propositi, sed & *Re-*
ginæ Semiramidi: viso namque, *Ecbatana* *Me-*
diæ regiam, aquarum laborare penuriā, rupe
tribus altā milliariibus excuatā, fluminis vicini
aquam, quinque & quadraginta altam pedibus,
per latissimam fossam in vrbe deriuauit.

Romanos si intueri velimus, ea illos in aque-
ductibus fecisse comperimus, quę fidem apud
posterōs vix inueniant.

Sic *Claudius Imp.* duos aquæductus, à *Caio*
Caligula inchoatos, perfecit; quorum primum
partim actis cuniculis subter, partim per ter-
ram, ad quatuordecim passuum millia; alterum
verò ad duodeſexaginta, etiam sub & supra ter-
ram conduxit.

Sic M. Titius aquam Martiam per montes cōduxit; adeò vt sub terra ad quatuor & quinquaginta, super terram fornicatos per tubos ad septem passuum millia, & sub montibus ad bina flueret.

L. Flaccus, quod Curius antè cœperat, per continuum ferè saxum aquam ad duo & quadraginta milliaria in urbem deriuauit.

Nec insolens hoc aut mirum cuiquam videtur; nam quæ de Sinarum aquæductibus historiæ prædunt, fidem propè superant. Etenim vix vlla apud eos ciuitas, ad quã non aut natura, aut hominum industria flumen deduxerit, partim in negotiorum facilitatem, mercium translationem, partim in regni robur ac tutelam, partim in incolarum habitationem; cum plures in nauibus & aqua, quàm in opidis & terra commorentur.

XX. Vigefimò, communis est Regiæ prosperitatis amantium sententia, ad inimici potentiam proflus eneruandam, & insolentem eius animum deiiciendum, nihil esse compendiosius, quàm si suas in hostilem agrum Rex copias educat; partim, vt Regiarum prouinciarum incolæ ab incommodis & damnis, quæ militaris & castrensis turba secum trahere solet, immunes agant; partim, vt hostis ipse belli incommoda suis etiam in visceribus sentiat; quòd alia nulla illius edomandi ratio appareat. Quàm
com-

cōmodissimè autē id fieri poterit, si eis & trans
 Halam flumen duæ validissimæ, rebusque om-
 nibus necessarijs, vt com meatu militari, anno-
 na, armis, milite, instructissimæ condantur ar-
 ces: quas ambas pons naualis nectat ac combi-
 net. Fateor, Brefordiam com meatus aduectio-
 ni satis incommodare & nocere posse: at, cūm
 opidi huius ciues nonnisi vnum per aggerem
 exire & redire possint, duabus arcibus vtcum-
 que paruis in vicinia erectis, hoc tolli incom-
 modum commodè satis potest.

Vigesimalimò, sæpius ex ipsismet Belgis, **XXI.**
 locorum omnium & adituum peritissimis, et-
 iam in Hollandia & Zelandia natis, audiui, sæ-
 pius longè fore, vt, cūm vicinorum Regum ac
 Principum potentiâ, armis, pecuniâ rebelles ita
 inuarentur, vt, humanitus loquendo, eos sub-
 iugare videretur impossibile; tunc suis eos aquis
 Rex faceret innatare, omnes eorū agros, cam-
 pos, animalia perfossis aggeribus immergendo,
 itaque omnem internam & domi natam po-
 tentiam eis eripiendo. quod, aggeribus varijs
 perfossis, factu haud difficile foret. itaque plus-
 quam duæ tertiæ Hollandiæ ac Zelandiæ par-
 te aquis inundarent, & ad annos plurimos in-
 utiles manerent, aquarum præda. Quod ducen-
 torum trecentorumuè aureorum, qui rei huius
 executoribus re confecta addicerentur, impen-
 sa iaud ægrè fieri posse arbitrabantur.

Et sanè, multò mihi videtur fatius, Hollandiam ac Zelandiam sub aquismersam natàre, quàm suos Regem thesauros, non sine notabili Indiarum suarum si non amissione, saltem exhaustione, & sempiterna cum Hispaniæ inquiete quæ suo præterea robore, tot generosis submissis militibus, identidem exhauritur, & non sine grauiorum periculorum, & maioris aliquot post annos iacturæ metu, incassum in eam recuperandam profundere. Si pari Hispania facilitate ab Hollandis obrui aquis posset, ad tri-
 IXX duum non expectarent.

PELAG. Incredibili hæc animi mei cum gaudio ex te audiui: hinc viginti aureorū millia æquè cara non habeo, atque hanc tecum de Belgicis rebus à tanto tempore mihi expetitam agendi oportunitatem. Vnde etiam aeternum me tibi deuinctum, & perpetuum clientem forspondeo. Sed vnum est, quod persæpè mihi dubium mouet. Esto namque ex ijs quas attulisti rationibus sole meridiano clarius videam, Regem Belgicæ suæ rebelli iugum posse imponere; aliquis tamen mihi superest scrupulus, in quo animo ipse meo neuiquam possum satisfacere, aut, quo minùs dubitet, impedire. Quomodo nimirum, si Galliæ, Angliæ, Daniæ, Suediæ Reges, ipsi Germaniæ Principibus etiam suppetias ferentibus, quò Hollandos contra Hispanorū potentiam tuerentur, aperte rupto
 fe-

foedere, vim omnem armorum aduersus Regem nostrum conuerterent; solus ipse tot potentium Regum impetum excipere, & suas à tanta violentia prouincias ac regna defendere valeret?

BONAVENT. Quoad Angliam, nemo id mihi facile persuaserit: norunt siquidem Angli, Hiberniam insulam commodissimum esse locum, quem nullo cum labore, & paruo impendio Hispanus queat occupare; vt quâ nulla in Europa prouincia commodiores tutioremque nauibus stationem præbentes portus habeat. Quos si Rex noster inuadat, quem Angliæ statum futurum putas, hoste tam vicino, & Anglicana littora quotidie infestante? Ipsa adhæc Anglia vndique & aperta, & accessibilis est, vix vt vllum munitum sit opidum, quod accedentem hostem arceat. Scotia quoque non minùs patet quàm Anglia, & nulla penè quæ hostili incursionem resistant, habet loca. Denique modum non video, quo necessariam bello alendo, aut nouæ semper classi comparandæ, Anglus pecuniam coaceruet vel inueniat.

De Gallia, multò id minùs timere possum. licet enim Galli exterius sæpè parum prudentiæ præferant; suis tamen in consilijs ac propositis prudentes, maturi, cordati, viriles, & prouidi sunt: cumq; iam instat præ foribus periculum, non rarò eos prudentiores videas, quàm

alios permultos, qui magnum prudentiæ specimen nonnisi exterius ostentant.

Cur autem Gallus apertum, pace disruptâ, Regi nostro bellum minimè sit indicturus, his rationibus adducor vt credam. Prima, quòd arctissima & duplex inter eum & Regem nostrum intercedat affinitas: quamquã non ignorem, vix vllum apud Reges sanguinis sensum reperiri, cum vnicique Regum regni sui salus, bonum, incolumitas affinis, sororius, frater, inò pater & mater sit. Vt quoddam Regem inter ac regnum, initum matrimonium dicas, cuius ille causâ sorores, fratres, patrem iuxtâ ac matrem relinquat & obliuiscatur.

Secunda, maior Gallorum Regis mihi videtur pietas ac religio, quàm vt cum fidei Catholicæ hostibus, eadem in causâ aduersus sororium suum conspiret. IUSTI adhæc is passim cognomento dicitur; propterea neutiquam mihi in mentem venire potest, vt is apertam & sole meridiano clariorem Hollandorum iniquitatem & iniustitiam tueatur, & Christianis armis suis eos, aduersus naturalem, legitimum & natium Principem suum rebellantes protegat. Nam quemadmodum is meritò succederet, si Rex noster rebellantes illi Rupellanos armis suis foueret, impiamque illorum causam tueretur & firmaret; ita & noster iniuriam sibi fieri queri iure posse videretur, si suis Franco-

rum Rex armis contumaces & proteruos Batauos Regi suo rebelles protegeret, & iniquam illorum causam faceret suam. Quod enim quis dicat & obiiciat, non ideo Gallorum Regem Batauis Hispani iugum detrectantibus & rebellibus, Christiana sua subsidia mittere, vt illorū rebellionem foueat, causam iniquam tueatur, minùs etiam vt religionem adulterinam promoueat; sed vt Hispanorum arma à regni sui finibus auertat: id & Hispanus hìc poterit dicere, non ideo se Rupellanos Regi suo rebelantes iuuare velle, vt ipsorum rebellionem foueat; nec suppetias dare, vt aduersus legitimum dominum insurgant, regno eius vastationem inferat, ac perfidæ religionis suæ terminos longius extendant; sed duntaxat, vt Gallorum à regnis suis potentiam amoliat. quam non est quod timeat, quamdiu illi Rupellensibus edomandis & cōpescendis distinebuntur. Et hanc vnicam rationem videri, quæ Regem nostrum ad illos iuuandos possit inducere. At quis hanc in illo rationem probet aut dilaudet? Idem verò de Gallorum suppetijs & armis, quibus Batauorum rem fulciant, dicendum est.

Video adhæc, Gallum Valle Tellina recuperanda, & Sabauda Duce aduersus Genuensium Remp. fouendo distineri; adeò vt, si se Regis nostri hostem palàm declarare vellet, tertium conflare exercitum, (quod sine ingenti pecunia-

niarum vi fieri nequit) cogeretur.

Demus verò, cum sese Hispano hostem declarasse. vbinam ergo prima hostilitatis suæ argumenta edet? In Belgas armorum vim conuertet? ijs certè haud difficile erit, vim vi repellere. non tunc & Aragonij & Catalauni quinq; ac viginti armatorum millia, suo ære collecta, paruo in Galliam negotio poterunt emittere? non Poloni & Croatæ, tali datâ occasione, viginti equitum immixtis millibus vniuersam quâ patet Franciam vastare & depeculari? In Hispaniam potentiam suam & belli molem conuertet? non regnum eius, Germaniam & Belgium versus, vndiquaque patet, & incursionibus obnoxium est? In Germaniam ergo copias educet? Hispani & Belgæ nullo, non tempore in Galliam possunt irruere. Et hæc illum videre non putas? ad eone blennum & fatuum eum existimas, vt ab Hollandis quocumque velut naso comprehensum, se abduci passurus sit; aut vt quò vnus Buckinghamij conceptum in nos odium & malevolentiam vlciscatur, sexcentis regnum & omnes suos periculis exponere pro nihilo ducat?

Taceo præterea, quoad Rupellanos illum, vtcumque decies fidelitatē ei scripto iurassent, nullatenus posse esse securum. viso namque, militem Regium bello externo distineri, facile, questito in speciem colore & occasione, mu-

nitiora quædam opida Regi parentia, inuadent. quod ille certè nequit ignorare, vt qui ex historijs, & maiorum suorum gestis, Calvinistarum genium & indolem satis perspectum habere potest; non aliter pacem petentium, & quietem amantium, quàm dum res ipsorum domi afflictæ & propè desperatæ sunt: illam verò violentiam, dum lætior alicunde affulget fors, & meliorem rerum euentum sperant; cùm probè gnari sint, in turbida aqua tutiorem esse piscatum. Ita porro me harum rationum pondera ac libramenta suas in partes pertrahunt, nemo vt faciliè mihi persuasurus sit, Gallum in itam cum Hispano pacem violaturum; nisi, ad peccata aut nostra, aut Gallorum, aut vtrorumq; castiganda, tale quid fieri Deus permetteret. quod de clementissimo illo Patre nos nefas est credere, vt pote qui regna illa & Regem vtrumque, perinde ac filios carissimos, tueri solet ac protegere (ringentibus licet ac freudentibus vtriusque aduersarijs) & semper, vti confido, conseruabit atque defendet.

Neque etiam mihi persuadere, aut à me ipso possum impetrare vt credam, Gallum cum Anglo, coniunctis pariter viribus, Hispanos ad orientum. Norunt quippe Galli, adeò è re sua non esse, Anglum potentiâ crescere: vt qui priscas Anglorum in Galliam prætensiones & iura non ignorant, & quid ab iisdem hæc olim passa sit
etiam-

etiamnum recordantur. recens enim illorum adhuc memoria est, & Regia vrbs Parisij, ac potissima regni portio exercitiæ læuitiæ locupletissimus est testis. Sed demus id ita fieri, & Gallum societate armorum cum Anglo initâ, non modicam Hispaniæ partem occupasse; quid tunc Gallo, ab Anglo iam potentiore, & latius imperante, aliud exspectandum, quàm vt hic, fortunâ lætiore iam arridente, & à Gallicanis Calvinistis suis in Euangelio fratribus, suffultus & adiutus, prisca sua iura armis repetat, vt à maioribus illius olim factitatum non semel, vt qui etiamnum, in prætensionis & spei suæ signum, Francorum sese Regem appellare non dubitat? vt maiorem Gallia sibi ab Anglorum potentia & magnitudine, quàm Hispanorum, metuendi causam habeat. Ac proinde, non prius Galliam tutam ac securam esse posse arbitror, quàm Anglo ad angustias redacto, exhausto, & ad pristina iura per bellum repetenda impotente, cum quotiescumque eiliberit, optimam ad ipsa bello & armis alleganda occasionem habeat. Sapientiores ergo duco Gallos, eosque præterita, & futura contingentia ac possibilia prudentius excussuros, ac in rebus suis circumspicientes fore arbitror, quàm vt, præcipiti in Hispanum odio acti, hæreditario & nato hosti suo Anglo arma velut in manus tradunt, ad pristinam Britanniam suam denuo inuadendam.

indeque tum sua, tum reformatorum Hugonotarum arma ulterius proferenda; venientibus præsertim in partem Batauis, qui ad fratribus suis in Christo, eiusdem securæ fidei, auxiliandum, & causam eorum tuendam, magis se putant obligari, quàm Christianissimo Gallorum Regi, cuius illi ob eam quam profitetur & tueretur religionem, iuratissimi sunt hostes.

Denique videbis Gallos suis in conceptibus maiorem re iam agi cœptâ prudentiam ostendere, quàm initio præ se ferebant; ad eò ut effectus & finis longè sint alia, quàm ea prima rei species futura prodebat. Norunt quippe, Deo dante fieri posse, ut ad Regem suum Hispaniense sceptrum deoluatur; imò faciliùs, quàm ad Borbonios deolutum est Gallicanum, cum iam quatuor de stirpe Valesia masculi fratres superessent; etiam faciliùs, quàm FERDINANDVS ad Imperium Romanū peruenit, cum sex MAXIMILIANO Imp. essent filij, quorū etiam quinque satis prouectæ & maturæ ætatis fuere. Quis vnumquam credidisset fore, ut Lusitanicum sceptrum & regnum ad Hispanos deouleretur? Mirabilia sanè sunt opera Domini, & incertissimæ mundi huius reuolutiones & vicissitudines. Vide, quàm arcana & admirabili rerum deuolutione, Austriaca nobilitas Burgundicæ potentia, & deinde Hispanicæ, & omnibus quæ hæc possidet, coronæ annexa & associata fuerit. Cui

vmquam, istuc aliquando fore, in mentem venisset? Vt verò ad Regem nostrum Galliaë sceptrum hereditario iure futuris temporibus aliquando deuoluatur, incassum speramus; cum id numquã futurum sit, quod p̄scis Gallorum legibus à Francici regni gubernaculis mulieres arceantur. At Gallorum Regem ad Hispaniense diadema, tamquam proximum heredem, euehi, factu facillimum est, & fieri potest, cum etiam feminæ apud Hispanos ad regnum ius habeant.

Quod ad Sueciaë & Daniaë Reges attinet; non ea mihi modò videntur esse tempora, vt exerere cornua, vel mouere lacertos audeant, victricibus Imperatoris armis longè lateque terrorem per Germaniam incutientibus. Etenim tanã multis hi sese immiscere possent, vt ne ad propria quidera tuenda ac retinenda, sat virium haberent.

Alij verò Germaniæ Principes ideo res nouas moliri, aut tentare non audebunt, quòd nouis indies Imperatorem victorijs cælitus donari, & nouã ab amicis & clientibus suffulciri potentia vident; vnde ceu frenis ac vinculis quibusdam effrenis eorum impetus coërcetur & retinetur. Et sanè, ita domestico ac defensiuo (vti mihi quidem videtur) bello implicabuntur, vt apud exteros id quærere eos minimè oporteat: & ipsa foris belligerandi haud dubiè prurigo

rigo, illis decrefcet, cùm aliorum, præter opini-
onem, & inexpectata, arma domi experientur.
Ut omnes has minas, volaticarum & inanium
nubecularum, plus minarum, quàm aquæ affe-
rentium, & præter minas & terriculamenta a-
liud non incutientium, adinftar habeam.

Demus verò, omnes hosce Reges ac Princi-
pes, coniunctis viribus, ac focietate armorum
initâ, tripartito exercitu, tribus Hispanici iuris
prouincias locis inuadere. ea fanè Regis noſtri
eſt potentia, vt, ſine vlllo ærarij ſui detrimento,
triplici item exercitu, quorum vnusquifque
quinguenis armatorum conſtet millibus, il-
lorum excipere impetum, & occurrere copijs
poſſet (quemadmodum num. XII. videre eſt.)
quin & alias, præter has, ſuo copias ære con-
ſcribere, quas in aliquam hoſtilium prouincia-
rum poſſet educere. Adeò vt nullam, hominum
more loquendo, vllius arma metuendi occaſio-
nem habeat; quòd ita illius Deus ter maximus
potentiam conſtabilierit, & talem regno ſitum
dederit, nullam vt exterorum Regum eum ti-
mere potentiam vel arma oporteat.

PELAG. Plusquam fatis eſt, hunc mihi ſcu-
pulum abſtulifti, rationumque tuarum fulgor
ſpiſſiores omnes dubitationum mearum nebu-
las diſcuſſit. Sed eſt aliud, quod mirè metor-
quet, & ſolicitum habet; ideoque vt à te mihi hîc
fiat fatis, expectabo. Dicitur inimicus omnes

pagos & domos rurales, ad quos ei patet accessio, igne velle absumere & deuastare, vt hac ratione nullus ab agresti turba ad Regia opida commeatus deferatur, & sic illa præannonariæ rei penuria ad sibi parendum compellantur; eadem quoque ratione copijs nostris militaribus officiat, victumq; omnem præcludendo. Hinc sequetur, vt sese atque agros suos à nostrorum excursionibus tutos, & ab armis immunes reddat, viam verò nobis præcidat, ne quod ei parentium opidorum inuadamus.

BOAVENT. Quantum ad domorum ruralium deflagrationem & vastationem spectat, quid dicam nescio; nisi, quemadmodum Aduocati Hollandici mortem, quæ nullo ei stetit impendio, sexcentis facillè aureorum millibus Rex noster, vtpote sibi cõpendiosissimam, redimere debuisset; ita illum isthanc ædium deflagrationem plus auri millione æquè posse redimere. Id quæ varijs de causis.

Prima. Non alias ex eis, quæ Regio parent imperio, vastare prouincias hostis potest, quàm aliquam Brabatiæ, Geldriæ, Transmosanæ partem, & agros Transsalianæ proximis. Flandria quippe, tum electiuo suo milite, tum erectis hinc inde propugnaculis, haud ægrè se ab hostili tueri poterit incendio.

Secunda. Non pauciores nostri inimicorum pagos, tam hieme quàm æstate, incendio & flam-

flammis tradere possunt. Vniuersa namque Frisia per æstatem aperta est. vna proinde excursionem omnes eiusdem pagos incendio delere possumus. Non modica quoque Geldriæ quam ipse possidet, pars nullo non tempore in nostra est manu, vt & vniuersa Transisalana ditio. Brumali tempore, aquisque congelatis, Mosæ proximum, nec non Betuwensem, agrum igne quin vastemus, nemo nos inhibere potest.

Tertia. Credo equidem, tantum interdum hominum in hominem esse odium, adeoque implacabile & mortale, vt, dummodo inimico male sit, oculum sibi vnum erui paterentur; sed vt adeo quis demens sit, & odio ardeat, vt troque vt orbari lumine gaudeat, quò vno priuetur inimicus, inauditum & inuisum est habitus. E pagis, quos igne delere Bataui valent, decuplo plus tributorum in menses singulos percipiunt. quàm cum ex his, tum è Batauicis, Regis nostri ærario accedat. Et quis, hisce eos proventibus suo pte nutu & libenter carituros credat? etenim è solis pagis Brabanticis, tributi & taxationis nomine, supra decies centena florenorum millia præsentem pecunia annis singulis percipiunt. Et hæc eos cum cineribus & fauilla commuturos, quis credat? adeo insanire solennia, & vsque eò hebetes illos esse minimè opinor.

Vt autem Brabantica, Geldrensis, & alia opida,

pida, hosti propiora, com meatu & rebus necessarijs destituantur, non est quòd timeamus: Flandria namque, Leodicensis, Namurcensis, Iuliacensis, Clivius ager, Westphalia, & Germania nimis quàm abunde illis alimenta sufficere queunt, vt à fame minimè nobis timendum sit. Et sanè, si hanc hostis inire viam inciperet, trans Isalam sibi miles noster, necessitate pressus, violenter com meatum quæreret. nulla enim fami via est inuia.

Quarta. Non eam existimo hosti feritatem & immanitatem fore, vt tam atrociter in innocuos & paruulos sæuire, & Regi pariter, ad eandem necessariò exercendam, occasionem dare cuperet. Hac quippe ratione, æternum & implacabile omnium agricolarum & ruralium, in caput suum, odium arcesseret; quos modò in omnibus rebus necessarijs sibi nimis quàm fauentes & beneuolos experitur.

Et sanè, nì vnica hæc ratio contrà faciendum suaderet, iam dudum omnem pagatim & vicatim indictam ab hoste nostratibus contributionem & censum Rex noster interdixisset, & sub capitis pœna inhibuisset. Sed noluit, & plus quàm barbarum duxit, innocuos & infontes penitus destruere, perdere, omnibusque bonis & facultatibus quòd hostibus hac ratione officiat, dispoliare. Sed, si hostis vel lucernulam accendat, verendum est, ne integras Rex fa-

ces accensurus sit, quas hæctenus, tamquam pater in benignitatem quàm flagella pronior, in filios suos rebelles exerere distulit. Et sanè nihil ei accidere posset optatius, nihil videret libentius, quàm vt primam tragœdiæ huius scenam Bataui agerent, cuius ipse, sine cuiusquam admiratione & reprehensione, at maiori hostium cum damno ac maleficio quàm fortasse existiment, catastrophæ posset agere & epilogum.

PELAG. Bene quidem tu hæc hæctenus; at discere ex te peruelim, vndenam quadraginta illæ militis Regij seditiones ortum habuerint; quæ, quemadmodum non semel à me intellectum, tam diutini ciuilibus belli potissima causa fuere: per quas factum, vt Regi præclarissima, quam vniuersæ prouinciæ subigendæ habuit, occasio sæpiùs è manibus effugerit; atque inimicus tam sui suorumque communiendorum ac tuendorum, quàm potissimæ eorum quæ iam possidet portionis obtinendæ tempus ac modum nactus sit. nostris enim inter se digladiantibus, ac sese mutuo conficientibus, & hosti resistere non valentibus, (quòd vtrimque, tam domi, quàm foris, impeterentur) temporis ipse turbidi oportunitate sibi vtendum ratus, egregiè rem egit. Neque enim, vt verum fatear, possum intelligere, quænam tam frequentium in milite nostro seditionum ac rebellionum fuerit causa; cum tantum Rex annuè argenti bello

H 3 . geren-

gerendo submiserit, vt supra sexaginta armatorum millia eo ali & sustentati haud agrè potuerint. Cùm certum tamen fit, non aliam vt plurimum seditionum esse originē, quàm menstruorum stipendiorum defectum: qui locum in Belgio habere quī potuerit, nequaquam intelligo; cūm pecuniæ si militum in quos expendæ erant, numerum supputemus, non modò non defuerint, sed etiam plusquam sufficientes semper missæ fuerint.

Inimicus, esto non pauciores quàm Rex miles in aciem quotidie educat, tamen notabilem nullam suorum seditionem vidit; cūm tamen tanta pecuniarum ei non sit abundantia, quanta Regi; &, præter menstrua hæc stipendia, plures eum quàm Rex, in opidorum atque arcium suarum restorationem & munitionem impendere pecunias oportuerit: quæ etiam duplo plurisei stat quàm Regi, vti negare non poterit, quisquis arcium & propugnaculorum illius copiam nouit & intuetur. Aded vt, etiam induciarum tempore, annua propugnaculorū & vrbium nobis vicinarum instaurationis supra centum florenorum millia absumperit.

BONAVENT. Factum id à te consultissimè, quòd in vltimum quæstionem hanc locum referuaris: in hac enim pecuniæ & seditionum materia, abditissima & obscurissima quædam mysteria, quæ peraccurata opus habent inter-

pretatione, consistunt. quæ tamen perobscura atque intricata esse videantur, ea tamè quam poterò clarissimè, tibi reuelabo. Constat sanè tantam Regem singulis propè annis in Belgiū auri vim misisse, quanta quinquaginta armatorum millibus stipendiandis nimis quàm sufficeret; & non rarò tantam, vt etiam sexaginta commodè eà ali potuissent. Sed omnis illa vis ne mediæ, & subinde ne tertiæ quidem, oneris, quo exercitum suum Belgicum Rex onerarat, parti ferendæ suffecit. Etenim frequēs illud ordinariorum stipendiorum augmentum; plurimorum illorum qui nec re ipsa milites sunt, nec pro Rege arma gestant sustentatio; sumptuum tolerandorum subsidium, (*aidos de costa* vulgò dicuntur;) incredibilis ministrorum à calamo multitudinis salaria; occultæ impensæ (*gastos secretos* nominant;) emeriti & reformati castrenses Præfecti, quibus sua non aliter & æquè plena, quàm si re ipsa castrensisibus numeribus perfungerentur, stipendia adnumerantur; denique honorifica & regia in variis Regum & Principum exterorum Legatos munificentia, tantum auri absumpsere, vt in hæc plus nummorum in annos singulos infumi oportuerit, quàm in menstrua pugnantium stipendia. Ad eò vt hæc, & his similia, quæ ad bellum propriè non spectant, vim auri maiorem deuorant, quàm quinquagenū millium ex-

ercitus; plusque in hæc, quàm in omnem militem, sit impensum; & si prout res est loqui velimus, mediam eius, quâ Belgica onera indigebant, pecuniæ partem Rex non submiserit.

Nihil hîc dico de incredibile fœnoris onere, quod Regem, quò à mercatoribus pecuniam, si quando eius, quam in menses singulos bello alendo necessariam submittere solebat, numerationem ad aliquot menses differre cogebatur (quod certè satis fuit frequens) mutuo acciperet, subire oportebat. Vnde fiebat, vt multa Regiæ pecuniæ millia, in fœnerariam hanc voraginem coniecta, deperirent, sine vllò alterius commodo, quàm solius mutuo dantis mercatoris, qui mirè suam inde rem adaugebat.

Satis hinc te videre existimo. ecquid in causa fuerit, vt omnibus hisce oneribus ferendis submissa à Rege pecunia impar fuerit; cur item ex ea militi exactè satisfieri non potuerit, penè omni pecuniâ in ea quæ priùs dixi impendia infumptâ. Vides præterea, ideo quinquagenis aut sexagenis militum millibus nullatenus ad plenum stipendia annumerari potuisse, quòd pecunia omnis alijs oneribus, quæ promissis stipendijs inferiora non erant, ferendis obnoxia fuerit. Vt, tametsi quàm æquissima illius facta fuisset partitio ac distributio, militi ne quidem mēsis vnus (cùm duorum, etiam trium ac quatuor subinde, mensium stipendia ei debe-

rentur) potuisset persolui. Hęc ergo seditionum fuit causa, quòd pauculo argento militibus multis accuratè & plenè satisfieri non posset. Quę incommoda vt euitentur, varia tibi, præfertim num. III. IV. VI. VII. IX. remedia proposui, quę tibi ad plenum huius rei intellectum vsui esse poterunt.

Quòd autem nullas, aut sanè perpaucas, militum seditiones hosti habuerit, quòd additū menstruè stipendium suis semper exactè adnumerare studuerit, non est quòd mireris. Perinde enim hęc se res habet, atque in splendidi cuiusdam Principis, & alterius ciuis honesti quidem, sed non vsque ad eò locupletis, familia fieri videmus. In illa enim velut de ingenti & nō numerato auri aceruo, in hac de prænumerato marsupio fit impensa. Vix nouit Princeps, quid sit impensę rationē reddere: at ciuis ille, iam tum sub anni principium, subduxit & statuit, non solum quid menstruè, verum etiam hebdomadatim, expendere velit & valeat, tenues suos proventus & lucellū identidem præ oculis habens, ne illos quotidiana excedat impensa. Tenuitas, parcę erogationis, & prouidę distributionis, est mater; at liberalis donationis, & inconsideratę impensę, abundantia. Inopia per se est parca, & sapientię mater necessitas; copia econtrà munifica & larga est, atque ingens opum vis modum & moderationem ne-

scit, inque effusione cæcutit magis, quàm videat. Oculos adaperit inopia, excæcat affluentia. Parit timorem ac diffidentiam indigentia; opes audaciam, securitatem, inconsiderantiam, imprudentiam, & sæpè noxiam fiduciam.

His adiungas oportet, ipsi stipendiorum erogationi Batauos semper & interfuisse & præfuisse; cùm Regiæ pecuniæ procul ab Hispania sint erogatæ, & per tot picatas, atque plurimorum indigas manus pertransferint, vt, si hanc tangere chordam vellem, vix finem nostrum inueniret colloquium.

Huc accedit præterea, propter aquarum, quæ nobis desunt, hosti verò mirè commodæ sunt, oportunitatem, factas in auehendis aduehendisque militibus, armis, annona, alijsque ad urbium obsidia, liberationem, locorum & castrorum mutationem necessarijs rebus, impensas, ei sæpè duabus tertijs minoris steterisse, quàm Regi huiusmodi impensæ steterint, aut stare possint. Nam quinquaginta tonnarum nauis (singulis tonnis quater mille quingentas libras assignando) plus vehit, quàm trecenti currus vel carrucæ castrenses: & huiusmodi nauis nauulum nouenos in diem florenos non excedit, cùm quotidiana trium curruum aut carrorum impensa plusquam nouenis constituta sit.

Ad inuenit in super hostis nouam quamdam menstruæ stipendiorum impensæ minuendæ ratio

rationem, dum vnique mensi quadraginta attribuit dies. hinc quatuor mensibus illius annus quoad stipendiorum impensas nostro minor est. quare tametsi parem Regi militum numerum & copias aleret, tres tertiæ pecuniæ partes apud eum in illorum stipendia sufficerent, cum ad hæc quatuor Rex opus haberet. Ut interim de dicta aquarum oportunitate taceam: quia caret Rex, hinc necessariæ illius impensæ, quas euitare nequit, ob aquæ defectum mirum in modum increscant oportet.

Notandum præter hæc, vniuersam tam numerosorum exercituum, procul Hispania militantium, impèsarum molem, tot annis, suis Regem nostrum solum humeris sustinere debuisse; Batauorum econtra oneri varios Europæ Reges, Principes ac Respublicas. militem & aurum eis submittendo, humeros subiecisse, & in laboris velut partem venisse. Atque hæc diuturni huiusce belli potissima est causa. Scias namque oportet, non aduersus solos Batauos, sed omnes penè orbis Christiani Reges, quin & Principes Protestantes, sub nomine Batauico, sexaginta propè annis, Regem nostrum bellum gessisse. Hæc ut ita se habeant, suos tamen ille, prout quidem mihi rerum ignaro & inexperto apparet, haud difficulter inimicos subiget, & præualebit; si viginti illos, quos antè tibi per modum consulenti deprompsi articulos, opere

re ipso exequi velit. Atque hæc ferè sunt, quæ tibi de Belgicis rebus possum referre, & quæ quinquagenario armorum per Belgium vsu & experientia edidici. quæ sanè tecum minimè communicassem, nisi arcta tua mecum necessitudo, cui denegare nihil possum, hæc inuito expressisset, & suo iure quodammodo à me poposcisset.

PELAG. Quam tute mihi hodie ostendisti benevolentiam & amorem, nullo tibi possum auro, nullis opibus, rependere; quas etiam te nec velle, nec opus habere, mihi exploratum est. Nihilominus plus tibi debere me fateor, quàm aut lingua hæc eloqui, aut cor valeat comprehendere: simul quoque ita cunctis dubiis ac postulatis meis à te esse factum satis, nihil vt vltra expetam vel optem. Vtinam verò, quorum aliquid ad hæc efficienda valet auctoritas, eorum executioni studeant & incumbant, & eam quâ pollent, prudentiam, auctoritatem, ac potestatem ostendant; præsertim cum totius reipubl. salus & incolumitas, tot millium animarum ab interitu vindicatio, vniuersæ denique Hispanicæ monarchiæ quies id exigant & quodammodo deposcant. Eâdem tamen operâ nosse è te velim, quid ad eas, quæ Vallis Tellinæ & Palatinatus occasione, totâ Europâ sparsæ sunt, calumnias possit inculpate responderi? Multa enim hac super re scribuntur,

buntur, plura sparguntur, & vbiuis à quolibet iactantur; Rexque noster passim omnium fit fabula & prouerbum, vti & iusta illius arma in agrum Iuliacensem aliosque vicinos illata. Plenis faucibus, mutis verum armatis & dentatis calamis, summam illius in prouincias illas iniuriam passim clamitant, & ad rauim vsque inculcant.

BONAVENT. Non possum non satis hominum impudentiam obstupescere. Verum, quod duabus mulieribus litigantibus vsu venit, vt scilicet ea quæ vitæ inquinatissimæ & infamissima est, prius alteri litem moueat, quod & suam infamiam ac propudium tegat, & vicinæ iustitiam verbo aliquo probroso subuertat, causæ iniquæ æquitatem, & æquæ iniquitatem affricare conata; idem hac in controuersia locum habere mihi verosimile fit.

Etenim Vallis Tellinæ Catholici, cùm se, præter fas & æquum, & secus ac mutuo promissum & additū erat, oppressos, vexatos, facultatibus suis exutos, patrio solo exactos, & immanius, quàm in Turcica seruitute ab hæreticis haberi, neq; vllam meliorū spem alicunde affulgere cernerent; omni vicinorum & amicorum suorum ope destituti, & iam ad extrema redacti, missi ad Regem nostrum, velut veræ fidei protectorem & tutorem, legatione, illius opem efflagitarunt, vt nimirum suis ipse armis causæ
ipforum

ipforum æquitatem tueretur, ac quam omnibus notiffimam à Grifonibus hæreticis paterentur iniuriam ac violentiam, à ceruicibus ipforum depelleret. Nec frustra petiere. etenim Mediolanensis Gubernator, Regiis Catholicorum æquitatem armis vindicandam ratus, iis mox opem tulit, fuis eos facultatibus & Ecclesiasticos beneficiis ac templis reftituit, extorres reuocauit, ipfos iniquos proſcriptores & oppreffores ſolum vertere compulit. Grifones, tamquam intolerabilem ab Hispano iniuriam paſſi, de ea mox ſuos per Legatos apud Francorum Regem expoſtularunt. Verum, poſt varias vitro citroque miſſas legationes, diuerſa poſtulatæ & reſutata; ita tandem inter vtrumque Regem conuenit, vt quæ Hispanus occupat opida, Romano Pontifici, quaſi neutri parti ad dicto, ſeruanda traderentur, quoadulque cauſæ æquitas exactius diſcuteretur, & parti alterutri adiudicaretur. Dictum, factum. Rex itaque noſter, præſidiis & copiis ſuis è Valle euocatis, munitiora opida & arces Pontificis poſteſtati tradidit; qui, velut ſequeſter & arbiter, ſuis ea præſidiis inſedit & protexit.

Verum, non multò, miſſis trans Alpes copiis, Gallus Tellinam Vallem inuadit, Pontificiis que pulſis præſidiis, cuncta eiufdem propugnacula occupat. Nihil tale ſuſpicatus Hispanus, at ſincerè procedens, de apertiffima hac apud Summa

miſſum Pontificem iniuria per Legatos eſt con-
queſtus. at, cum ſe & tempus terere, & fruſtra
apud eum verbis agere videt, armis vtendum
ratus, ea in Gallos dictæ Vallis iam poſſeſſores,
quò ſuæ æquitatem cauſæ tueretur, & quam
priùs Catholicis tulerat opem, afferre pergeret,
conuertit. Atque hæc pura & ipſiſſima rei ve-
ritas.

Non eſt verò meum, hîc diſquirere, vter Re-
gum potiore iure nitatur: tantum quippe in
ſcholis Iuris prudentiæ non hauſi; vtpote qui
iam inde ab adoleſcentia inter arma, non li-
bros, vixi. At ferream rabularum quorundam
miror frontem, qui tum linguâ, tum calamo,
in Regem noſtrum identidem tam malignè
debaſchantur. Licuitne Angliæ Regi, Batauos,
apertiſſimos rebelles, veræque fidei deſertores,
aduerſus Regem noſtrum, legitimum ac natu-
ralem ſuum Principè inſurgentes, auro & mili-
te, ſine vlla iniuſtitia nota ſuffulcire & iuuare?
Idemne licuit Gallo, ſicuti non paucis editis
libris Galli ei licuiſſe oſtendere geſtiunt? Cur
Regi noſtro non liceat, Catholicos oppreſſos,
proculcatos, præter fas & promiſſa eiectos, ex-
torres, bonis exutos, armis ſuis protegere, cum
illius hi opem priùs poſtulafſent? aut hæretici
Bataui, Chriſtianorum Principum, vt aduerſus
legitimum Regem ſuum bella ſuſcipiant, auxi-
lio & ſubſidio digniores ſunt, quàm priſci Val-
lis

lis Tellinæ Catholici auxilianibus Catholicorum copiis, quibus se aduersum iniquos sui oppressores Grifones hæreticos tueantur? Si duobus his Regibus citra culpam licuit, suis Batauos rebelles & hæreticos armis propugnare, & aduersus legitimum naturalemque Principem suum pecunia & copiis submissis fouere; quid ni Regi nostro liceat ac licuerit, suis Valtellianos Catholicos, oppressos & sub onere Grifonico fatifcentes, defendere?

Vtra pars iustius arma induerit, aut æquitatem pro se habeat, non dico; at non intelligere me, quomodo duo illi Reges in causa iniqua ab omnibus passim infontes censeantur, noster vero in bona iniquitatis insimuletur. An non Rex noster occupata armis opida, Pontificiæ potestati tradidit? quid vltra requirant? Ergone Gallo, qui in arbitrium & neutralitatem hanc consensit, præter omnium expectationem licuit Tellinam Vallem armis opprimere, Pontificis præsidiarios exigere, omniumque sibi locorum dominium arrogare? Quis igitur Regem nostrum arguat, quod Gallis istic sese opposuerit, ac priorem suam adire possessionem, quam antè quàm Papæ arbitrio lis & controuersia committeretur, habebat, tentarit; præsertim quòd iam & sequestratio disturbata, sequestratque loco, de quo controuertebatur, vi cedere compulsus esset?

Gallum

Gallum hîc neutiquam damno vel culpo; at non video, quomodo prudēs & cordatus quispiam, hisce in armis hunc vt insontem, Hispanum verò fontem habeat. Hoc ipse in animum vt inducam, induci prorsus nequeo; nec vt vllus sapiens Gallus in suum, sine fuco & sincerè inducat, vllatenus mihi possum persuadere.

De Palatinatu nihilo minùs miror. Bohemiæ Rex coronatus erat FERDINANDVS: subditorum illius nonnulli, tam Caluinistæ quàm Hussitæ, aduersus eum insurgunt. Ergo Palatinum Comitem euocant, qui, omnibus quibus poterat, hæreticorum, Turcarum, perduellium, armis suffultus, præter fas & æquum, contra fidelitatis iusiurandum, quam Cæsari, in quantum Elector Imperialis, debebat, contra omnia tum humana, tum diuina iura, Bohemicam FERDINANDI coronam sibi arrogat; Gaboris Bethlini subsidiis, Hungariâ illum deturbat; hæreticorum armis, Silesiâ, Morauîâ, & potissimâ Austriæ parte exiit: vt, vnâ demptâ Viennâ, & aliis pauculis opidis, omnibus se prouinciis suis ac regnis dispoliatû Imperator videret. Hac in necessitate constitutus, primò Dei, dein sororij sui Hispanorum Regis, & exinde nepotis, qui modò Hispanici regni gubernacula tenet, opem efflagitat; qui, per BVCCVOYÆ Comitem, aduersus infinitam hostium manum, & varios exercitus, perexiguo militum numero, aliquot eum annis,

I

magis

magis diuinâ quàm armorum potentiâ, protexit.

Hanc Cæsaris iniuriam, nec non scelestissimam hæreticorum impietatem & audaciam BAVARIÆ DVX cùm videret, iustitiæ zelo actus, quibusdâ Germaniæ proceribus Ecclesiasticis in oneris partem venientibus, armis eam sibi vindicandam censuit. BUCQVOYO itaque se iungit; vnde concordibus animis & armis ambo ante Pragam, hostes proterunt. Quo in prælio, magis diuinam, quàm humanam, dextram licet agnoscere. Etenim hostē, positus in colle castris inaccessum, tormentis bellicis vndiquaque circumvallatum Pragam à tergo velut inexpugnabile propugnaculum habentem, aduersariotum equestrium, tum pedestrium copiarum numero multò superantem, recentem, rebus omnibus instructissimum; Bauarici & Bucquoyani superioribus viarum incommòdis licet fractis exhausti, necessariis destituti, loco castrorū decliu & iniquo præpediti (quos proinde velut in clium obnixos ascendere oportuit, vt hostem ferirent) inuadere non dubitarūt. Attamē ille castris exiit, funditur, ac fugatur: Praga, in qua supra quinquaginta bellatorum erant millia, expugnatur: simul & Bohemia vniuersa in Cæsaris potestatem concedit; quam & mox securæ Silesia, Morauia, Hungaria, & reliqua per Austriam opida: denique Palatinatus ipse,

partim

partim Regiis, partim Bauaricis, armis Exregi Palatino eripitur.

Quis Regem in his omnibus meritò culpet? Palatinus Comes, Imperatoris cliens & subditus, contra legitimum Principem suum arma induit, & regno illum priuat; obloquitur nemo, aculeatis eum scriptis oppugnat nemo. Præter hæc, Gaborem & Turcas concitat, vt Cæsarem impugnēt; ecce tacent omnes. Vniuersos Cæsaris fautores & præsidarios tum per se, tum per suos, Silesiâ, Hungariâ, Morauîâ, & potissimâ Austriæ parte expellit; nemo verbum, nulli in chartam inuolant calami Imperatorem propugnaturi; nullus Palatinum damnat & sugillat. Vindex Deus inuasorem eiicit proprio, spurium Bohemorum Regem solio deturbat, Imperatorem in propria restituit; suas Rex noster hunc in vsum ei copias, tam ad proprium patrimonium recuperandum, quàm ad dignas de alieni peculij inuasore Palatino pœnas sumendas, commodat; confestim omnes Regem carpunt, eiusque factum vellicant, quòd, ad Imperatoris petitionem, SPINOLAM ad Palatini ditiones occupandas cum copiis miserit. Qua in expeditione tot propè rursus videbimus prodigia, quot gesta & expeditiones. Videas namque

Primò, vt perexiguam militum manum aduersum varios & validissimos inimicorum

exercitus in domestico solo agentes, SPINOLA educat.

Secundò, vt Brunsvico-halberstadiensis, Marchio Durlachius, & spurio-Mansfeldius, triplicem simul constituentes exercitum, aduersus GONSALVVM DE CORDVBA, & TILLIVM, paucissimis instructos, in aciem prodeant: tanta tamen potentia mole sua fatiscens, succumbat, Palatinatus totus ad Regem transeat, & quamuis multitudine nostros duplo penè superarent, tertio tamen profligentur, non tam hominibus, quàm Deo pro Imperatoriis depugnante. Et, ecce, ad nauſeam vsque, rabulæ omnes hic ogganniunt, scriptisq; virulentis Regem nostrum calumniantur. Miror, eos & in Deum calumniam non stringere, eumque non culpate aut calumniis proſcindere; qui vt euentissimè patuit, Imperatoris causam tuendam suscepit, hostium insolentiam deiecit.

Quis ergo Christianus approbet, aut ferat, Palatinum, numquam ab Imperatore vel in minimo violatum, aduersus eum insurgere ac rebellare; Turcas, & Turcis deteriores Bethlium, in eum concitare; omnium ferè Protestantium Principum arma euocare; sibi met ipsi manu armatâ coronam Bohemicam, quam Cæsari præter fas & sacrilegè detraxerat, imponere? Huic nemo oclamat, omnia ex æquitate & Dei ita disponentis voluntate fieri censentur.

At statim vt auunculo suo Rex noster, in causa iustissima, & qua æquiores nulla vidit ætas, auxiliarias mittit copias; varij hinc inde per Europam volitant libelli, quasi is rem iniquissimam tueretur. Hoc vt feram, à me ipse nequeo impetrare.

Galliæ & Britanniæ Regibus fas erit, Batauos rebelles Regis nostri subditos, totis viribus propugnare, & hunc omnimodis impedire, suo ne patrimonio pacificè fruatur; Hispano auunculum iuuare, quò subditum suum, rebellantē, & imperij arrogati reum, Bohemiã aliisque prouinciis iniquè inuasis expellat, & eum pro meritis in proprio castiget, minimè licebit. Quonam ex Euangelio huiusmodi Christianus calamus lac sugat? ecqui doctrinam hanc Patres tradidere?

Ludouicus XI. Galliæ Rex Caroli Audacis filiam à morte patris, Burgundiæ Ducatu, & non modica aliarum prouinciarum, quas pater eius Carolus moriens possederat, parte spoliat, easq; sibi, vt & alia non pauca dominia legi Salicæ non obnoxia, quorum proinde à feminis adiri hereditas potest, quæque ad Serenissimam Infantē ISABELLAM (cuius mater trium Regum fratrum fuit soror, & ex Regia Valefiorum stirpe sola iam superest) æquissimo iure pertinent, vendicat; & nemo iniquam hanc eius inuasionem carpit. Gallis, nullo præuio bello, licebit

Metim, Virdunum, Tullum ab Imperio præscindere, & etiamnum possidere: adhæc Cameracum occupare, Ducem Alenfonium magnis cum copiis in Belgium mittere, quò in prouincijs Belgicarum Principem inauguretur; hinc & nemo rem hanc damnat, sed vt bonum factum interpretantur, tamquam si diuino illa nutu & beneplacito fieret. Hispaniarum Rex auunculo aduersus rebelles auxilio venit, & ad eos qui impio & sacrilego terras & prouincias Imperatorias ausu inuaserant, hisque eum pepulerant, suo in peculio (vti promeriti erant) castigandos cooperatur; & nulla typographica præla satis sunt, ad probrosos in Regem nostrum confictos libellos cudendos. Palatinatum, Cæsaris in obsequium, & rebellantis subditi castigationem, occupat; & satis Europa charitæ non habet, ad infamia in eum scripta & satyras per orbem euulgandas. at cum sibi Palatinus regna & prouincias alienas, sui que Imperatoris, nullâ præuiâ æquitate vindicat; nulli sese Reges in causa Imperatoris mouent, calami quiescunt, arma velut situ & rubigine obsita delitescunt. Quis hæc intelligat, quis comprehendat?

De Iuliaco quid dicam? Imperator armis fraternis eam occupat, illam ei cessurus, cui Iudices controuersie dirimendæ propositi adiudicabunt. Hollandi, Francorum armis, eam obsidio premunt,

premunt, intercipiunt, & diu possident; obloquitur nemo, imò Christianum & pium opus censetur. Hispaniarum Rex Duci Neoburgico, legitimo Iuliacensis & Cliuensis Ducatum, Montium, aliarumque inde dependentium terrarum heredi, cuius mater, vnica superioris horum dominiorum Ducis, (huius mater FERDINANDI I. Cæsaris erat filia) proles in viuis superest, fert suppetias; omnis charta volitat, calami omnes viuere incipiunt.

Bataui per speciem Brandeburgicum iuuant, varias ciuitates occupant, Embricam & Resam præfidiis suis detinent & premunt; nemo mussitat. Rex verò, petente Neoburgico Duce, opidorum præfidia adauget; ferè orbis totius arma incalescunt, nemo non se ad scribendum accingit. Quis capiat hæc? Si Bataui Iuliacum retinuissent, & sua in ea præfidia firmassent; omnes se domi continerent. Regi verò nostro, in Ducis illius qui legitimus eius est Princeps, gratiam & vsum, sua ibidem præfidia locanti, anathema nemo non pronuntiat, ac diris caput eius deuouet; imò, si possent, lapidibus eum vniuersi impeterent. vniuersa enim illius verba & facta, quantumcumque iusta, blasphema censerentur, ac proinde digna quæ lapidum imbre luant. Neminem calumnior aut culpo, nec quis æquitate causæ nitatur, meum est definire; sed hæcce status axiomata & vulgò receptas doctrinas in-

telligere me non posse, palàm pronuntio, nec sacris ea Litteris deprompta videri. Ea qui vsurpant & probant, vndenam mutuati sint & hauserint, secum ipsi dispiciant. Hispaniense ingenium meum vt cumque stupidum, profunditatem hanc nequit penetrare, nec ad hanc altitudinem euolare. Quem mihi militi, & in armis nato & adulto stuporem ignoscas oportet. Itaque finem hîc facio, meque reprimo: dies enim in vesperam declinat, cuius mediam propè partem huic colloquio impendimus.

PELAG. Vterius porò molestus tibi esse nolo, summas potius ex animo gratias ago; simulque boni omnis datorem Deum rogo, huius vt tibi laboris mercedem rependat, & doctrinæ ac consiliorum tuorum amplectendorum desiderium animis illorum inspiret, qui totius reipublicæ bonum, diuini nominis gloriam, regni huius prosperitatem, consilio & opere promouere possunt. Itaque me æternum obsequio tuo deuotum habe.

APOCALYPSIS
BATAVICA.

Beneuole Lector.

VERIDICO Belgico Batauicam maritare placuit Apocalypsin, ut sibi per omnia pares. quod tibi coniugium, spero, minimè displicebit. In tui ergo gratiam iunxi, ut & meliùs vnum alteri componas, & commodiùs per viam tecum feras; ut, quod tum hæc, tum temporis longitudo adfert tedium, in curru æquè ac naui isthæc legendo leues, & cum duobus hisce prudentibus viris subinde colloquendo otium fallas, animumque oblectes.

APOCALYPSIS BATAVICA.

INSUPERABILIS nostra potentia per vniuersum terrarum orbem iam innotuit: generosa nostra audacia & animositas per omnes eiusdem angulos sese diffudit. Sua Romani eousque arma non produxerunt. quousque nos nostra. Orbem, quàm patet, sæpissimè enauigauimus; nullum vt suis sol angulum

gulum radijs perlustret; quem nostra non lustrarint, non viderint arma.

Orientalis Indiæ prouinciâs omnes percurrimus, varijs illius in insulis arces & propugnacula nostra magna cum industria condidimus; vt iam non modicam maximarum insularum, in quibus Indorum potentia potissimum sita est, partem nostræ potestati asseruerimus.

Hinc factum, vt ferè omnes orbis terrarum Reges ac Principes opem nostram efflagitent, vt, quemadmodum olim Romani rerum domini, armatas illis leges præscribere & imponere, in nostra sit manu.

Gallia plus quàm semel potentie nostræ suppetias petijt, & felicem earum successum, in expeditione contra Soubisium suscepta sensit. Ipsi quoque Reformati Rupellani & Montalbanenses, non abhinc multis annis, aduersus Regem suum dum insurgunt, ope nostra suffulti, edomari non potuere. Testari vt possit Gallia, illuc suam inclinare prosperitatem, vbi nostra sunt arma; & illi victoriam parti accedere, cui nobis pro temporis oportunitate cum armis nostris lubet accedere.

Anglorum Rex in Regia sua aduersum Hispanos expeditione arma & naues nostras expetijt; quibus si careret, nullam sibi de Hispana potentia victoriam auderet polliceri.

Daniæ item Rex, generalis Inferioris Saxoniæ

niæ districtus copiarum imperator denominatus, sæpissimè nostra requisivit subsidia; in his namque omnem spem suam reponebat: vnde etiam hæc illi magna cum fide submisimus.

Brandeburgicus Marchio iam dudum à Neoburgico Hispanis armis suffulto, fortunata nostra arma impedimento nî fuissent, debellatus, & toto Iuliacensi, Cliuio & Montenfi dominio eiectus esset.

Comes Palatinus suafu, consilio & auspicijs nostris Bohemicam sibi coronam imposuit; & eandem etiamnum haberet, quin & Imperatoriam pacificè iam possideret, si modò Bohemi ante Pragam nostra sequi consilia, & animositatem imitari bellicam voluissent.

Gades, Hispaniæ fauces & introitum, per quem olim Mauri in eam penetrarunt, & plus septingentis annis possederunt, nostris Comes Estlesiæ auspicijs inuasit & expugnauit; Anglorumque etiamnum in potestate forent, si ibidem is, (vt consulebamus) arce erectâ se communeire voluisset.

Potens Venetorum Respublica, nostra, dum aduersus Pontificè Paulum V. ac deinde FERDINANDVM, modò Imperatorem, bellum gereret, subsidia exposcere sibi probro non duxit.

Sabaudia Dux, heros ille indefatigabilis, nostrorum opearum, cum varijs Hispanorum exercitibus, quibus S. Germani Marchio,
&

& Ferie Dux cum potestate præerant, feliciter
 confligit, & superior euasit. Iam dudum is Ge-
 nuam, vti & Mediolanum, & Neapolitanum
 ac Siciliae regna inuasisset, si nostrorum ducto-
 rum consilijs Galli acquiescere, & hebdomade
 quæ Paschalia præcurrit festa, montes pe-
 netrare voluissent. Genua quippe nullo com-
 meatu, & paucis ad defensionem necessarijs re-
 bustunc erat instructa. Certum verò est, ab illa
 vniuersæ imperium Italiae, tamquam ab ancora
 nauim, ab arce & propugnaculis urbem, à duce
 suo exercitum, tunc pependisse. Etenim Me-
 diolanum præsidarios paucissimos habebat,
 Siciliam & Neapolitanum regnum qui defen-
 derent, aliò concesserant. vt à sola Genua, Ita-
 lia vniuersa, velut à filo penderet.

Moscus cum Polonia Rege bello decertans,
 copijs nostris adscribat oportet, quòd victor
 euaserit, & sua conseruarit.

Sueciae Rex, nostris & armis & ductu for-
 tunatissimè cum Polonis certauit, ac Rigam lo-
 caque ei vicina illis ademit.

Gabor Bethlinus animosam & generosam
 suam aduersus Imperatorem FERDINANDVM
 initam expeditionem, nostro suasu ac milite,
 felicem ad exitum conduxit.

Magnus Turcarum Dominus nostras, ad ini-
 micorum suorum incurfiones coërcendas, et-
 iam naues expetiuit.

Potens & longè diffitus Perfarum Rex, in Armuzia sibi vindicanda, nostros in belli societatem adsciuit.

Brasilij vni nostræ potentiæ attribuant, quòd, Hispanicæ seruitutis excusso iugo, pristinæ libertati se, præter omnium expectationem & opinionem, viderint restitutos.

Americanis, Perüanis, Mexicanis, nostris ipsi classibus sæpè timorem incussimus.

Magnus Mogoris Monarcha nostram ambiuit amicitiam & fœdus. ambiuit & potentissimus Sinarum Rex, & Iaponiorum dynarcha, nec non vniuersi omnium Orientalis Indiæ prouinciarum & insularum Reguli.

Maris porro imperium penes nos esse, in confesso est, & notius quàm vt opus sit dicere. Nullas quippe quis ab hominum memoria, omni retro ætate, audiat, vel in omnibus omnium gentium historijs legat, generosiores, audaciores, simul & feliciores expeditiones, quàm nostrates paucis abhinc annis susceperere; vt qui soli plus viarum terra marique confecimus, quàm omnes aliorum regnorum nautæ.

Adhæc, plus quinque & quinquaginta annis terra marique, toto penè terrarū orbe, aduersus Regum omnium potentissimum iuxtà ac maximum, bello certauimus. Vicinus multa, amissimus nihil; non modicam terræ partem, tam hisce in prouincijs, quàm in India, ei ademimus, quam

quam etiamnum in potestate nostra habemus. classes eius plus quam semel aut disturbauimus, aut intercepimus. vrbes & prouincias illius expugnauimus. exercitus varios fudimus, eumque ad inducias, & ab armis cessationem à nobis exposcendam compulimus; quas, Belgicarum prouinciarum vastationem & desolationem solum miserati, Regum Galliae & Britanniae interuentione & iussu, ei denegare non potuimus.

Quamquam fateri me oportet, non eam nostram fuisse potentiam, vt ea sola tam potenti validoque Regi, tot per annos resistere potuisset. hac enim de causa, vicinorum Regum, Protestantium Imperij Principum, & Serenissimae Venetorum Reipubl. auxilia implorauimus; vt vnitis iunctisque viribus, atque vnanimi conatu, communi Europae totius hosti nos opponeremus, eiusque potentiam & vires ita accideremus, vt is ad Galliam, Britanniam, Germaniam, & Venetos impetendos impotens fieret, & sua continere arma domi cogeretur. Nec multo ad hoc apud exteros opus fuit conatu aut molimine, cum Hispana potentia in omnium Regum ac Monarcharum oculis fudes sit & cordolium.

Et haec omnia fortunatissimis ductorum nostrorum, Auriacorum Principum, Gulielmi & Mauritij Nassouiorum, iuratissimorum Hispanicae, nec non Austriae domus potentiae hostium, auspicijs ductuque gessimus; idque, vt

in

in naturalem & innatam homini, libertatem nos vindicaremus, & ab Hispanico dominatu & Inquisitione liberi viueremus.

Sed potissima armorum induendorum causa, fuit religionis nostræ propugnatio. in ea quippe cupimus esse liberi, & talem deligere, qualem cuique nostrum & voluntatis instinctus & internus Domini spiritus præ alia amplectendam suaderet; & unicuique libertatem dari, eam fidem & religionem assumendi, quæ ei ad salutem consequendam optima videretur, neminem ad certam & determinatam aliquam deligendam compellendo. In quo, tum naturam, tum Deum ipsum sumus imitati, qui liberum nobis dedit arbitrium atque optionem, ignemque & aquam simul apposuit, vt ad alterutrum. prout liberet, manum extendamus, nulla verò voluntati vis inferatur.

Et licet in eadem, qua Hispani, fide, iam inde à multis sæculis, continuâ patrum successione, nati essemus; & per aliquot annorum centurias, in eadem quoque, sponte, non repugnanter, nec inuiti, vixissemus; innatæ tamen hominibus libertati videbatur aduersari, à quoquam nos compelli, in eadem vt perseueraremus, viueremus & moreremur: cum fidei & assumptionem & conseruationem homini liberam & à nullo dependentem fecerit Deus, hæcque ipsa eiusdem sit donum. ad quam proinde neminem par

par sit cogi, sed vnicuique liberum relinqui, vt in cuius libuerit, illius verba iuret.

Vt igitur libertatem nostram, hominibus diuinitus datam, conseruarem, aduersus omnium orbe toto Regum potentissimum, insigni cum audacia, armis nobis agendum putauimus; causæ nostræ æquitate freti, dum nimirum innatam nobis & à Deo datam libertatem propugnauimus.

Atque ideo anno MDLXXVII. Ianuarij die XXI. Harlemiensibus solenni iuramento promissimus, vt, quotquot tum è secularibus, tum Ecclesiasticis in Romanæ religionis exercitio permanere vellent; nullum in eo à quopiam impedimentum paterentur. Artic. namque I. pactorum sic dicitur: *Quantum ad caput religionis; promittimus fore, vt Romanae religionis exercitium Harlemij, tam inter seculares, quàm Ecclesiasticos & Religiosos, tam viros quàm feminas, qui eandem exercere volent, futurum sit liberum & sine villo impedimento, turbatione & iniuria exercendum.* Hæc nostra sunt verba. In quibus mox sequitur: *Quisquis verò Romana huic religioni iniuriam, turbulam, aut impedimentum aliquod attulerit, grauisimas tamquam publica quietis perturbator, sine vlla conuientia vel indulgentia, pœnas dabit.*

Eodem anno, XXII. Martij mensis, id ipsum Goefanis & Sutbeuerlandijs, iureiurando art. I. promissimus.

Idem in quinto conuentionis cum Ultraie-
ctinis anno MDLXXIX. initæ articulo expres-
sum legere est. Artic. verò 13. sic: *Vnicuique in
sua religione liberum erit exercitium; ac eiusdem
causa, nullus aliquod à quoquam grauamen, malefi-
cium, aut vexationem patietur.*

Quin etiam apertiori Amsterodamensibus,
anno MDLXXVIII. 8. Februarij die, promisso
cauimus, dum artic. 1. dicimus: *In Amstero-
damensi ciuitate, & omnibus eius territorij terminis
ac dominio, nulla præterquam antiqua Romana præ-
dicabitur, docebitur, exercebitur religio.*

In conuentione autem Grauiensi anno
MDCII peracta, sic art. 1. polliciti sumus: *Om-
nes Religiosi, tam viri quam femina, nullo excepto,
item omnes Catholici ciues & inquilini, in Catholi-
ca religionis exercitio pacificè agere & manere per-
mittentur.*

Hæc autem fecimus, vt vnicuique plenam in
fide assumenda libertatem faceremus. quam
quam me fateri necesse sit, his nos promissis,
esto iureiurando firmatis, minimè stetisse; ve-
rùm, non tam deliberata nostrâ voluntate,
quam seditiosorum & perduellium quorum-
dam instinctu & suafu. Putem autem, si addi-
ctam Catholicis fidem seruassemus, futurum
fuisse, vt iam penè omnibus hostibus nostris su-
periores essemus. Sed vt in multorum capitum
ac senatorum concilio fieri videmus, vt sæpè

vnus alterius sententiæ aut opiniononi acquiescere recuset; & quemadmodum nauis medios inter maris fluctus constituta, non rarò, gubernatore etiam reluctante & inuito, vndarum & ventorum vi ad littus hostile eijcitur; ita & in Republica, quæ diuerforum capitum & opinionū colluue constat, & in qua sæpè magis ex aliqua necessitate, ac vi exterius admota, & coacta inconsiderantia, quàm maturis, deliberatis ac præmeditatis consilijs homines aguntur, vsu venire constat.

Quod quâuis homini, qui futura & euentura vsquequaq; ad plenum præuidere nequit, vt etiam addicta & promissa sua non rarò immutare cogatur, ignoscendum sit; attamen citra extremam & summam id necessitatem fieri non debet. quæ vbi premit & vrget, priùs alteri promissa ad aliquod erunt tempus seponeda, cùm videlicet ea, sine notabili reip. incommodo & damno præstari non poterunt. Atque hoc in casu, eorum violationem & infractionem vir prudens ignoscat oportet, cùm maior vis ijs & potentia præualeat.

Vnde etiam contingit, vt, dum maius & inexpectatū de foris bonum nobis aduenit, priora minoris boni promissa, illius causâ violemus. Etenim si maius illud præuidissemus, minus non promissemus; præsertim cùm vi armorum quædam spondere & iurare compellimur,

quæ postea, è casibus & euentis quibusdam in-
 expectatis, notamus vniuerso & cõmuni reip.
 bono repugnare. Cumque maius bonum mi-
 nori prævalere debeat, & inexpectatum nos
 damnum vigeat; fas & æquum videatur. prio-
 res sponfiones, publicè causa boni, in quid me-
 lius commutare.

Hæc vt ita se habeant, negare tamen non
 possum, maiorem nos Catholicis Romanis li-
 bertatem concedere oportuisse atque adeò illi,
 quam semper spectauimus & iactauimus, reli-
 gionis libertati repugnare, quempiam aut ad
 certam aliquam fidem assumendam, aut ab ea
 quam aliàs assumpsit recedendum cogere il-
 lius causa eum persequi, & damnum inferre; aut
 in eiusdem professione & exercitio, quæ vni-
 cuique ita libera esse debet, nullus vt in sua tur-
 bandus sit, perturbare; aut conscientiaë alicuius
 vim inferre; aut denique maiorem dominatum
 exercere velle, quàm in homines ipse exer-
 ceat Deus.

Et sanè petentibus à me Catholicis nostris
 inquilinis, quam in re conscientiaë libertas
 sita sit; an non in libera eius religionis, quam
 mens & instinctus noster interior optimam
 nobis esse contestatur, delectatione? quid respo-
 deam nescio. Vti nec rogantibus, in quo nos ab
 Hispanis quoad religionū exercitia inhibenda
 discrepemus. Hispani namque Reformatæ re-
 ligio-

ligionis exercitium prohibet: nos antiquæ Romanæ Catholicæ, in qua omnes maiores nostri iam inde à multis sæculis & vixere & mortui sunt. vsum proferimus.

Illi supplicia infligunt peregrinas religiones profitentibus: nos qui aliam præterquam nostram, & maximè qui Romanam profitentur, mulctamus. Quod dum facimus, omnes retrò maiores nostros damnamus, ipsosque in posteris castigamus.

Illi graues & diras leges ferunt in eos, qui secum in fide non conspirant: nos sanguinarios in Romanæ religionis, etiam in cellariis & speluncis sub terra, & solarijs, cultores edictorum ferendorum finem nullum facimus. Si maiores nostri à morte resurgerent, & à fide sua primigenia & cum lacte nutricis imbibita desciscere nollent, nescio an non & illos decretis nostris premeremus.

Illi libros omnes, quibus peregrina religio traditur, proferunt: nos in eos qui Romanæ fidei libros, aut legunt, aut domi seruant, grauius animaduertimus, timeo sanè vt & in maiores nostros hac de causa animaduertemus.

Illi regnis & prouincijs suis vniuersos excludunt qui externam fidem sequuntur: nos Romanæ fidei cultores à quolibet magistratu, dignitate & munere publico arcemus. nescio an non & patres nostros, si in viuis essent, tamquam

Romanæ fidei defensores & propugnatores, arceremus.

Plenis faucibus, sexcentis libris, & nusquam non, Hispaniarum Regem fugillamus, quòd nos ad fidem susceptam deserendam compellere, aut eam quam animus nobis suscipiendam distabat, suscipere inhibere voluerit. Et nos, Romanos fidei suæ veteri renuntiare cogimus, cum tamen nos fateri oporteat, Romanam supra nongentos apud nos annos viguisse, antequam nupera Reformatio iam inde è Germania & Gallia ad nos commigrasset.

Sciscitantur à nobis, nec immeritò, quo eos iure nouem sæculorum possessione deturbemus, cum ipsi quinquagenaria Reformationis nostræ possessione ab Hispanis deturbari ac deiici nolimus? Quid ipsis ad hoc replicè, aliud non habeo, quàm, nostrum id Statum suo à nobis iure deposcere.

Regerunt hi rursus, Hispanorum quoque in his prouinciis Statum poposcisse, nulla vt alia, præterquam sua, religio permitteretur. Hanc tamen illatione plurimis olim libris impugnauimus, & quæ ipsi nunc vsurpamus axiomata (cum aliud quod respondeamus, nobis non suppeditet, quàm è Status nostri re non videri, Romanæ exercitium religionis permitti) hætenus armis tum patriis, tum externis oppugnare contendimus.

Præter

Præter hæc nobis obiiciunt, Romanæ fidei hisce in locis cultores, primos aduersus Hispanum arma induisse, primos suo profugum Auziacum gremio suscepisse, ei que tutum apud se asylum præbuisse. Id quidē nos cōfiteri oportet, licet illis suæ exercitium religionis prohibeamus, qui tum auro, tum vita, primi libertatis nostræ, qua modò pacificè fruimur, auctores & vindices existere.

Ad Romanam tamen religionem prouinciis nostris eliminandā, aliqua nos mouere ratio videtur: ne videlicet religionis huius efficaciam, & exteriorē cæremoniarum illius splendore (vti Aduocatus subveritus dicere solebat) carissimi & amātissimi populares nostri pellecti paulatim, tandem ad illam accedant; itaque religionis huius, quam & Hispani profitentur, potentia & adminiculo, pristini sui Principis, Hispaniarum Regis, recordentur, & erga eum animis propendere incipiant. Quod certè patriæ libertati quæ nihil Hispanicum fert, & omnem erga eos affectum excludit, nimium quantum repugnaret.

Sed Romanos missos facientes, quid de confratribus nostris Arminianis, fidei nostris comilitonibus, veris patriæ libertatis nobiscum zelatoribus, & aduersus omnem Hispanorum potentiam propugnatoribus dicemus? quæ porro ratio nobis dicat & suadet, vt liberum

illis religionis suæ exercitium permitttere nolumus, sed omnem conscientiæ libertatē, & liberam fidei suæ susceptionem ac professionem auferamus, Gommaro nostro ac Synodo Dordracenæ eos inuitos subscribere compellentes.

Orbe toto Hispanos inauditæ & intolerabilis cuiusdam tyrannidis passim accusauimus, quòd nos ad Tridentini Concilij obseruationem vellent compellere. & nos iam, non Catholicos solum Romanos, sed & fidos cooperatores nostros Arminianos, in Dordracenam Synodum vt iurent, eamque propugnent, cogere volumus. Quin & eousque nostra, ascendit superbia & præsumptio, vt & Henrico Nassouio Auriaco Principi eam, quòd in illam iuret, obtrudere non vereamur. Ecquis vnquam audaciorem impudentioremuē stuporem vidit? quid ad hæc respondere possumus?

Nec hic stetimus, sed vltèrius progressi, generalem prouinciarum Syndicum & Aduocatum, Arminianorum coryphæum, vnicum patriæ zelatorem, tutorem ac parentem; sincerum, non fucatum aut fictum, & natum Hollandum, iuratissimum Hispani nominis hostem (cuius vnus sapienti ac solerti consilio astuque, cum ad extremum, nostra iam redacta esset potentia, & annum scenus ita graue, vt omnes nostri prouentus ei ferendo nimis quàm impares essent; factum est, vt potentissimus Hispaniarum

rum Rex primus inducias & ab armis cessationem à nobis expetierit) neci dedimus, & infamificis securi subiecimus. idque potissimum exterorum Gommaristarum, iuratissimorum communis prouinciarum nostrarum boni hostium, qui iam inde è Brabantinis partibus in has profugi, homines de triuio ac terre filij cum essent, post pauculorū annorum dignitatem & magistratum iam supra octoginta, etiam centum, in annos singulos de prouentibus suis florenorum millia percipiunt, suasu & instinctu. Vndenam verò hi ita rem fecerint, & hæc illis fors allapsa sit, aliis cogitandum & examinandum relinquo.

Quid ergo Arminianis, meritò de ista iniuria conquerentibus, respondeamus? quam vel verosimilem facti huius rationem illis reddamus? præsertim cum eos & omni magistratu excluderimus, illorumque in locum, in omnibus propè ciuitatibus, factores, cerdones, veteramentarios, piscatores, fibros ferrarios, cæmentarios, seriniarios, carpentarios, aliosque eius notæ trifolares gnathones, quibus res angusta domi, spes nulla foris, substituerimus. & hos vrbium gubernaculo ad mouimus, nullo alio nomine comendabiles, quàm quòd Gommarum mordicus tuerentur, vt horum operà & ad miniculo executioni mandaremus, quod perduellibus & publicæ quietis perturbatoribus nonnullis allu-

beret: probègnari mendiculos hosce Gommarristicos magistratus nobis per omnia ad nutum, seu cereos, fore obsequentissimos. neque enim eos aliud fuisse dicas, quàm impium quoddam & nefarium eorum, quibus propositum erat res nouare. patriæ nostræ libertatem tanto sanguine comparatam pessumdare & euertere, eamq; noui cuiusdam Comitum seruituti & dominatui denuo subiicere instrumentum.

Etenim, non sine insigni fortitudinis nostræ labe, fateamur oportet, nullum ab hominum memoria Dominum, Comitem, Principem, aut Regem, tantum in hæc prouincias earum quæ inquilinos iuris habuisse aut vsurpasse, quantum nuperus habuit Auriacus Princeps Mauritius. Imò nullum, etiam inter Hispaniæ Reges, futurum, qui ad eò liberè, audacter, hominem nullum timendo, omnia priora nostra priuilegia, nullo excepto, sit (vt ipse) abrogaturus: ad eò vt absolutius & maius in hæc prouincias imperium habuerit, quàm superiorum Principum ac Comitum vllus.

Illo enim viuo, post Aduocati nostri mortem, velut incarcerati & mures in muscipula viximus. Etenim, toto induciarum tempore, ad eò omnes terræ limites & accessiones nouis munitionibus & arcibus, in quas multi florenorum milliones sunt impensi, firmavit, validisq; militum præfidiis communiuit (quos item ad
mini-

minimum oculorum nutum paratissimos, sibiq; additissimos, & per omnia habuit obsequentissimos) vt illius vnus imperio, quod arma & propugnacula prouinciarum omnia sua in potestate haberet, cuncta regerentur, & nos inuitos licet, sibi parere cogeret.

Qui puro religionis & fidei zelo hæc eum fecisse putat, næ ille sublimi eius ingenio & spiritui iniurius est. illius enim religio, eius erat magnitudo & potentia, omnis ad eam perueniendi via & ratio, gladius & arma; potens illius Deus, sui ipsius amor, instrumenta bellica, vis, exercitus, quos adinstar filiorum suo velut in gremio habebat. Equidem per magnū Iehoua, Deum deorum iuro, si nulla, nisi Romanæ religionis adminiculo & medio, ad prouinciarum harum imperium illi patuisset via, illam ipsam non secus ac vestem nouam, haud illubenter assumpturum fuisse. etenim multis Missarum sacrificiis æquiualeat Hollandia. Et quis adeo demens, vt terram hanc promissionis, ob non assumptum Romanæ religionis velamen & speciem, velit amittere? Maior sanè erat Mauritij sapientia, quàm vt ob fidem quam nõ profiteretur, pretioso hoc monili carere vellet: ne uè adeo is desipiebat, vt, ne Romanæ Ecclesiæ cæremonias admitteret, hanc sibi è manibus imperandi occasionem elabi fineret. Imò etiam (iurare ausim) hebdomadatim peccatorum confes-

confessionem instituisset, & Romano cœnam Ecclesiasticam more percepisset, si hac illi viâ ad Germanicum Imperium, aut certè alium paulò inferiorem principatum aditus patuisset. Mihi credas velim, ad eò is in Gommari verba, aut Synodi Dordracenæ decreta non iuravit, ut se illorum tuendorum causa, non dico flammis tradidisset, vel alapam, aut irrogatam dicti mendacij contumeliam tulisset, sed ne vel minimam aciculæ, etiam in omnium Hollandicarum, quotquot cogi possent, Synodorum, aut excerebrati Gommari gratiam, puncturam pati voluisset. Usque ad eò is vecors non erat. Illa enim ei optima videbatur religio, quæ ad illius quam spectabat magnitudinis incrementum & promotionem maximè conducebat. Secus de eo qui opinatur, errat grauissimè.

Eandem quoque religionem profitentur & sectantur, quotquot ei Aduocati de medio tollendi, suafores & instigatores fuere. Summus illorum Deus, est compendium & honoris incrementum; religio verò, omnis illa per quam optatis eorum commodis, possessionibus, dominatui aliqua fieri potest accessio. Imò, tametsi hanc religionem cacodæmones sectarentur, plenis eam nihilominus vlnis & ambabus manibus amplecterentur. Cælum ipsorum in terra est; aliud quippe nec expectant, nec esse credunt. inter hominis enim, & iumentum aut bo-

uis Hollandici mortem nullum ponunt discrimen; & credunt firmiter, nullam, post hanc mortalem, vitam superesse aut expectandam. Ut mirandum non sit, illam ipsis religionem optimam videri, quæ ad destinatum illos finem & scopum optimè dirigit. Sic mercator illam sibi viam compendiosissimam & optimam ducit, per quam maior peculio ipsius sit accessio, & annuus proventus maximè increfcit. Quisquis aliam Statibus nos regentibus religionem affricat, magnam illorum sagacitati, acumini, & prudentiæ irrogat iniuriam. Hinc toties eam vendere, abnegare, & abiurare non dubitabunt, quoties per aliam quamdã maior quæstus & cõmodi spes affulgebit. Imò nec Turcismum, Iudaismum, & proinde nec circumcisionem abnuent, si hæc illos fides ad scopum præfixum speratas opes & honores conductura sit. Aliud qui de ipsis sentit aut opinatur, cæcutit. Assenerare & iureiurãdo confirmare ausim, fore ut etiã parentes, uxorem filios, Hollandiam, Deum ipsum venderent, quò votorum & intètionis suæ redantur compotes. Exemplo tantum tibi sit, quod superioribus hisce annis, tam in Gallia, quàm Anglia machinatum est. quoties enim duobus illis Regibus nescientes venditi sumus! Testatur hoc immensa illa & regia, quæ Legati nostri domum retulere, quibusquæ suas illi facultates incredibile quantum adauxere, mune-

ra. Sitam facilè nos tradere, quàm vendere, potuissent iam dudum Anglorum aut Francorum sub iugo genuissemus.

An non isthoc in euentu longè satius nos esset Hispano subiici? Hoc tecum cogites obsecro, & simul intuere (reprimò me) Francorum leuitatem & inconstantiam, intolerabilem Anglorum arrogantiam, quæ gentes reliquas seu peripsemata & propudia præ se contemnunt. Illorum secures, cruces, patibula intuere; vtriusque gentis mores cum Hispanorum moribus compare.

Hispanorum mores te docebunt Siculi, Neapolitani, Mediolanenses, quibus tot annis Hispani sunt dominati, & etiamnum dominantur. Vide, quàm illis pacificè leniterque præsent, quanta incolæ & indigenæ in securitate & quiete agant, quàm omnis metus expertes, quàm ab vniuersis hostibus suis tuti, quanta domi pace potiantur, & toto dominatus Hispanici tempore sint potiti; cum ante illum vix esset annus, quo non aut domestico, aut externo bello fatigarentur. Sunt hæc huiusmodi, vt & ad oculum videri, & manibus propè queant palpari; & orbe toto quàm notissima. Quam illorum fidem, sinceritatem, & in addicta semel fide tenenda constantiam docere quoque nos possunt nostri nuper è Brasilia reuersi; quos primum Hispani magna cum humanitate in fidem &

& tutelam suam recepere, dein domum reuer-
tentibus de omnibus rebus necessariis prospere,
& in Hollandiam non tamquam hostes,
sed hospites & amicos, reuexere; nullus nostrum
vt vel verbum contumeliosum & asperius, aut
minimum maleficij signum, ab ipsis sit passus;
sed toto viæ tempore quasi socii, & vnius Regis
subditi amicè beneuoleque sint habiti. Non
possunt hanc nostri iam domum reuersi beni-
gnitatem non vbiuis prædicare, & centuplo
maiores expectantione se in hoste humanita-
tem & affectum expertos, maiores quoque be-
neuolentiam, quàm in suis ciuibus & eiusdem
secum gentis hominibus; plura denique be-
neficia quàm addicta erant, percepisse, passim
spargere.

Idem & in Bredanæ vrbe iam victæ & tra-
ditæ pactis conuentis videri poterit. Etenim
SPINOLA, copiarum Hispaniensium imperator,
cùm ex interceptis ex vrbe in castra nostra, & è
castris vicissim in vrbe missis litteris, quis re-
rum nostrarum in vrbe status, quæ opidano-
rum esset necessitas, didicisset; HENRICVM Co-
MITEM DE BERGIS in vrbe ad Governatorem
emissit, qui amicè ei consuleret eam vt Regi
quantocyus traderet, etsi nostris è litteris iam
tum nosset opidanis, nonnisi in sex dies anno-
nam superesse. quorum expirationem cùm
expectare, ac proinde nostros ad probrosissi-
mas

mas & turpissimas conventionis condiciones adigere potuisset ; nihilominus ostendere ad oculū cupiens Hispaniarum Regem tyrannorum more nō agere (quemadmodū nonnulli nostrorum , & præsertim verbi diuini Prædicatores , plenis faucibus numquam non iactant) neue nos vt seruos aut mancipia velle habere , sed illum verè , etiam in contumaces vasallos & filios , se patrem exhibere ; incredibili erga nos humanitate est vsus , sine vlla nos necessitate præuenit , & in victos benignum se victorem exhibuit . Quam etiam benignitatem declarauit tum , cum præfidiarios nostros , non sine ipsorum stupore , & magno nominis sui apud omnes gentes præconio , peramanter ac benigne habuit . Vnde numquam non eum prædicabūt , atque inprimis ipsam Infantem ISABELLAM , cuius maternis ab vberibus lenitatē hanc profuisse minimè dubitandum est , probè gnarè hanc & patruelis sui Hispaniarum Regis , effe mentem . Vt nos de paterno Regis in nos & hæcæ prouincias affectu amoreque nefas sit dubitare . has enim ille semper primariam coronæ suæ gemmam duxit , ea que vt subigat , & aduersus plurimorum Regum , Principum ac Re rum publicarū potentiam sibi vindicet & comparet , nullo hæcenus sanguine aut auro pepercit ; atque (vt Hispani vulgò dicunt) nonaginta nouem prouincias suas propemodum

deseruit, quò errabundam hanc Belgicam ouiculam, ad Regium suum ouile, magno animi sui cum gaudio & voluptate reducat. Non id eò dico, vt Hispano nos subiiciamus; sed vt hinc liqueat, centuplo se hos benigniores erga nos præbuisse, quàm modò Franci in Italos, & olim in Genuenses, Siculos, Neapolitanos, Mediolanenses præbuere; & millecuplo humaniores, quàm nos in Indos, quos nostrates nullo suo merito & nullius culpæ reos, inauditis supplicijs & incredibili cum immanitate, iubentibus Præfectis nostris, neci dederunt; id què non militari quadam petulantia aut licentia, sed præmeditato nostrorū consilio, & occultis ad hoc ipsum faciendum traditis litteris. Quod sanè Orientalis Indiæ societatis membra & Directores negare nequeunt. Atque hæc forsàn est causa, cur Admiralius noster Wittardus cum omnibus suis, parricidalis suæ feritatis pœnas Deo vindici dederit.

Non ignoramus etiam, quo in Orientis India modo in amicos nostros Anglos anno MDCXX. sæuierimus: quos manibus pedibusque vinctos, & è scopulis præcipites datos, membratim dilaniari vidimus. Anno verò post hunc tertio, alios de trabe suspensos aqua infusa propemodum suffocauimus. Aliorum quoque plantis pedum, manuum, volis, & axillis ardentes faces admouentes, lento eos excruciaui-

L mus

mus supplicio, & mille mortibus; quos tandem post omnem hanc carnificinam, securi subiecimus. Hoc sanè ipsi negare non possumus; Anglorum quippe nomina, uti & ductoris illorum Gabrielis Towerfonij, orbetoto notiora sunt, quàm ut rem negemus. Ac licèt hanc Angli barbariem & carnificinam auro nostro excæcati, dissimulent & æquo ferant animo; non eo tamen minùs omnium bonorum animos hæc offendit, & omnium linguis carpitur. Non tanta Hispani in nostrates, iuratissimos suos hostes, crudelitate læuierunt, & feritatem exercuere, quanta nostri in amicos & confœderatos; ut posset Nero, & prisci Christianorum persecutores noua à nostris suppliciorum & tormentorum genera ediscere. Hoccine Batauicum est? hæccine Reformatâ religionem redolent? hæccine Christiana, imò & humana sunt? huiusmodi ne in barbaris quidem immanitatem uideamus. Interim tamen mites & lenes haberi uolumus, nostraque Hispanam barbariem ac feritatem clementiâ lenire; & cum Hispanorum tyrannidem nusquam non passim iactemus, quasi illius declinandę gratiâ arma induerimus, illos certè barbarie & belluina immanitate longè transcendimus. Quod breui ad oculum me spero demonstraturû, ut sanguinarium Gommarum spiritum, & inauditam omnium illius sequacium, & nos Anglis subiicere conantium

tru-

truculentiam, orbis agnoscat & detestetur. Quid enim ab Anglis Iperandum aliud, quàm, si semel absolutum in nos imperium obtineant, eadem illos nobis mensurâ mensuros, qua Gornmaristæ nostri ipsis apud Indos mensi sunt. Vtinam in memoriam & mentem reuocarem, quo Angli olim modo in Francos sint grassati: vt interim de Francis nihil dicam, qui quales se in Flandros, Artesios, Hannonios, Luxemburgios olim præbuerint, lippis notum est & tonforibus. Licet enim ciuili hoc bello insignè & spe maiorem ab illis opem senserimus, ac nobis aduersus Hispanum bello certantibus supra centum ac duodecim florenorum milliones (credet posteritas?) Gallus erogarit; in eo tamen non tam rerum nostrarum accrementum cum, quàm Hispaniensis monarchiæ decremētum spectasse constat. Imò auratis hisce donis harum prouinciarum imperium sibi arrogare, & suam nos redigere sub potestatem, vt Artesios, Hannonios ac Flandros olim maiores eius reducere sunt conati, ante omnia intendit.

Horum ergo exemplo sapiamus. Beati & ter felices illi, qui fortunato & infortunato aliorū exemplo, agenda & cauenda sibi queunt edificere.

Et quamquam non id agam, vt Hispanis nos ideo subdamus, cum tanto sanguinis & auri impendio nostra nobis libertas tot per annos

steterit; negare tamen non possum, si, vt extero cuiquam nos subiiceremus, extrema nos compelleret necessitas, satius multò futurum, ad pristinum nostrum Dominum Hispaniarum Regem redire, quam vllum alium exterorum Regum aut Principum deligere, vel priuatum Comitem ac Dominum admittere. Hic enim aduersus tum vicinorum, tum Hispanicam potentiam, prouincias nostras tueri, & vim hostilem propulsare per se non valeret.

Verum, haud dum huc extremitatis redacti sumus; at, quamdiu & qua possumus, prouidam sagacique prudentiam hanc à nobis necessitatem amoliamur. tamen si fatear necesse est, me rei nostrae non parum timere: idque ob varias quae me timere cogunt, rationes. Quarum ea potissima & maxima est, quòd aduersarios nostros à diuina potentia notabiliter videam iuari & protegi. Videas enim

Primò, quomodo BVCQVOYVS Comes exigua militum manu (pugillo penè dixero) Imperatorem, ab omnibus destitutum, aduersus OTTONIANICAM potentiam, Hungaros. Transilvaniae Principem Bethlinum, rebelles Bohemiae Directores. Palatinum, Iagerendorffium, & Durlachij, Hassi. Brandenburgici, Anglorum & nostrorum suppetias sit tutatus, quam paucissimos aduersus potentissimos & innumeros exercitus in aciem educens.

Secundò, vt idem Comes ad Danubij pontem, à sexaginta & amplius hostium millibus circumvallatus, cùm ipse vix vicena sub signis haberet, gloriosissimè tamen cum suis euaserit, & Vienna hostem discedere compulerit.

Intuere Tertio, conflictum Pragensem: in quo tot propè videbis prodigia ac miracula, quot euentus. Primò, BAVARIAE Ducem belli imperitum, qui fortè nec hostem, nec arma vquam viderat; Secundò, BVCQVOYVM vulneratum; Tertio, Cæsarianos defatigatos & fractos; Quarto, Bohemos accliuì in colle, tormentis bellicis & vallis communitos, & Pragam vrbera copiosissimã à tergo pro vallo habentes; Quintò, Cæsarianos toto corporum obnifu, hostem in colle suo quiescentem vt ferirent, in cliuam ascendere, & quidem angustum per callem coactos; Sextò, hostium multitudinem, vt qui Cæsarianos duplo penè superabant. Hæc tamen omnia BAVARVS & BVCQVOYVS nihil morati, manus conferunt, Bohemum Regem in fugam agunt, Pragam, quam ne duplex quidem exercitus expugnasset, vtpote quæ supra centum bellantium millia complecteretur, intercipiunt. Hæc si humano iudicio pensentur, & iuxta militarium legum præscriptum, & peritorum ex omni orbis totius gente ducum consuetudinem examinentur; temerariũ maximè & stultum videatur, Bohemos tanta armorum, bellicorum

corum tormentorum, loci, quietis, copiarum tam equestrium quàm pedestrium prærogatiua prævalentes à Cæsarianis impeti. Mirum vt non sit, veteranū alioqui militem BVCQVOYVM, initio à confligendo alieniorem, prælium difsuasile & propè detrectasse. At BAVARVS, plus Deo quàm suorum filius viribus, & hostiles prærogatiuas nequidquam moratus, collegam BVCQVOYVM ad manus cum rebellibus confendas induxit; & superior euasit. Hæc omnium in ore, & memoria versantur. •

Quartò, conflictum cum Durlachio & confœderatis intuere. in quo primò Hispanicus & Tillianus peditatus in fugam pellitur, equitatus funditur, CORDVBA à suis met militibus recedere cogitur; Durlacenses contra concatenatis ferro curribus, inaudito castrametationis genere, omni propugnaculo & vallo valentiore communiti, & aduersus omnem hostilem incursionem affirmati in tuto sunt; TILLIVS denique consternatus, quò se vertat aut quid agat ignorat. Et tamen post hæc omnia, CORDVBA & Tilliani hoste profligato superiores euadunt, & palmam referunt.

Quintò, considera, vt Halberstadius valentissimis copiis suffultus, & adinstar arrogantis Holofernis adueniens, Cæsarianos & Regios ceu paleas dissipaturus, prius in fugam agatur, quàm suos in aciem eduxisset, victumque ante

tè se videat, quàm hostem vidisset.

Sextò, hic ipse nouis iterum copijs firmatus, & omnibus rebus necessarijs quàm abundantissimè instructus, rursus à paucissimis Tillianis funditur, fugatur, & castra sua diripi videt.

Septimò, vide vt CORDUBA haud procul à Fleruaco à Mansfeldicis impetatur, eius equitatus distrahatur, peditatus perterritus propè in fugam agatur; & nihilominus victor euadat, quin & Mansfeldium prosequatur; cum tamen huius equitatus Cordubensem duplo superaret.

Octauò, triplicem nostram aduersus Antuerpienses expeditionem in mentem reuoca.

Primam aurâ temperatissimâ susceperamus: sed vix Princeps cum suis naues conscenderat, vix medio nauigatum erat die, cum, ecce, tantum, tamque vehemens repente exortum est gelu, omnes vt naues ad nauigandum inutiles & impotes redderentur; & subitâ ventorum coortâ tempestate, ita illarum latera conuasata, & ipsa classis magna nauium & hominum cum iactura hinc inde ita foedè iactata & distracta est; vt Princeps in subito hoc gelu, tempestate, aquarum agitatione, Deum cælinosse, eumque (primùm fortè id ei fuit quamdiu vixit) inuocare cœperit, vt qui tempestates, & ciere, & compescere, cum visum fuerit, potest.

In secunda, sub ipsa arcis (in qua vix centum præfidiarij armorum tractandorum potentes tum numerabatur) mœnia cùm penetrassemus, derepentè coorta ventorum tempestas impedimento fuit, quo minùs scalas & alias machinas pontibus ac mœnibus admouere, & cymbas aquis iniicere potuerimus; vt & cœpta abrumperere, & re infectâ domũ nos reuerti oportuerit.

In tertia, integram propè noctem in ericeto à via errauimus, cum quæ per pluti & madidi vix tandem sub arcem venissemus, cælesti quodam lumine perterriti & consternati eam aggredi ausi non sumus.

Nonò, considera, quomodo post Brasiliensium emporium, quod vulgò à *S. Salvatore* nuncupant, à nostratibus occupatum, classis, quam nostrorum auxilio destinaueramus, trimestri & amplius in Batauicis & Anglicis portibus ventum opportunum exspectans hæere coacta sit; tamquam si nos tamdiu vento carere oportuisset, quoad usque Hispana classis felici & optato vento in Brasiliam appelleret, & antè opidum expugnaret, quàm nostrates lociis auxilio venire possent: vt non nisi aliquot post expugnationem diebus nostra Pernambuco classis, per tempestatè & epibatarum morbos profusus impotens (cùm centum & triginta epibatarum nauis, vix septem incolumes & valentes haberet) appulerit.

Decimò, Bredanam obsidionem specta: quot illa fuit mentium, tot penè videbis miracula. Etenim MARCHIO SPINOLA Regiarum copiarum in Belgio ductor, in Gilseno pago, loco deserto & ericoso, non sine stupore omnium, castrametatur, secum diu deliberans quem potissimum locum adoriatur; nostris interea velut tempus dans & oportunitatem ad omnibus vrbibus & arcibus de omni re necessaria in annos plurimos prospiciendum. Tandem Bredam castris ad decem in circuitu leucas (inauditum id hactenus) extensis & patentibus cingit. Nos interea eius ausus explodimus, eumque sua in oculis propè nostris valla & propugnacula per otium erigere patimur; nec plus mouemur, quàm si ea nos res minimè spectasset. Tandem nono post mense Regis in manus opidum traditur. In hac porro oppugnatione obsidioque permulta notanda sunt. Primò, quòd datum ab hoste, ad vrbi de necessaria in multos annos annonam providendum, tempus neglexerimus. Secundò, quòd SPINOLAM, cum vix quindecim hominum millia penes se haberet, non impedierimus, sed suos per otium aggeres & propugnacula facere & perficere, passi simus, ne telum quidem mittentes. Tertiò, quòd flumen quo Bredam nauigatur, arcibus in ripa erectis antè non communierimus quàm vrbem vallaret SPINOLA. Quartò, quòd toto obsidionis

tempore, viente Mauritio, hostilia latissimè per decem leucas diffusa munimenta semel non sinus ausi impetere, aut vllum propugnaculorum tentare. Quintò, quòd hostem omnem annonam & com meatum suum octo leucarum itinere, continuò carris ad castra conuehere necessariò coactum, semel adorti non simus, nedum vt interceperimus. Sextò, quòd eius equitatu, qui annonam aduehendam identidem stipabat, absente, aggeres illius numquam simus aggressi, nullum que animi aut potentia nostræ periculum fecerimus; nisi fortè sub Comitibus Henrici Nassouij ducatu. Septimò, quòd ab hoste vltro in aciem ad manus conferendas prodeunte laceffiti, illi occurrere ausi non simus, sed nostris nos castris tanquam obsessi continuerimus; cum tamen & multitudine superiores essemus, & suos illum aggeres, propugnacula & fortalitia, quæ supra ducenta erant, præfidiario milite tueri oporteret. Octauò, quòd totius penè Europæ viribus, & Gallicis, Britannicis, Germanicis copiis roborati, & Veneto auro suffulti, vni Genuensi bellanti, & Infanti Bruxellæ precibus insistenti, atque in solo Deo fiduciam locanti, præualere velut enerues nequierimus. Nonò, quòd omnem propè Batavicam gazam in vnam Bredam insumpsimus; & supra vicenos florenorum milliones, re nulla, spe maxima, iam inde ab eo tempore, quo MAR-

CHIO Bruxellâ urbem obsidere cogitans egres-
 sus est, prodegerimus. Decimò, quòd post obie-
 ctas flumini moles, erectos hinc inde aggeres,
 aquarum latè stagnantium inundationem, irri-
 to conatu, ac re infectâ domum redierimus.
 Vndecimò, quòd variis in castra hostilia emis-
 sis incendiariis, omnem conatum nostrû euen-
 tus sit frustratus, & non nisi farinæ aceruo in-
 ferre noxam potuerimus. Duodecimò, quòd,
 cum nossemus in quot menses Bredanis annona
 sufficeret, nullum interim hostile opidum tenta-
 uerimus: nam nouem spatio mensium potuis-
 sent haud magno negotio Vesalia, Rinberka,
 Grolla, Lingena, Oldenselia; aut quædam Flan-
 driæ opida, putâ Dunkerka, Neoportum, Bru-
 gæ. Ostenda de hoste capi; aut, expeditione sal-
 tem tentatâ, is cum probro à cœpto obsidio
 auocari. Decimotertiò, quòd non modicam
 Regibus Gallo & Anglo, aliisque sociis & ami-
 cis nostris, quibus obsidionem indubitatè sol-
 uendam addixeramus, intulerimus iniuriam,
 magnòq; illorû nomini & gloriæ orbe toto in-
 famiæ notam inuulserimus, tamquam si vniuer-
 sis viribus suis MARCHIONEM ad Bredâ rece-
 dendum compellere non potuerint. Decimo-
 quartò, quòd nostrâ vniuersæ Europæ ignauitâ
 & degeneres animos detexerimus, thrasonicâ
 quidem verba, sed opere & animositate cas-
 sa; ac diuites sponsones, sed rebus viduas;

dum,

dum sex & triginta armatorum millibus instructi, hostem eiusque vallos adoriri, aut ali- quod generositatis nostræ specimen edere non præsumpsimus.

Intuere iam, obsecro, ærumnosum reip. nostræ statum. Supra sexaginta argenti milliones æs nobis alienū est, idq; ē pecunia à nostris mutuata, cuius in annos singulos fœnus creditoribus nos pendere oportet; vt taceam eam quam Gallo, Venetis, & aliis exteris mutantibus, pecuniam accepimus; item quinquagenos illos argenti milliones, & amplius, ab Orientali societate mutuo acceptos, & numquam refundendos; non quidem in ipsos pecuniæ dominos, ac proprietarios, quibus societatis illius Directores (*Maiores* nominantur) per Capitaneos suos illam surripuerunt; non item in hos ipsos Directores, qui veri rerum furto surreptarum domini esse nequeunt. aded vt omnis directa pecunia Generalibus prouinciæ Statibus, tamquam bona derelicta, nullumque dominum agnoscentia, competat. Interim nullam Directores de his conquerendi ansam habent, cum omnis furto sublatae pecuniæ dimidium Status illis non inuiti cedat. Imò verò Statibus illi gratias agant oportet, Primò, quòd bona illorum cum venia liberè sibi rapere & prædari licuerit. Secundò, quòd dimidiam rapinæ partem sibi cesserint; quæ nisi fuisset, sæpius societatem fo-

ro cedere oportuisset; imò ne modò quidem extra periculū est. Etenim omnis illius fors iam dudum disperit; hinc, ne penitus intercidat, noua indies pecuniarum nomina contrahit.

Duodecimò, vide, vt Comes Mansfeldicus, cum Gallicis atque Anglicis copiis iam inde à Bredani obsidij initio expectatus, cum tempestatibus variis conflixerit; & post naues plurimas amissas, Anglos suos delumbatos, exhaustos & morbidos, mortuis quàm viuis similiores, in Hollandiam adduxerit, & vniuersæ prouinciæ inauditi hactenus morbi contagia intulerit; imò ipsemet actuaria in cymba, cum pauculis comitibus, vix sospes euaserit.

Decimotertiò, quis dicere ausit, quid classibus nostris in Americā missis factum sit, vbinam tot naues variis sub nauarchis disperierint; quantū aurum à plebe in hanc expeditionem suafu nostro tam libenter erogati, irrito euentu dissipatū sit? Vniuersam pulsas Hispanis, subacturi Americam, Peruuiam, Mexicum, Brasiliam, videbatur, & ita rem ibi nostram acturi, vt Nouæ Hispaniæ loco Nouam conderemus Hollandiam, & gentes illas barbaras nostram & linguam & religionem (missis eo fine permultis Euangelij nostri Ministris) Romanâ & Hispanâ proscrip-tâ, edoceremus. At in ventos hæc abiere molimina, vix centesimus domum reuertit; de reliquis quid actum sit, nouit Deus.

Deci-

Decimoquartò, tecum perpende, quam naues nostræ ante Dünkerkam, Deo castigante, à vento & oceano, & quidem in loco vbi tempestas rarior, sint passæ iacturam, vt pars malos præcidere sint coactæ, pars ad littus collisæ & exarmatæ in hostium potestatem deuenerint; cum hostiles ne rudentem quidem amiserint. Factum hinc, vt illæ, nostris, à quibus velut obsidebantur, dissipatis & luxatis, liberum mare nactæ, sexaginta propè piscatorias nostrorum naues, & duas onerarias interceperint, quarum partē mersere, partē flammis absumpsere. quæ sanè iactura, quinque florenorum millionibus vix pensetur. Vt taceam ortum hinc in populo pauorem & consternationem, vt qui ea magis sit, quàm Bredæ amissione percussus; viso, nauium plurimas sine halecibus, reliquas cum pauculis domum rediisse. Auxit ea res non mediocriter superiorem iacturam. piscatus quoque omnis turbatus & dissipatus est, ac retia amissa: verendum vt sit, vt anno proximo pauci piscatum sint abituri; vnde non vulgare vniuersæ prouinciæ obueniet detrimentum.

Decimoquintò, vt Gabòr Bethlinus, secùs ac iureiurando promiserat, & contra iectum cum Imperatore fœdus iam paratus, nobis instigantibus, vt potenti cum exercitu in Cæsarianas prouincias irrueret, quò TILLIUM & WALSTEINIUM Brunsvicensi ditione excedere cogere,

ret, ac Danorum Regi viam, qua nullo impedi-
 dente in Palatinatum penetraret, veluti ster-
 neret, à Deo sit castigatus. etenim quatuor pri-
 marij eius duces & velut atlantes, quibus amif-
 sis nihil est, vno simul tempore ex hac vita ab-
 ripiuntur. Seczius enim & alius violenta, &
 ferro alieno; Bütianius, & quartus, subitâ & re-
 pentinâ morte ex hac vita sublati. In quibus
 Gabor vindicem Dei cum Antiocho manum
 sentire potuit: atque hinc sceleratam suam ex-
 peditionem, ne fortè pares Deo pœnas daret,
 abrumpere est coactus.

Decimosextò, Dei in hostes nostros propen-
 sionem & nutum pondera. Classi Anglicanæ
 nostras ipsi naues cum iunxissemus, animis &
 viribus concordibus Hispaniam petiimus, Ga-
 des infulâ expugnaturi; & Afris illam dare pol-
 liciti decimo tandem die, felici acti vento, etsi
 non sine maris periculo, exscensionem fecimus.
 Hac porro in expeditione, quædam nobis con-
 sideranda sunt. Primum. cum non pauci Angli
 æquè ac nostrates exscendissent, & octo bellica
 tormenta in terram exposuissent, sunt à præsi-
 diariis Hispanis, quos sextuplo numero supera-
 bant, primò quidem inhibiti vltèriùs progre-
 di, dein prorsus in fugam compulsi. Qua in fu-
 ga cæsi octingenti, & octo illa tormenta Hispan-
 nis cessere. Itaque occupato illo portu, sempit-
 erna nostri & Britannici nominis cum infami-
 a,

mia, excedere coacti fumus. Secundum, quòd,
 cùm Rex pro solitâ suâ prudentiâ, plures actua-
 rias & celoces in classis suæ Mexicanæ occur-
 sum, & quidem per diuersos cæli & altitudi-
 num gradus, emisisset, nuntiaturas ne Gadita-
 num, vti quotannis solet, portū subiret, sed vel
 Olyssiponensem, vel Corunensem peteret; classis
 Regiæ harum actuariarum nè vna quidem, post
 omnem eius per mare inuestigationem, occur-
 rerit, vnde, cùm ex harum nonnullis, quæ no-
 stram in classem inciderant, Regis mentem in-
 tellexissemus. classem ipsi nostram bipartitò di-
 uisimus, pars Olyssiponensem, pars Corunensem
 portum obsessuri, ne nostras Americana illa vl-
 latenus manus effugeret. quas haud dubiè non
 effugisset, si prius è speculatoriis illis nauigiis
 Regis mentem intellexisset. Verùm quòd, Deo
 disponente, nullum horum in classem inciderit,
 hinc pro more Gaditanum portum petiit, ac fe-
 liciter sine vlla hostili incurfione subiit. quod
 sine singulari Dei prouidentia & directione
 fieri non potuit. Quo in euentu confiteri nos
 oportet, Deum opt. max. Regis ad fuisse cœpro,
 & nos per Regiam prudentiam decipi permis-
 sisse. Speculatoriorum ergo dispersio, & classis
 non inuentio, quæ Regi obfutura maximè vi-
 debatur, ipsa vt feliciter appelleret, in causa fuit;
 & illa Regiæ intentionis quam ex actuariis in
 manus nostras incidentibus didicimus, notitia,
 quæ

quæ (humanitus loquendo) in nostras eam manus tradere, nobisque prodesset, obfuit. vt videre & fateri nos oporteat, classem Regiam ideo non periisse, quia cymbæ eius speculatoriæ periere, Regisque bonum in earum malo, & nostrum infortuniū in fortunata illarum inuasiōe situm fuisse. Et sicut nil ad victoriam magis conferre vulgò solet, quàm hostilia prænosse molimina; ita nihil ad eandem hîc mage nobis obfuit, quàm Regiam intentionem nouisse. Quod sanè omnem humanum intellectum & sagacitatem longè transcendit, & à Deo solo prouenire potest. Nihil hîc loquor de erogata in centum adornandas naues, & omnem illarum annonam impensa, de inutilibus eundo redeundoque factis sumptibus. prætereo & Anglorum luctum & querimōnias, ciuium suorum tum in agro Gaditano casorum, tum in Oceano præ morbis & tabe consumptorum, amissionem plangentium; nec non frustranea militum & epibatarum stipendia: non examino, quis quæ vltra eis debentur, post reditum persolaturus sit, & an non hinc aliqua toto regno secutura sit commotiō. non dico, quo nos huius expeditionis causas Anglimodo, diris omnibus sint deuoturi: vt taceam vindicem Dei dextram, quæ (si modò Deus sit & omnipotens) hanc iniustitiam inultam non sinet. Nisi fortè omnibus illis, suafu & exemplo

M nostro,

nostro, eo satisfiat modo, quo nos nostris è Brasilia reducibus perfidè perfoluimus. Hæ scilicet sunt Puritani & Gommaristici Euangelij, è sacris Bibliis depromptæ adinventiones & artes hæccine Gommaristarum, Bogermanno Pontifice, in Dordracena Synodo accuratè ad verbi diuini amussim & normam efformata dogmata? Dij porrò talem terris auertite pestem, & plures id genus fruges nostra ne ferat tellus.

At vndenam nuperæ illæ clades & infortunium, rebus nostris antè tam feliciter & ad votum fluentibus, ortum habuerint, forsan ex me percontaberis. Dicam tibi quod sentio, candidè, batauicè, & sine fuce.

Primò, intolerabilis nostra iniustitia, quam Orientalis societatis Directores in India per suos exercuere, Dominum cæli indubiè ad iracundiam & à nobis auersionem excitauit: cum nostrates, totâ passim Indiâ, & variis sub Regibus, Indos incautos fraudulentis in casses suos verbis pertraxere, ac suis eos dein facultatibus & mercibus exspoliauerè. Dum, verbi gratiâ, anno MDCX. ductore Francisco Henricio Wittardo, Sinensibus centum maiorum regalium millia præserte pecuniâ exfoluimus, alia verò ducenta millia per cambiû Bantani recipienda promissimus. quos, cum Bantanum suam ex fide data pecuniâ recepturi venissent, primûm ver-

bis explosimus, dein violenter inde, nî perire
 vellent, recedere compulimus. imò (quod lon-
 gè magis impium) naues illorum inter nostras
 dum nauigarent, diripimus, merfimus, & ve-
 ctiores omnes manus pedesque vinctos in al-
 tum deturbauimus. E qua impia & scelesta ma-
 chinatione plus centum argenti millionibus
 redactum est; vti ad oculum ipsas Directorum
 Orientalis societatis rationes inspicienti pate-
 bit. E quibus, annis MDCXVII. & proximo, na-
 uarcho & ductore Ioanne Theodericio Lam-
 mio, supra tres ducatorum milliones dire-
 ptos disces. Quæ rapina innoxiiis & infontibus
 illata vltricem Dei in caput nostrum dextram
 armat, vindictam exposcit, & Batauicum to-
 to terrarum orbe nomeritò exosum &
 probrosum reddit. Prædatoria hæc negotiatio
 anno MDCX. primùm ortum habuit, quòd Dire-
 ctiores incredibili cum impensa, ad sui suorum-
 que tutelam, varias hinc inde construere coacti
 sunt arces, eisque de præsidio militari prospice-
 re; quodque & aromatum in India pretium
 increfceret, hîc verò ob immensam illorum co-
 piam decrefceret. Itaq; Directores suis per In-
 diam ductoribus & nauarchis, obuios quosque,
 nullo amici sociiue & inimici cum discrimine,
 vt de prædarentur & exspoliarent, præscripsere.
 Hæc porrò rapina, iam quindecim annis cla-
 psis, adhuc in vsu est; nec finem inuenit. Vi-

deant hinc cordati nostri ciues, Bataui iuxta atque alij, qui suas huic societati pecunias dedicarunt, quâ sibi monetâ à Directoribus persoluantur, direptis inquam & auectis misellorum Indorum facultatibus. Hac enim technâ & arte nisi societas sibi consulisset, iam plus viciis foro cedere & dissolui debuisset. Atque hæc est causa, cur Directores rationes dare nolint, nec, si vellent, possint. Et esto immensum è rapina hac secutum sit compendiû; fors tamè capitalis parum abest quin deperierit. Hæc videlicet ordinaria furtorû & rapinarû est merces ac præmia. cum præsertim cædium & sanguinis humani illis accedit auctoramentû. sic enim ipsi falsis assignationibus circumuentos Sineses, facultatibus ac mercibus spoliauimus, & honesto amicitia & mercimoniorum velamine neci dedimus. Factum hinc, vt opulentissimi & pecuniosissimi quique Directorum societate paulatim excefferint, priûs sibi scripto ita cauentes, satis vt prodant vereri se, ne, si rapina illa aliquando innotescat & palàm fiat, à plurimorum linguis vapulent. Verùm hæc eos cautio aut stipulatio ab iniquè raptorum restitutione veris rerum possessoribus facienda, non apud Deum, non apud homines excusabit: hæc enim nî fiat, nec ipsi, nec ipsorum heredes, in futuras generationes vniquam erunt securi.

Secundò, iniustitia nostra, quâ in Cæsarem

FERDI-

FERDINANDVM vsi sumus, dum Palatinus nostro suafu, auro, milite fultus, Bohemicum sceptrum Imperatori extorsit, sibiq̄ue præter fas & æquum, nullo iure vel verisimili nixus, sed manifesta ambitione actus arrogauit; veniente præsertim in partem Ottomannica potentia, & impio Berhino domini sui interfectore. & iniquo dominiorum eius vsurpatore.

Nec hîc nostra stetit iniquitas; sed est longiùs progressa. Cæsari quippe vniuersas hereditarias prouincias sumus eripere conati, dum Hungariam, Morauiam, Lusatiã, Silesiam, Austriam vltiorem & citeriorem, & quidquid ad Imperij corpus vllatenus spectabat, aliis perduellibus, velut Orpheum Mœnadicibus, discerpendum & dilaniandum dedimus. At, qui apertas id genus iniquitates exosas habet Deus, Cæsarem aduersariis dissipatis, mirabili quodam modo tutatus est, ac non solum omnes illi prouincias & vrbes reddidit, sed & ad longè quàm priùs habebat, maiorẽ potentiam euexit; idq̄ue copiis tam exiguis, vt ad Cæsari auxiliandum Deum cæli concurrisse, & iustam eius causam & pietatem respexisse sole meridiano clariùs appareat. Etenim fateamur necesse est, illustres has victorias, & hostium depressionem Imperatori ob assiduas solum preces, & insignem in Deum fiduciam obtigisse. Nam, humani iudicij pondere rem librando,

fieri profus non posse videbatur, suorum v^t aduersariorum manus Cæsar effugeret. At iuratifsimus omnis iniustitiæ hostis Deus iniquorum consilia destruxit, & humanam nostram prudentiam confudit; itaque toti terrarum orbi impietatem nostram patefecit. Ad hæc Palatinum non tantum Imperio, sed & paterno Comitatu eiecit: adeo vt qui Imperatorẽ prius suo expellere satagebat, expulsus sit suo, & iam apud nostrates, vt extorris & inops Princeps, publico ex ærario alatur. Idque non aliam ob causam, quàm quia impias hæc machinationes nobis consultoribus infeliciter suscepit, & quia Mauritium Principem auunculum habuit. Etenim Gulielmus Princeps Orengeus, ducta in vxorẽ Religiosã, imò Abbatissa Deo votis obstrictã, permultas ex ea filias, & in his ipsam Palatini huius matrem genuit.

Tertiò, iniustitia & ingratitude nostra in communem patriæ Syndicum & Aduocatum, cuius prudenti cordatoque consilio, solerti sapientia, & auspiciis optatam nacti libertatem sumus, declarata. Cuius in morte duo potissimum consideranda sunt. Primum. nos hac Aduocati occisione Hispaniarum Regi longè gratissimum maximumque obsequium præstitisse; quod hanc ille facillè auri milione redemisset: nullum enim eo reperiebat in omnibus suis conceptibus euertendis, artibus & astu eludendis,
potentia

potentia eneruanda, moliminibus infringendis,
 suadendo consulendoque solertiolem & ver-
 futiolem; quique maiorem Regi noxam suis
 cõfiliis, quàm omnes nostri exercitus coniuncti
 armis, intulit. Alterum, quòd vnicum patriæ
 nostræ Atlantem, libertatis nostræ vindicem &
 basin, vnicum rebus in afflictis consilium & so-
 lamen in eo amiserimus: cuius prudenti dire-
 ctione omnes, quæ nobis impendebant milita-
 res seditiones impeditæ & sublatæ, & in om-
 nibus necessitatibus numquam nobis defuit
 pecunia; &, quo agente, omnium totius
 Europæ Regum ac Principum ita certò no-
 uimus arcana, ac si nostros in eorum concla-
 uibus habuissemus amanuenses & scribas. Qui
 denique Anglicanum iugum, ceruicibus nostris
 Comitis Lecestrij temporibus imponi cœptum,
 solerti ingenio suo felicissimè ab eisdem
 depulit, & pristinæ nos libertati restituit. vt
 vnicus patriæ nostræ baculus, magnes, ancho-
 ra, & turbidis in rebus clauus extiterit. Non
 sanguinem eius, vindictam aduersum nos &
 ingratitude nostram clamare credis? quem
 nunc aliis animum, ad re & sanguine patriam
 tuendam, futurum putas, cùm tam indignè, ne
 dicam sceleratè, beneficia & labores compen-
 semus? quid alia de nobis regna sentire existi-
 nas, aut quid sibi ab ingratitude nostra ex-
 spectent?

Quartò, iniustitia nostra, insigni mixta ingratitude, elucet in ea quam in fratres nostros, quos Arminianos dicimus, ostendimus, inhumanitate ac barbarie. qui, si verè loqui velimus, vnà cùm Aduocato in causa sunt, vt nos Gallus, Anglus, & nuper vitâ functus Mauritius sub iugū non miserit & vt seruos sibi subiecerit. Quamquā Mauritio agente, post Aduocati necem, & Arminianorum oppressiōnem, grauiore sub seruitute genuimus, quàm omnes Hispanorum subditi, qui maiore longè libertate gaudent, quàm nos sub illo gauisi sumus; quibusq; pristina sua priuilegia integriora steterūt, quàm nobis sub illo nostra. Obstupui, & non sine lacrymis vidi, cùm per vniuersas nostras prouincias, Arminianos omnes, qui sanè singulis in ciuitatibus, optimi, ditissimi, & eminentissimi ciuium erant, omnibus magistratibus ac dignitatibus vno pariter tempore vidi deturbari, tamquam si Hispaniarum Regi palati sacramentum dixissent; eorum verò in locum faciem vrbium, ne familiam suam quidem regere, & vxores ac filios curare gnaram, substitui. An non hoc tyrannidem sapit, & Hispanica Inquisitione est grauius? interim tamen vt iusti & placidi Bataui passim apud exterarum haberi gentes volumus. Sed eò iam res deuenit, vt, qui hoc dicamur nomine, indigni censeamur.

Quintò, magis verò nostra se prodit iniusti-

tia, cum carissimam matrem, patriam inquam nostram, opprimere ipsi & pessumdare incipimus, certissimo totalis libertatis amittendæ, & prouinciarum Anglorum tyrannidi subijciendarum, periculo nos exponentes. Quod ut fiat, cum Anglo, per speciem necessariorum suppliciarum, pacti sumus, ut præter ordinarios, quos in præfidiis habemus, & ad quatuordecim millia ascendunt, Anglos, alia viginti ac quinque peditum, ac sex equitum millia, illius ære apud nos alerentur; quorum in Geldria, Iuliacensi & Cliuensi agro, locisque vicinis statio foret, & quibus Rex ipse de suo stipendium persolueret. Ut vniuersim quadraginta & quinque Anglorum millia nostro in Belgio numerarentur. Quis hanc technam non intelligat? quis specioso hoc velamine libertatē nostram vendi ac proscribi non videat? an non hi, cum alubebit, nos oppriment, & iugum imponent? Non satis, quid Angli spectent, nos edocuit Lecestrius? itane præteritorum periculorum nos cepit obliuio?

Hoc in consilio & machinatione, euidencia perfidiæ, re dicam patriæ proditionis, argumenta, eaque plurima, elucet.

Primum. istuc Achitopheles hi & patriæ proditores tendunt, ut Henricum Orengiæ nunc Principem Anglis subiiciant, potentia & auctoritate quam habet exuant, ac ceu puerum

illorum velut ferulæ subdant. Verentur scilicet illius potentiam, generositatē, illustria bello facinora, militum in ipsum propensionem, animum denique placidum, & his quæ rationis sunt accedentem. verentur adhæc, illo dominante, vt suam sibi in Romano-Catholicos & Arminianos sæuitiam & tyrannidem, vt factum hactenus, exercere non liceat. Ideoque, sub necessarij subsidij prætextu, Anglorum Regem, ad eam quam dixi militū copiam, nostris in prouincijs alendam amplissima sponcione & fictis pollicitationibus præuijs, inducendū censuerunt. Aperiat, obsecro, Deus Principis oculos, & mentem suggerat, qua & inimicos supplantet, & nefarias eorum machinas subuertat.

Secundum horum proditorum scopus est, Anglicanā iuuante potentiā & viribus, extorem Palatinum in dominum & Principem assumere: putant enim hunc, sororij sui Angli viribus & milite roboratum, aduersus Hispanorum potentiam nos nostraque numquam non posse defendere. quod cum sub Henrico Principe vt fiat desperent, & contrā Palatino dominante, maiora compendia & emolumēta sperent, hoc quod dixi machinati sunt, quò per Anglicanum hoc fœdus maris imperium conferuent ac stabiliant, itaque omnium Regum sint domini, & sub precario illo Principe suam non impigrè rem adaugeant.

Tertium. ampla & speciosa ex Anglicano ærario sperant munera, eminentiores dignitates, Comitatus, Ducatus, & cum Anglorum magnatibus per nuptias affinitates. Huc vt pertingant, per nouas has militum copias viam sibi sternendam putarunt, vt sic pariter nos Britannicæ tyrannidi subiiciant. Cogitent hîc secum patriæ incolumitatis amatores, quò nos hæc tandem deductura sint, quò nostra abitura libertas, & quem libera nostra resp. ad statum redigenda. tum verò, quam non in Gallorum animis Anglicana potentia excitatura sit æmulationem. Auertat impia & scelestâ hæc molimina, aut saltem ea bene vertat, Deus.

Denique, iniustitiam nostram euidentissimè ostendimus in nautas & epibatas illos, qui Brasiliâ nuperrimè sunt reuersi, suoque opidum S. Saluatoris, & primarias validissimisque totâ Brasiliâ arces, sanguine, non sine omnium gentium stupore generosè subegerunt; sed à nobis, dum necessaria in tempore subsidia illis mittere negleximus, deserti sunt. Vnde factum, vt tandem inimico copiosa cum classe aduenienti, postquam aliquousque Hispanam vim & arma sustinuisset, honestis cum conditionibus occupata prius loca reddere sint compulsi. Hos verò iam domum reuersos nos sanguinario & impio decreto, capitis damnauimus, quasi si vltro, & non compulsi, sed velut patriæ

patriæ proditores, Hispano arces & opida
 cessissent. Quænam hoc nos docet Theologia?
 nihil tale vniuersa Scriptura, aut Gentium lo-
 quuntur historiæ. Duodetriginta mensium il-
 lis debebatur stipendium, sed, quia ærarium ex-
 haustum est, ad eò id illis non numeramus, vt in-
 nocuos etiam prodicionis infimulemus. Vt ve-
 rò nostram aliquò modo clemētiam testemur,
 Occidua societas mensis vnus stipendium &
 non amplius, illis qui mille quadringenti vni-
 uersim sunt, vt numeret permittimus, sub capi-
 tis verò pœna, ne quid amplius eorum quis exi-
 gat, interdiciamus. Non pium, hoc est? quis vn-
 quam tale quid tyrannus fecit? & hæc licet ita
 se habeant, pij tamen & iusti haberi volumus.
 Ne verò Præfectorum quispiam iustam suam
 causam verbis tueatur, pro meritam eorum
 sententiam studio non proferimus sed premi-
 mus, vt semper sibi metuentes taceant, nec pro-
 teruè ius suum iactent. Et hanc tu Deo iniqui-
 tatem inultam futuram putas? fieri sanè non
 potest, vt, si modò aliquis sit Deus, hæc aliæ-
 que huiusmodi iniustitiæ non tandem aliquan-
 do dent pœnas. Si verò nullum sit Numen (vt
 quidem suâ Status nostri vitâ satisprodunt) mi-
 rum sanè non est, tale quid eos moliri. Et, vt
 nullum in orbe sit Numen, ipsa certè natura ab
 omni nos iniustitia auocaret, ac proximo doce-
 ret præstare id, quod ab alio ipsi nobis fieri vo-
 lumus.

Apparet demum iniustitia nostra in nupera illa viginti aut plurium nauium Hispaniensibus mercibus, pecuniâ, & argento onustarum, (quarum pretium ad quatuor propè florenorum milliones ascendit) suafu & suggestione nostra facta ab Anglo inuasionem. Quas nî inuafisset, Anglicana illa classis expediri, Gades petere, classem Americanam in mari expectare minimè potuisset, quòd illi emittendæ domi deesset pecunia. vnde & militi & nauicularijs redactò ex hisce manubijs auro potissimè satisfactum est.

Dices mihi, omni qua fieri potest, via & modo, fas esse cuiuslibet hostem suum atterere, & damnum ei creare. Sed heus, nequid nimis: terminos rationis excedis; neque enim sacris id litteris edocemur. Liceátne, ad inimici potentiam accidendam & debilitandam, alium ad sanguinaria & iniqua molimina instigare? Florebat inter Angliæ & Hispaniarum Reges, iam abhinc multis annis pacta & confirmata, pax: amborum quoque Legati hinc & inde in vrbe Regia stationem in amicitiae tesseram habebant: habebant item Anglus Agentem suum Bruxellæ, & suum Infans Hispaniarum, Londini: Anglici denique mercatores indemnes, in Hispaniam suas vt amici & socij, merces vehabant & vendebant. Et nos, tot annorum pacem societatemque nihil morati, sed Machiauellica qua-

quadam religione ducti, Anglis auctores fuimus has vt naues sibi vindicarent. In quibus tamen Galli mercatores millionis & amplius, vti & nostrates alterius millionis se iacturam passos occlamant: reliqua ad Brugeses, Antuerpienses, Insulenses spectare pars dicitur. Inimici merces vt impetantur ac diripiuntur, non dissuadeo; sed vt verbis consilioue Anglos inducamus, vt suorum amicorum, tamquam hostium, temere & promiscue merces diripiant sibi que arrogant, nec Turcarum quidem edocet Alcoranus, non Iudæorum Talmud, denique vix quisquam cordatus credat.

Regeres ad hæc, necessitate sæpè hominem ad ea quæ numquam cogitarat, aut facere decreuerat, adigi: & illam hoc in casu vsu venisse. Etenim cum (vt incredibiles impensas, & plurimos florenorum milliones in classẽ illam Anglicanam productos taceam) sine aliquo notabili pecuniarum subsidio, ipsa portibus Anglicanis excedere non posset, quò Afris, iuxta fidem ipsis priùs datam, Gaditanæ insulæ possessionem tribueret; ac simul, illà moras trahente, euident esset periculum, ne commoda ad aliam quam præterea conceperat expeditionem perendam præteriret oportunitas; denique Deus opt. max. Angliæ ærarium exhaustum videns, plurimas in Anglicanos portus naues, pretiosas plurimisque onustas mercibus inexpectat;

Statò;

Statò, tamquam vnicam ad militi satisfaciendum rationem, submisisset; placuit hanc quodammodo cœlitus submissam sortem & felicitatem ambabus vlnis amplecti.

Egregia sanè & acuta ratio, quæ Deum inauditæ cuiusdam iniustitiæ auctore facit: qualis est haud dubiè, amicorum bona, ipsis etiam inuitis, violenter inuadere, quò iniqua aduersus alios amicos suscepta expeditio executioni possit mandari. Sic licebit quoque Statibus, quò magnam pecuniæ sibi vim parèt, omnium amicorum suorum naues & merces deprædari, quò sic Hispano Regi meliùs resistent: imò verò, omnium vasallorum suorum, ac præsertim Arminianorū & Romano-Catholicorum, facultates sibi arrogare, quibus & aduersus Hispanam potentiam sese tueantur, & Gommaristas locupletent. Verùm hoc & libris, & scriptis dictatisque omnium gentium legibus reclamat, nec vt verisimile Batauo mihi persuaderi potest.

At dices, Anglos in suprema sua necessitate harum mercium diuenditarum pretio tantisper vt; sed eas veris dominis, persoluto etiã scœnore, tandem restitutos. Est hæc Orientalis societatis Directorum techna & mos: qui tandem aliquando illorum quinque & sexaginta, & aliorum octoginta vasorum auri, tam anno **MDCXIX.** quàm **XXI.** vt & aliarum immensarum

farum pecuniarum, annis superioribus à caris nostris inquilinis, mutuo & ad depositum acceptarum, rationem reddituri, quin & vsuram earundem persoluturi sunt; cum tamen hæcenus plenam nec sortis capitalis, nec vsurarij questus rationem possessoribus nec de facto reddiderint, nec reddere velint, imò nec possint; quòd omnis illa auri vis aut in Directorum marsupia defluerit, aut in auras euauerit. Ut verear, vt eosdem & Angli imitentur, & aliquot tandè post sæcula exteris iacturam passis rationem omnium reddant.

Verùm exactiùs & propiùs paulò quid hisce quinque proximis annis nobis euenerit, iam disquiramus. comperiemus enim, plurima nos amisisse, vix autem quidquam vicisse; cum tamen Hispaniarum Rex proximè elapso quinquennio

Primò, pseudoBohemorum Regem ante Pragam, per ducem suum BVCQVOYVM, Bavaricis copijs corroboratum, fuderit, & vniuersum Bohemiæ regnum Cæsari restituerit; nec non Morauiam, & Hungariæ opida non pauca quæ iugum excusserant, suis sub Imperatoris potestatem armis denuò redegerit.

Secundò, per SPINOLAM in Palatinatu iuxta ac Iuliacensi, Cliuio, Montensi, Marcano, Rauensburgensi territorio plusquam nonaginta tam opida, quam arces interceperit, ac iuris sui

fui fecerit. Ac non solum externis hæc Principibus ac Statibus extorserit; verum etiam Pæpennithiam arcem, Iuliacum urbem, Monioniam, Bredam, (quæ loca insuperabilia ducebamus) nec non alia opida plurima, quæ nostris ipsi præsidis prædictis in prouincijs insessa habebamus & mueramus, nostræ potestati ac manibus violenter eripuerit.

Tertio per GONSAL. DE CORDUBA. cui TILLIVS auxilio venerat, duos potentes Protestantium Principum exercitus, rebus omnibus necessariis instructissimos, quos Brunsvico-haberstadius & Durlacensis Marchio ducebant, in Palatinatu fuderit ac fugarit. Mansfeldium verò eiusdem GONSALVI ductu in Belgio propè deleuerit.

Quarto; Genuensium rempub. cui de præfidiarijs, armis, bellico conuatu vix prospectum erat, aduersus duos validos exercitus, Gallorum inquam Lesdiguerio Comestabili ductore, & Sabaudicæ Ducis, turatus sit: exungnata ab illis opida & arces varias armis suis recuperarit, & alia e contra non pauca, Sabaudici iuris quæ erant, inuaserit.

Quinto ab oppressis & sub Grisonum onere gementibus Vallis Tellinæ Catholicis rogatus, ipsos non modò illorum è manibus liberarit, sed & pristinæ libertati restitutos, à seruitu-

uitute, quæ plus Turcas quàm Christianos læpibat, vindicabit.

Nos verò, Primò quidem S. Saluatoris, in Brasilia, suis cum arcibus & propugnaculis opidum improvisò inuasimus, & nemine impediẽte interceptum dispoliauimus. Sed, cum triginta nauium classe illuc appulisset, fœdè & non nisi mutuo acceptis nauibus inde excedere, & domum redire compulsi sumus.

Secundò, sex & triginta nauibus, & quinque milium ac nauiculariorum millibus *Porto rico* opidum quidem diripiimus; arce verò nequidquam tentatâ, solâ prædâ contentos nos inde recedere oportuit.

Tertiò, eadẽ classe Minensẽ in Africa arcem inuadere tentauimus, sed septingentis nostrorum desideratis oppugnatione desistere coacti sumus; ac nauibus tribus & viginti, milium verò quatuor millibus supra ducentos amissis, exarmatos & laceros, & vix vllò cum compendio reduces nos vidit Hollandia.

Quartò, tres quoquẽ in Antuerpiensẽ urbem expeditiones mouimus; nullatenus eam iam manus euadere nostras posse (ea nimirum nostra erat potentia, machinæ & industria) totâ passim Hollandiâ, etiam antequam solueremus iactitantes: sed cœpta nostra cœlitus disturbauit Omnipotens, & gelu repentinum.

ventos, & tempestates in aciem velut produ-
cens, pro aduersarijs pugnavit. vnde omnis
spes nostra, vt fumus in ventum euauit.

Quintò, omni nuper armorum impetu ac
potentiâ in Oldenseliam opidum conuerso,
octidui spatio ipsum expugnauimus. Opidum
dico, pagum dixerim potius, quòd hostilem lo-
cus impetum nequeat sustinere, & SPINOLÆ
olim viribus ne ad quatuor ac viginti quidem
horas potuerit resistere. vnde etiam eius valla
& mœnia solo æquauimus, quòd hostili impu-
gnationi ferendæ eadem non sufficerent. Ma-
ius quid, fateor, spectaueramus, nostrasque ad-
dictis à Dano Rege copijs turmas iungere; sed
cùm, quatuor Danorū legionibus, & aliquot e-
quitum millibus, quos nobis in occursum emi-
serat, antè, quàm nostris iungerentur, à TILLIO
ad internecionem deletis, spes illa concidisset;
aliò mentem, ne nihil egisse videremur, con-
uertere oportuit. Itaque septimus ex omnium
conductorum domorum, & quintus ex agro-
rum pretio redactus nummus, quem nostri no-
bis ciues tam gratanter erogarunt, dum illu-
strem aliquam illis spondemus victoriam, in
Oldenselianis fossis sepultus iacet & disperijt.

Sextò, iam abhinc diebus aliquot tria na-
uium millia instruximus. His primò Ganden-
sium propugnaculum mari imminens (*Saxeam*

vocant,) deinde aliud in alia Flandria ora tenueratis (cui nomen *Kieldrecht*) tentauimus, vt hac via patefacta, bina equitum & plurima pedatum millia, in terram exposita, primò vniuersum agrum Wasianum, & exin Hulstum occuparent. Sed cum ventus, primùm propitijs & fauens, post redditus esset aduersus, ne sexto quidem post die ad oram hostilem appellere valuimus: & tandem, post equos plurimos in nauibus præ aestu extinctos appulsi, reiecti ab hoste sumus, & multiplicem comiteatus & instrumentorum bellicorum iacturam passi (vt omittam, duos in hanc expeditionem absumptos florenorum miliones,) & tandem irrita re fracti ac debilitati, sempiterna cum Batavici nominis infamia, vela colligere, & domum re nauigare compulsi. Probrum inde augetur, quòd antè paulò, thraonica quadam præsumptione, Gallia & Anglia tota sparsissimus, trimestri nos spatio Brabantiam ac Flandriam vniuersam nostram sub potestatem redacturos. Sed superbiam nostram deiecit Deus tum, cum ad elata hæc molimina exequenda necessarium nobis eripuit ventum.

Adeo vt ne terræ quidem glebam toto illo quinquennio Regi abstulerimus, plurima vetò amiserimus; ac potissimum in Breda, quam inexpugnabilem putabamus, idque eò magis, quòd

quòd plurimo duorum Christianorum Regum
(vt alios Principes & Respublicas omittam) au-
ro & milite foueremur. Vt Hispanum in vna
Breda Reges duos, plures Principes & Respu-
blicas, & in Mauritio vniuersam Hollandiam
expugnasse, dicere iure queas. Ad infamiam
accedit, quòd, inspectantibus, & tantam Re-
gum & Principum manum sub signis habenti-
bus nobis, hostilibus verò castris per dena cir-
cumsecus milliaria diffusis, & minore quàm nos
habebamus, milite communitis, eam tandem,
ringamur licèt inuidiâ, subegerit.

Pluribus quidem tecum hâc agerem; sed lon-
gas Regibus esse manus, tenacem memoriam,
& acutas secures, non nescio. quare, cùm hæc in
præsens dicta sufficiant, finio. neque enim mor-
bidum corpus expedit nimis medicamentis ob-
ruere; sed paulatim, ex Physicorum mente, fit
motus, eoquè diuturnior. Paucula medica-
ta, cùm tempestiuè ea dantur, ægrum recre-
ant; plurima, Galeno & Hippocrate testibus,
enecant. Hæc ergo fidelis expositio ac sincera
monitio mea si quem locum inueniat, diutur-
nam Reipublicæ nostræ salutem fore, ac ma-
gnam exinde prosperitatem successuram au-
guro.

Quid Buckinghamiæ Dux moliat, quòd col-
limet, liquidò videbis, si eius opera, intenta,

scopum perimeris, & miram eius cum Palatine, illustre aliquod suorum connubium (intelligenti, pauca satis.) per eum sperantis, convenientiam, & occultam aduersus Principem & ductorem nostrum Henricum Nassouium, ac dulcem patriæ nostræ libertatem conspirationem & molimina perspicias.

Te itaque, Illustrissime Oregiæ Princeps Henrice, compello. Quid agas, quò te vertas, quos in sinu tuo & domi dracunculos & aspidas foueas, perpende, quorum venenatæ technæ, virulentæ linguæ & calami, amicorum tuorum principem Aduocatum securi subiecere. Feralem Excellentissimi Marchionis Hamiltonij mortem, nec non inexpectatum Iacobi I. Magnæ Britanniæ Regis interitum, accuratius tecum expende. Aliena hæc exempla cautum te faciant. Satius longè est, cautum te faciant exempla maiorum, quàm te exemplum habeant posterum. Et felicitatis pars non minima est, aliena nos ex infelicitate & casu sapientiam discere, circumspicere fieri, & infortunia declinare: ingens contra calamitas & infortunium est, nostrâ vt calamitate alius cautior & fortunatior euadat. Quibus fidas, & quorum manibus fortunatum æquè atque infortunatum exitum tuum concedas, circumspice. Falli semel, humanum est; secundo verò decipi, stoliditas.

ditatem redolet, & in Principe vix ignoscendum. In sanguinem & cædes instigare te nolo, sed vt prudenter tibi caueas volo. Memento, quæso, omnem potentiam, maximè in bellis ciuilibus, multis esse obseptam laboribus, ac difficultatibus variis obnoxiam. Vide, ne à nimio externo milite, sub necessariarum suppetiarum velamine, circumuentus vñquam opprimaris, & tuam seriùs imprudentiam damnes. Vicini Reges tamdiu suis sunt contenti, quamdiu vicin præualere, nequeunt; at, semel vbi præualucint, rationes illis non deerunt, ad regna & prouincias quascumque sibi percommodas, in potentia & dominij accrementum, inuadendis: etenim sexcentæ semper ad hoc eis suppetunt rationes, quas scriniis suis oclusas tenent. Præterea nota illa intestinorum bellorum incertitudo, rebellium subditorum mutatio, eorumque qui semel legitimorum dominorum regum suis à ceruicibus excussere, impatientia dentidem tibi ante oculos versetur. In bellis nim ciuilibus impudentissimum & audacissimum, quemque semper nemo non sequitur: cuius audacia, armorum est loco, impudentia, armorum. qui primùm suos impetere riuales ac socios audet, is vt plurimùm victor. Temporis hæc perpende incertitudinem, omnium actenus rebellium diffidentiam & ingrati-

dinem, utque illis magnitudo & potentia om-
 nis suspecta sit, & in omni rebellionem ipsa sem-
 per placeat novitas; denique ipsam omnis rebel-
 lium coalitionis & congregationis certitudi-
 nem in continua versari mutatione, quam ho-
 mines inquieti & pacis operæ perturbatores,
 speratæ suæ prosperitatis & boni successus in-
 titu, assiduè vrgent & machinantur. Quisquis
 veteres evolvit historias, id in nullo non bello
 civili locum videbit habuisse. ad eò ut in conu-
 lsis sibi, aut ob potentiam, aut ob ampliores di-
 gnitates plus aliis possit polliceri: minus
 quisque maximo par esse & dignitate æquari
 vult; nemo cedere maiori, etenim ubi semele
 legitimo ac nativo Principe suo repudiato, libe-
 ratem sibi, velut tunicam induere, nullum al-
 terius volunt dominum agnoscere, nullum ferre
 capit; suam cuique invident prærogativam
 quamdamque in omnibus amant paritatem
 in qua demum suæ fructum libertatis sicut at
 bitantur. Et quamquam aliquod subinde ca-
 put & superiorem agnoscant, id tamen nequi
 esse diuturnum. Considera & tecum pondera
 quam frater tuus frequenter indigna ab Am-
 sterdamensibus sit passus, numquam quis
 quod ipsis displiceret, aggredi ausus, quomodo
 ipsis perpetuò eum obsequi, morem gerere
 omnibusque ipsorum postulatis annuere oportet.

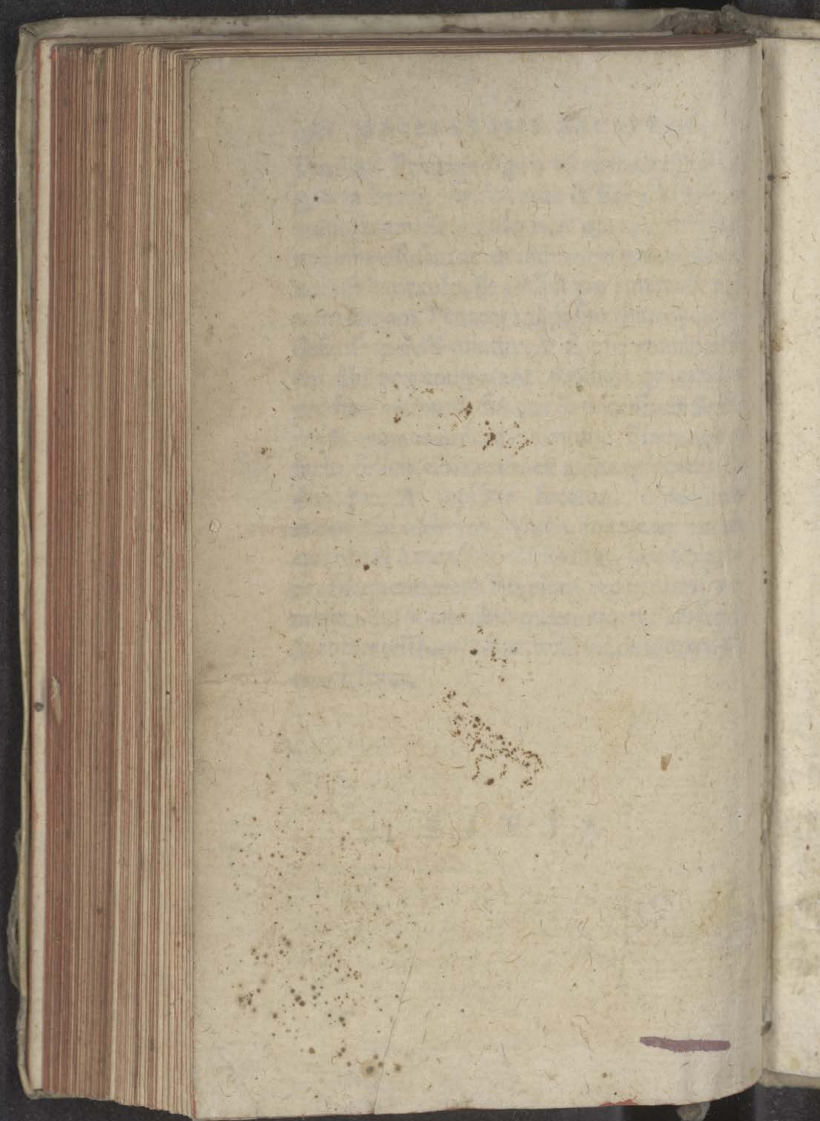
merit. Prudenter id & quàm consultissimè ab ipso factum, utpote non ignorantem, omnem in populari gubernatione coryphæum ac principem à filo, id est ab impudenti perduellis alicuius ac sicarij audacia, dependere. Quod sane nimis quàm durum & intolerabile est ei, qui naturam Princeps est, ac nil nisi Principe & heroe dignum animo voluit.

Popularis ergo imperij incertitudinem & inconstantiam pluribus tibi nolo exponere; quòd ea satis superque tibi nota sit. Prudentiam tibi det Deus, quæ inimicos & amicos internosse valeas. Sed quamdiu amicos tuos per Galliam, Germaniam, Brabantiam extorres & profugos errare patieris? hæccine perpetua futura, dissimulatio est? & illiste fidere, quos etsi quotidie ante oculos habeas, maiore tamen & magis Vatiniano odio te prosequuntur & invidia, quàm omnes quos Hispania habet ciues & Proceres? Innata certè tibi est quædam de omnibus Hispanorum amicis ac fautoribus dissidentia: at plus diffidas oportet iis, qui sub specioso zelande patriæ libertatis prætextu, tuum & verorum amicorū tuorum, interitum, malum ac ruinam, & quæsierunt hæcenus, & etiamnum quærun. Simulatio sæpè, præsertim Principibus, necessaria est; at ea, cum æquo diuturnior est, paret Hameltonio exitus causatur.

Pluribus Principe dignis virtutibus te Deus & natura beavit: unde veros & fidos à fictis ac vulpinis amicis dinoscere vt queas, tibi opto; nec non effusam ac munificam in omnes tibi ex animo beneuolos & addictos mentem, & manum largam. Tenaces animi suo, dum opus est, defensore destituuntur; & clausæ manus amicos sibi non comparant: prodigæ generosum produnt animum, suaque in necessitate sinceros & magnos amicos inueniunt. Finem igitur facio, felicia tibi omnia ex animo precatus, fidumque & minimè fucatum obsequium meum tibi addicens. noui enim, te inter omnes qui tibi & à mensa & cõsilio sunt, hoc scriptore obsequentiorem famulum reperturum neminem, qui in omnibus quæcumq; tui obsequij & commodi futura sunt, nulli vel minimum est concessurus.

F I N I S.

Deus &
Etis ac
i opto;
tibi ex
& ma-
ous est,
as ami-
rosum
e since-
igitur
tus, fi-
equum
omnes
cripto-
m ne-
bsequij
um est

Biblioteka Jagiellońska

str0028792

100
100
100
100

100
100
100
100

100
100
100
100

100
100
100
100